



VOL. 1. ISSUE 11

The Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences

ISSN 2181-2675

www.ijournal.uz

JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH AND
TRENDS IN EDUCATIONAL SCIENCES

(JARTES)

Volume 1 Issue 11, 2022

ISSN: 2181-2675



XALQARO TADQIQOT LLC

www.ijournal.uz

Jizzakh, Uzbekistan

Articles in this issue

1.	<p><u>THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DIGITAL ECONOMY AND ITS IMPACT ON THE HUMAN FACTOR: POSITIVE AND NEGATIVE CONSEQUENCES</u></p> <p>Mukhammadiyev Gayrat Bakhodir ugli</p>	1-5
2.	<p><u>PROPERTIES OF GRAVELLY, LIGHT GRAY SOIL AND GROWING GRAPES IN THEM</u></p> <p>S.Kh. Zokirova, Z. Rajavaliyeva, O. Muminova, M. Muminova</p>	6-10
3.	<p><u>AGROTECHNOLOGY OF ORNAMENTAL TREE AND SHRUB CARE</u></p> <p>D. Ahmedova, N. Turdieva</p>	11-18
4.	<p><u>PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF PRIMARY EDUCATION TEACHER</u></p> <p>Kuchimova Ozoda Sulaymanovna, Hamraqulova Madina Abdujamil qizi</p>	19-23
5.	<p><u>OPPORTUNITIES TO INCREASE EMPLOYMENT BASED ON THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP</u></p> <p>O.S. Musurmonov</p>	24-29
6.	<p><u>ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF POPULATION INCOME GROWTH IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN</u></p> <p>Botir Muxtarov</p>	30-39
7.	<p><u>DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITY OF STUDENTS BY TEACHING PAINTING ART IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM</u></p> <p>M.M. Ismoilova</p>	40-48
8.	<p><u>BORDER TRADE ZONE - OPPORTUNITIES TO ORGANIZE A MARKET OF GOODS AND SERVICES IN THE EFFECTIVE OPERATION OF THE TRADE CENTER</u></p> <p>B. Ruzmetov, D. Xudayberganov</p>	49-55
9.	<p><u>OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF THE ACTIVITIES OF ISLAMIC FINANCIAL ORGANIZATIONS IN UZBEKISTAN</u></p> <p>Baxtiyor Ruzmetov, Dilfuza Sattarova Dilshodbekovna</p>	56-67
10.	<p><u>ORGANIZATION OF PHYSICAL EDUCATION LESSONS IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS AND ITS SIGNIFICANCE IN STUDENTS' PHYSICAL FITNESS</u></p> <p>Fayzullayev Sherzod Boxodirovich, Qudratov Sunnatulla</p>	68-79
11.	<p><u>THE METHOD OF DEVELOPING CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON THE COMPETENCE APPROACH</u></p> <p>Yusufjon Azimov</p>	80-91

12.	<u>ECONOMIC-STATISTICAL ANALYSIS OF THE REGIONAL DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISES AND MICRO-FIRMS IN THE CONDITIONS OF ACCELERATED ECONOMY</u> Otabek Arzikulov	92-105
13.	<u>THE IMPORTANCE OF THE DEVELOPMENT OF SERVICE SECTOR IN THE IMPROVEMENT OF THE COUNTRY</u> Abror Rashidov Ruzimurod ugli	106-115
14.	<u>THE PLACE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY</u> Sarvar G'aybullayev	116-126
15.	<u>THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY OF TRANSNATIONAL BANKS</u> Norbekov Khursandmurod Uktam ugli	127-137
16.	<u>SOCIO-PHILOSOPHICAL IMPORTANCE OF THE STYLE OF PHILOSOPHICAL THINKING</u> Islom Xosilmurodov	138-147
17.	<u>THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL STRUCTURE OF THE BUKHARA EMIRATE IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY - THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY</u> Xayrulla Raxmatov	148-162
18.	<u>IMPACT OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION ON THE DIGITAL ECONOMY</u> Baxrom Xaydarov	163-174
19.	<u>COMPILATION OF FINANCIAL REPORTS BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS</u> Rashid Xudoyorov	175-186
20.	<u>PROSPECTS FOR IMPROVING FAMILY UPBRINGING AND SOCIAL LIVING CONDITIONS</u> Orzuqul Xakimov	187-198
21.	<u>EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION - IMPROVING MORAL QUALITIES IN THE PROCESS OF EDUCATION</u> Olim Khamidovich Ortikov	199-209
22.	<u>METHODICAL FOUNDATIONS OF IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF STUDENTS' PREPARATION FOR INNOVATIVE ACTIVITIES IN PRACTICAL ART CLASSES</u> U.G. Dushabayeva	210-217
23.	<u>RELATIONSHIP OF IDEOLOGICAL CATEGORY AND POLITICAL CULTURE</u> E'tiborxon Mallayeva	218-229
24.	<u>ACTIVITY OF CATERING INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN AT THE END OF THE 19TH-EARLY 20TH CENTURY: CHANGES AND ATTITUDES</u> Bunyod Nasirov, Khasanova Muborak, Khusainova Moxina	230-240

25.	<u>THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF COMPETITION AND MONOPOLY IN THE ECONOMY</u> Tuychieva Nodira, Baxrom Xaydarov, Quziboyev Zafar	241-245
26.	<u>MONEY-CREDIT SYSTEM IN UZBEKISTAN</u> Nodira Tuychieva, Baxrom Xaydarov, Gulrukh Rashidova	246-250
27.	<u>THE IMPORTANCE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY</u> Ali Nizametdinov, Dehqonova E'zoza	251-254
28.	<u>TRANSITION TO THE MARKET ECONOMY AND ITS CHARACTERISTICS IN UZBEKISTAN</u> Saitov Sirojiddin, Achilov Azizbek	255-258
29.	<u>SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS</u> Tuychieva Nodira, Saitov Sirojiddin, Zoirov Azizbek	260-264
30.	<u>CHARACTERISTICS OF PRICE AND FORMATION</u> Saitov Sirojiddin, Tuychieva Nodira , Saydullayeva Dinora	265-270
31.	<u>DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN STUDENTS IN PHYSICS CLASS</u> Azimov Yusufjon, Umurzokova Shahzoda	271-275



THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DIGITAL ECONOMY AND ITS IMPACT ON THE HUMAN FACTOR: POSITIVE AND NEGATIVE CONSEQUENCES

Mukhammadiyev Gayrat Bakhodir ugli¹

Ministry of Agriculture of the Republic of Uzbekistan

KEYWORDS

artificial intelligence, economic revolution, robotics, human factor, IT

ABSTRACT

This article talks about the role and importance of artificial intelligence in the digital economy, the new economic revolution, robotics technology taking over the modern world, its impact on the human factor, negative and positive consequences, suggestions and solutions.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7312467

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ The leading specialist of the Ministry of Agriculture of the Republic of Uzbekistan (Tashvilyerloyiha) division, UZB

RAQAMLI IQTISODIYOTDA SUN'YIY ENTELLEKTNING O'RNI VA INSON OMILIGA TA'SIRI: IJOBIY VA SALBIY OQIBATLARI

KALIT SO'ZLAR:

sun'iy ong, iqtisodiy inqilob, robota-texnika, inson omili, IT

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotda sun'iy intellektning o'rni va ahamiyati, yangi iqtisodiy inqilob, zamonaviy dunyoni egallab borayotgan robota-texnika, uning inson omiliga ta'siri, salbiy va ijobiy oqibatlari, takliflar va yechimlar haqida so'z yuritiladi.

Ajib dunyoda yashayabmiz, dunyo bizning ko'z o'ngimizda o'zgarmoqda. Yangi texnologiyalar hayotimiz, e'tiqodimiz va qadriyatlarimizni o'zgartirmoqda.

Har qanday texnologiyaning hali biz anglashga ulgurmagan qorong'i tomonlari bor. O'zgarishlardan qochib qutulib bo'lmaydi, lekin mumkin bo'lgan salbiy oqibatlarni minimallashtirish uchun ularni to'g'ri yo'naltirish imkoni mavjud.

Sun'iy ong, sun'iy intellekt hayotimizga kirib borar ekan, inson omili va qadr-qimmatini yo'qolib borayotgan dunyoni ko'rib tafakkur qilasan kishi: insoniyat bu bosqichga qanday yetib keldi, necha ming yillar muqaddam paydo bo'lgan ibtidoiy odam, bu bosqichga evolyutsiya orqali yetib keldimikin? Aslida bu Yaratuvchi tomonidan insoniyatga berilgan tuhfadir!

Sun'iy intellekt o'zi nima? Sun'iy intellekt — informatikaning alohida sohasi bo'lib, odatda inson ongi bilan bog'liq imkoniyatlar: tilni tushunish, o'rgatish, muhokama qilish, masalani yechish, tarjima qilish kabi imkoniyatlarga ega kompyuter tizimlarini yaratish bilan shug'ullanadi.

Zamonaviy dunyoni egallab borayotgan robota-texnika va internet insoniyatni o'ziga o'rgimchak to'ridek o'rab olmoqda, dunyo katta inqilob yoqasida turibdi, go'yo kelajakda insoniyatni o'ziga tobe qiladigandek, buning barchasiga yaqin kelajakda guvoh bo'lamiz.

Sekin-asta, ammo ishonch bilan sun'iy intellekt odamlarni mexanik operatsiyalar amalga oshiriladigan joylardan chiqishga majburlayapti. Bir so'z bilan aytganda, ularning o'rniga robot tizimlar kiritilmoqda.

Mutaxassislarining fikriga ko'ra, yaqin kelajakda, kassir, buxgalter, transport nazorati, soliq inspektori, qo'riqchi kabi kasblar yo'q bo'lib ketadi. Chunki ularning ishi mexanik xarakterga ega.

Sun'iy intellektdan kim ko'proq manfaatdor-u, kim ko'proq jabr ko'radi? U qaysi sohada ustunlik qilishi kutilmoqda, uning salbiy va ijobiy oqibatlari haqida quyida to'xtalib o'tamiz.

Hozirda sun'iy intellekt turli amallarni bajarishga mo'ljallangan algoritm hamda dasturiy tizimlardan iborat va u inson ongi bajarishi mumkin bo'lgan bir qancha vazifalarning uddasidan chiqa oladi.

Biz hayajonli tub texnologik o'zgarishlar davrida yashayapmiz. Ilmiy tekshirish

markazlari, startaplar, va yirik tashkilotlarda yaratilayotgan inqilobiy yangiliklar, ilmiy yutuqlar va ularning ko'lamini meni lol qoldirib kelmoqda.

Kechagi kunning "ilmiy fantastikasi" bugungi kunning mahsulotiga aylanmoqda. Shu bilan birga, insonga ko'proq intellektual va ijodiy ishlarni amalga oshirish uchun imkoniyatlar ochilmoqda. Shuningdek, kompaniya va davlatlar odamlarga ishlash uchun emas, balki o'z-o'zini rivojlantirish uchun pul to'lash foydaliroq bo'lishini taxmin qilishmoqda.

"Sun'iy intellekt"ga asoslangan "Robot"lar jamiyatning barcha sohasiga jadal kirib bormoqda. Shuni alohida qayd etish kerakki, robot-androidlarning ijodkorlari hozirgi zamon robotlari paydo bo'lishi uchun imkon yaratganlar.

Hozirgi vaqtda intellektual robotlar yaratilishining uchinchi bosqichi jadal tus olmoqda. Yaratilishning yuqori bosqichi yuksak rivojlangan sanoat tarmoqlariga ega bo'lgan mamlakatlar, AQSH, G'arbiy Yevropa davlatlari, Yaponiya, Xitoy, Rossiya, Hindistonda yuksak ilmiy-texnikaviy ishlar amalga oshirilmoqda.

Har xil qo'llanishga mo'ljallangan intellektual "aqlli" robotlarni yaratish borasida bizning mamlakatimizda ham talaygina ishlar amalga oshirilmoqda, jumladan, Rossiya, Ukraina, Belorussiya, Koreya, Xitoy davlatlari bilan hamkorlikda O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi va boshqa korxonalarda ko'lamli ishlar olib borilmoqda.

Dunyo yangi "Inqilob" yoqasida. Har bir keyingi innovatsiya tobora samaraliroq texnologiyalarni yaratishi bilan, "inqilob" jadal rivojlanmoqda. Insoniyat tarixida hech qachon bunchalik tez o'zgarishlar bo'lmagan.

Sun'iy intellekt nimalarga olib boradi, undan kim yutadi-yu, kim yutqazadi?

Nemis iqtisodchisi Klaus Shvabning fikricha, "Dunyo to'rtinchi sanoat inqilobiga qadam qo'ymoqda!" [1]

Yaqin kelajakda insoniyatni nimalar kutyapti?

2025-yilda fan-texnologiyada sodir bo'lishi kutilayotgan inqiloblar:

- AQSHda ilk robot aptekachisi vujudga keladi;
- 3D da printlangan jigar, ilk bor organizmga ko'chirib o'tkaziladi;
- internetga ulangan kiyimlar ommalashadi;
- ilk svetoforsiz shahar quriladi;
- birinchi "3D" da printlangan avtomobil ishlab chiqariladi;
- o'qishga mo'ljallangan ko'z oynaklarning 10% internetga ulanadi;
- implantatsiya qilish mumkin bo'lgan ilk mobil telefon savdoga chiqariladi;
- AQSH ko'chalaridagi avtomobillarning 10% haydovchisiz boshqariladi;
- aholining 90% internetdan foydalanish imkoniga ega bo'ladi.[1]

Bularni o'ylash shunchaki odamni xavotirga soladi. Meni o'ylantirgan eng dahshatli "virtual olam"!

Kelajakda inson omiliga ehtiyoj qolmasligi achinarli hol. Odamlar farovonligiga ta'sir qiladigan mehnat bozoridagi global o'zgarishlar tufayli jamiyatning tobora kuchayib borayotgan tengsizligi va qutblanishi vujudga keladi. Katta miqyosli effektga ega qurol-yarog'lar har kimga berilishi mumkin.

Bugungi kunda innovatsiyalar bizga ta'sir qiladimi-yo'qligi haqida emas, balki kashfiyotlar qachon yuz berishi va bu qanday ta'sir qilishi haqida o'ylanishimiz muhimroq.

Ilmiy kashfiyotlar asosida yangi texnologiyalarni vujudga kelmoqda. IT-texnologiyalari raqamli iqtisodiyotning negiziga aylanmoqda. Ammo qaysi soha dunyoni qayta o'zgarishga olib keladi? Bu savol butun insoniyat uchun qiziq!

Olimlarning fikricha, yaqin kelajakda biotexnologiya, fizika, kimyo sohasi yuksak darajada rivojlanishga erishadi.

Odamlar o'ziyurar mashina yoki samolyotlar xizmatini qabul qilishlari uchun biroz vaqt kerak, albatta. Biroq, zamonaviy texnologiyalar qurshovida o'sib-unayotgan yosh avlodda buning aksi bo'lib, ularni bu jarayon u qadar xavotirga solayotgani yo'q. Har qancha e'tiroz va tanqidlarga qaramay sun'iy intellekt rivojlanishdan, to'xtamayapti. Ayniqsa, tibbiyotda uning ahamiyati tobora oshib bormoqda. Endilikda robotlar nisbatan murakkab jarrohlik amaliyotlarini ham uddasidan chiqishyapti.

Ko'rib turganingizdek, sun'iy intellektning hayotimizdagi o'rni kundan-kunga chuqurlashib bormoqda. Ular insoniyatning yutug'imi yoki mag'lubiyati, degan savol ustidagi bahslar hali uzoq davom etadi nazarimda. Eng muhimi, robotlarni yaratishda odamlarga zarar yetkazmaslik shior qilib olinishi kerak.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) ham sun'iy intellektning afzalliklarini tan oladi: ular "razvedka" ob-havo sharoiti, zararkunandalar, tuproq namligi va boshqa muhim ko'rsatkichlar haqidagi ma'lumotlarni hisobga olgan holda, fermerlarga ishni yanada samarali rejalashtirishga imkon berishiga ishonadilar.[2]

Yuqorida sanab o'tilgan sun'iy intellekt qo'llaniladigan sohalar hozirgi kundagi insoniyat faoliyatidagi muhim sohalar desak mubolag'a bo'lmaydi.

Sun'iy intellekt haqidagi bahs-munozaralar qariyb 50 yildan beri davom etib kelmoqda. Mutaxassislar hanuzgacha bir to'xtamga kelishgani yo'q. Ba'zi bir mutaxassislar sun'iy intellektga ijobiy munosabatda bo'lish kerakligini uqtirishmoqda. Boshqalari esa bunday fikrda emas.

IT sohasidagi milliarderlar orasida ham turli qarashlar mavjud. Jumladan, SpaceX asoschisi Ilon Mask sun'iy intellektning butun boshli sivilizatsiyani barbod qilishiga ishonchi komil. Maskning fikricha, sun'iy intellekt insoniyat sivilizatssiyasi uchun asosiy xavfdir. Sun'iy intellekt mehnat bilan bog'liq ommaviy muammolarni keltirib chiqaradi. Sababi, robotlar hamma ishni bizdan ko'ra yaxshiroq bajara olishadi. Ilg'or texnologiyalar ortidan quvish natijasida, kompaniyalar sun'iy intellekt ortidan kelib chiqadigan xavf-xatarni ko'rmay qolishlari mumkin".

Shuningdek, Microsoft rahbari Bill Geyts ham uning zarariga to'xtalib o'tadi. "Bir necha o'n yildan so'ng, robotlar bizning ishimizning katta qismini bajara boshlagach, sun'iy intellekt shu qadar kuchayib ketadiki, yakunda u bizni xavotirga sola boshlaydi. Bu borada Ilon Maskning fikriga qo'shilaman. Ammo nega bu savol boshqalarni tashvishlantirmayotganiga hech tushunolmayman", - deydi Geyts.[3]

Bugungi kunda ayrim davlatlarda robot-hamshiralar, haydovchisiz transport

vositalari, buyurtmani yetkazib beruvchi dronlar xizmatidan foydalanish yo'lgga qo'yilgan. Hatto politsiya xodimlarining ba'zi vazifalarini ham maxsus robotlar bajarishyapti. Olimlar ularning tashqi ko'rinishini imkon qadar odamlarnikiga o'xshatishga urinishmoqda.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, sun'iy intellektning jamiyatda, sanoatda, fanda va inson hayot faoliyatida tutgan o'rni kattadir, ammo salbiy oqibatlari ham talaygina "Swiss Re" sug'urta kompaniyasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilga borib robotlar tufayli yer yuzida 5,5 mln. aholi ishsiz qolishi mumkin, bu ko'rsatkich yildan-yilga ortib boradi.[3] Shuningdek, ishsizlik dastlab g'aznachilar, pochta xodimlari, hisobchilar va idora xizmatchilariga xavf solishi mumkinligi aytilgan. Sun'iy intellekt ularning vazifasini bemalol bajara oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Klaus Schwab. Fourth Industrial Revolution. – New-York, 2016.
2. Deep Shift. Technology Tipping Points and Societal Impact/ World Economic Forum. – New-York, 2015.
3. Martin Ford. Rise of the Robots, Basic Books. – Los Angeles, 2015.



PROPERTIES OF GRAVELLY, LIGHT GRAY SOIL AND GROWING GRAPES IN THEM

S.Kh. Zokirova¹

Z. Rajavaliyeva²

O. Muminova³

M. Muminova⁴

Fergana State University

KEYWORDS

light gray soil, stony-gravel lands, grapes, fruits and vegetables, nutrition, productivity, agrotechnical, household farms, agricultural production, production efficiency

ABSTRACT

Work on the implementation of organizational measures for the reform of the viticulture sector and their performance indicators for the development of viticulture in Uzbekistan.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7326806

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Professor, Fergana State University, UZB

² Researcher, Fergana State University, UZB

³ Master, Fergana State University, UZB

⁴ Master, Fergana State University, UZB

TOSH SHAG'ALLI, OCH TUSLI BO'Z TUPROQ XOSSALARI VA ULARDA UZUM YETISHTIRISH

KALIT SO'ZLAR:

och tusli bo'z tuproq, tosh-shg'alli yerlar, uzum, meva sabzavot, oziqlantirish, hosildorlik, agrotexnika, aholi tomorqa xo'jaliklari, q/x, ishlab chiqarish samaradorligi

ANNOTATSIYA

O'zbekistonda uzumchilikni rivojlantirish uchun olib borilayotgan uzumchilik sohasini isloh qilish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar amalga oshirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar va ularning bajarilish ko'rsatkichlari.

Hozirgi kunda O'zbekistonda uzumchilik sohasini yanada rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator qaror va farmonlari qabul qilinmoqda. 2017 yil 21 noyabrdagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik sohasini isloh qilish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida" 2006 yil 11 yanvardagi PQ-255-sonli qarorini qisman o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblash to'g'risida"gi PQ-3398-son qarori, 2019 yil 14 martdagi "Meva-sabzavotchilik sohasida qishloq xo'jaligi kooperatsiyasini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4239-son qarori, 2019 yil 5 fevraldagi "Alkogol va tamaki mahsulotlarini ishlab chiqarish va ularning aylanmasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish hamda uzumchilik va vinochilikni rivojlan-tirishga doir chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5656-son farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 3 apreldagi "Sabzavot-polizchilik, bog'dorchilik va uzumchilik yo'nalishidagi fermer xo'jaliklarining yer maydonlaridan foydalanish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 258-son qarorlari ham bevosita O'zbekiston hududida qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirish, hududda sabzavot, polizchilik, bog'dorchilik sohasini qolaversa eng asosiysi uzumchilik sohasini tubdan isloh qilish uzum ekiladigan maydonlar miqdorini kengaytrishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

2018-yilning 12-13-iyun kunlari davlatimiz rahbari hurmatli Shavkat Mirziyoyev Farg'ona viloyatiga tashrifi chog'ida Farg'ona viloyatida uzumchilikka ixtisoslashgan fermer xo'jaliklari, dehqon va aholi tomorqa uzumchiligini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilganligini ta'kidlab o'tdi. Shu jumladan, Farg'ona viloyatida 2018-yil 1-yanvar holati bo'yicha xatlovdan o'tkazilgan uzum maydonlari o'rganilganda 5726 gektarni tashkil etganligi kuzatildi. Viloyatda uzumchilikka ixtisoslashgan 194 ta fermer xo'jaliklari mavjud ekanligi va mazkur fermer xo'jaliklari yer maydoni 1150 gektarni tashkil qilishi aniqlandi. Viloyatda faoliyat olib borayotgan dehqon va aholi tomorqa uzumchilik xo'jaliklarida jami 4576 gektarga uzum ekib kelinayotganligi aniqlandi.

Shulardan Farg'ona viloyati bo'yicha aholi tomorqalaridagi ishkomda yetishtiriladigan uzumzorlar maydoni 3661 gektarni, yerda yetishtirilgani esa 915 gektarni tashkil etmoqda. Uzumchilikka ixtisoslashgan fermer xo'jaliklari bo'yicha ishkomda yetishtirilgan uzum maydoni 920 gektarni va yerda yetishtirilgan uzum maydoni esa 230

gektarni tashkil etgan.

Viloyat bo'yicha jami 5726 gektar uzum maydoni bo'lib, shundan ishkomda 4581 gektar va yerda 1145 gektarni tashkil etmoqda. Mazkur maydonlarga viloyat bo'yicha xo'raki uzum navlari 3549 gektar, kishmishbop navlari 1580 gektar va vinobop navlari 597 gektarni tashkil etib, mazkur maydonga Bayan shire, Katta Qo'rg'on, Oq xusayni, Rizamat, Kishmish botir, Nilufar, Nimrang, Parkent, Risling, Rkatsiteli, Soyaki, Toifi, Sultoni kabi uzum navlari ekilib kelinmoqda, shu bilan birga hozirda yangi navlar iqlimlashtirilib ulardan yuqori hosil olish rejalashtirilmoqda.

Farg'ona viloyatining tosh shag'alli och tusli bo'z tuproqlar xossalarining tadqiq etish va tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzum yetishtirishni tadqiq etish natijasida bunday hududlarda uzumchilik sohasini yo'lga qo'yish.

Tadqiqot oldiga qo'yilgan asosiy vazifalar quyidagilardan iborat.

Tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar xossalarini o'rganish; tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlarda uzum yetishtirishni o'rganish, uzumni yetishtirish bo'yicha fenologik kuzatuvlar olib boorish. Tadqiqodning ob'ekti va predmeti. Farg'ona viloyati Oltiariq va cnimyon adirliklari, tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni yo'lga qo'yish, uzumning mahalliy va introduksion turlarini aniqlash, bioekologik xususiyatlarini o'rganish.

Tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni morfologiyasi, o'sishi, fenologiyasi, ko'payishi, hosildorligini tadqiq etish. Farg'ona viloyati tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni rivojlantirishda viloyatdagi mahalliy uzum navlari va introduksion uzum navlari qiyosiy o'rganildi. Olingan ma'lumotlar Farg'ona viloyati iqlim sharoitida uzumni qalamcha va urug'dan ko'paytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati. Tosh-shag'alli och tusli bo'z tuproqlar sharoitida uzumchilikni rivojlantirishda tadqiqot natijasida olingan ma'lumotlar uzumni tadqiq etishni o'rganishda dastlabki ilmiy manba bo'lib xuzmat qiladi.

Bo'z tuproqlarda gumus miqdori va profilining yuvilishi joyning absolyut balandligiga bog'liq. Balandlik ortishi bilan namlik ko'payadi, tuproq chuqur namlanadi, o'simliklar qoplami qalinlashadi, ularning vegetasiya davri uzayadi va gumifikasiya jarayoni kuchayadi. Shu sababli tog' oldi tekisliklari va allyuvial terrasalari (zinapoya supalari) bo'z tuproqlaridan tog' oldi va past tog'lar bo'z tuproqlariga tomon gumus hosil bo'lishi va profilining yuvilishi ortib boradi.

Tok tuplari qatorini to'g'ri belgilash muhim ahamiyatga ega. Tuproqdagi namning saqlanishi yer relefiga bog'liq bo'lmagan tekis joylarda tok qatorlari shimoldan janubga tomon joylashtiriladi. Bunda tok kun bo'yi yorug'likdan yaxshi foydalanadi. Sug'oriladigan maydonlarda tok qatorlari sug'orish egatlari bo'ylab shamol esadigan tamonga qarab joylashtiriladi. Doimiy sug'orish shaxobchalari kvartallar cheti, vaqtincha sug'orish shaxobchalari esa kartalar orasidagi yo'l bo'ylab olinadi. Umumiy tokzor maydoning 7-8% ni yo'llar tashkil qilishi lozim.

Yonbag'irlarda tok qatorlari tuproqni eroziyadan saqlash, nam to'plash uchun atmosfera yog'inlarini ushlab qolish maqsadida, ularga ko'ndalang qilib olinadi. Toshshag'alli yerlarda erta va o'rtapishar navlar yaxshi natija beradi. Funktsional urg'ochi gulli navlar (Nimrang, Kattaqo'rg'on, Charos, Tavkveri) changlovchi qo'sh jnsli navlar bilan ekilishi lozim. Masalan, Nimrang navi uchun Qora kishmish, Pushti toyifi, Muskat vengerskiy, Parkent, Saperavi yaxshi changlovchi navlar hisoblanadi. Funktsional urg'ochi gulli navlarning 1-2 qatoridan keyin, bir qator changlovchi nav ekiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1.Верновский Э.А. Виноградство и виноделия. Москва. Колос, 1984, стр - 312.
- 2.Зокирова, С. Х., Халматова, Ш. М., Абдуллаева, М. Т., & Ахмедова, Д. М. (2020). ВЛИЯНИЕ ПИТАТЕЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ ИСКУССТВЕННОГО И ЕСТЕСТВЕННОГО ЭКРАНОВ В ПЕСКЕ НА РОСТ, РАЗВИТИЕ ХЛОПЧАТНИКА. *Universum: химия и биология*, (12-1 (78)), 14-18.
- 3.Zokirova, S. X., Akbarov, R. F., & Kadirova, N. B. (2020). XARAKTERISTIKA GALECHNIKOVYX POCHV FERGANSKOY OBLASTI I IX PUTI K ULUCHSHENIYU. *Glavniy redaktor*, 8.
- 4.Закирова, С. Х. (2017). Научные основы генезиса, агрофизических и агрохимических свойств, повышения производительной способности песков Центральной Ферганы. Дисс. на соис. уч. степени доктора с. х. наук (DSe), 120.
- 5.Zakirova, S., Ismoilova, S., & Parpiyeva, S. (2021). Agrofizicheskiye svoystva pochvi Sentralniy Fergani.
- 6.Юлдашев, Г., Зокирова, С., & Исагалиев, М. (2008). Орошаемых земельный фонд Ферганской долины. *Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали.*–Тошкент, (8), 22-23.
- 7.Закиров, С. Х. (2014). Регулярные и особые решения дифференциальных уравнений. *Наука и инновация*, (1), 43-45.
- 8.Мирзаджонов, К., Назаров, М., Зокирова, С., & Юлдашев, Г. (2004). Тупроқ муҳофазаси. Дарслик. Ташкент.
- 9.Зокирова, С. (2008). Объемная масса исследуемых бугристо-барханистых песков. *Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали.*–Тошкент, (4), 33-34.
10. Мухаматханова, Р. Ф., Шамьянов, И. Д., Закиров, С. Х., Ташходжаев, Б., Левкович, М. Г., & Абдуллаев, Н. Д. (2011). Новый мелаμποлид и другие вторичные метаболиты *Artemisia baldshuanica*. *Химия природных соединений*, (5), 638-641.
11. Зокирова, С. Х., Акбаров, Р. Ф., Кадирова, Н. Б., & Махсталиев, Н. С. У. (2020). Характеристика галечниковых почв Ферганской области и их пути к улучшению. *Universum: химия и биология*, (2 (68)), 8-11.
12. Хамрақулов, И. Б. (2021). Кичик саноат зоналарини барпо этиш ва ривожлантиришининг назарий асослари. *Scientific progress*, 2(7), 586-592.

13. Ихтиёр Бахтиёрович Хамракулов (2022). КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МОҲИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ҲУСУСИЯТЛАРИ. *Scientific progress*, 3 (1), 328-334.
14. Хамракулов, И. Б. (2021). Теоретические основы создания и развития малых промышленных зон. *ма*, 2, 49.
15. Хамракулов Ихтиёр Бахтиёрович (2022). КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ СТРАТЕГИК ИМКОНИЯТЛАРИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2 (Special Issue 2), 140-146.
16. Хонкелдиева, К., Рахимова, Х., & Хасанхужаева, У. (2021). Предупреждение преступности среди несовершеннолетних. *Наука сегодня: факты, тенденции, прогнозы [Текст]: мате*, 34.
17. Xonkeldiyeva, K. R. (2021). Features of management of textile industry enterprises based on the cluster approach. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 780-783.
18. Xonkeldiyeva, K., & Xo'jamberdiyev, J. (2020). Improving organizational effectiveness of industrial production. *Экономика и социум*, 3, 145-147.
19. Хонкелдиева, К., Рахимова, Х., & Абдусатторова, З. (2020). Проблемы развития социального обеспечения населения. In *Наука сегодня: фундаментальные и прикладные исследования* (pp. 42-43).
20. Хонкелдиева, К., & Мўйдинжонова, М. (2020). Необходимые условия обеспечения гендерного равенства. In *Наука сегодня: фундаментальные и прикладные исследования* (pp. 40-41).
21. Nuritdinova, R., & Kurbonova, M. (2022). REPRESENTATION OF OCCASIONAL UNITS IN SOCIOLECTS. *Thematics Journal of Education*, 7(2).
22. Арзикулов, Ф. Ф., & Мустафакулов, А. А. (2020). Возможности использования возобновляемых источников энергии в узбекистане. *ИННОВАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ/Сборник трудов по материалам III Всероссийского конкурса научно-исследовательских работ (30 ноября 2020г., г. Уфа)./-Уфа: Изд. НИЦ Вестник науки, 2020.-149 с.*
23. Зиемуҳаммадов, Б., & Абдуллаева, Ш. (2019). Педагогика.
24. Абдуллаева, Ш. А. (2018). Совершенствование механизмов профилактической и реабилитационной работы снижения роста правонарушений среди несовершеннолетних. In *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития* (pp. 459-464).
25. Абдуллаева, Ш. А. (2017). Диагностика уровня воспитанности учащихся и коррекция их поведения. *Ташкент. Фан ва ахборот технологиялари.*



AGROTECHNOLOGY OF ORNAMENTAL TREE AND SHRUB CARE

D. Ahmedova¹

N. Turdieva²

Fergana State University

KEYWORDS

decorative plants, Green space,
soil-climatic conditions,
bioecological features,
agrotechnology of care

ABSTRACT

This article describes the biological and ecological characteristics of ornamental plants, adaptation to climatic conditions, agrotechnologies of their care.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7326825

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Docent, Fergana State University, UZB

² Master, Fergana State University, UZB

MANZARALI DARAXT VA BUTA O‘SIMLIKLARINI PARVARISHLASH AGROTEXNOLOGIYASI

KALIT SO‘ZLAR:

manzarali o‘simliklar,
“Yashil makon”, tuproq-
iqlim sharoiti, bioekologik
xususiyat, parvarishlash
agrotexnologiyasi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada manzarali o‘simliklarning biologik, ekologik xususiyatlari, iqlim sharoitiga moslashishi, ularni parvarishlash agrotexnologiyalari yoritilgan.

Manzarali o‘simliklar turli oilalarga mansub madaniy va yovvoyi o‘simliklardir. Manzarali o‘simliklar shahar va qishloqlarni ko‘kalamzorlashtirish, istirohat bog‘lari, iishlab chiqarish binolari va turar joylarni ko‘kalamzorlashtirish uchun o‘stiriladi.

Manzarali o‘simliklar biologik xususiyatlariga ko‘ra daraxtlar, butalar, ko‘p yillik, ikki yillik, bir yillik, boshqodosh, piyozli kabi guruhlariga bo‘linadi. Manzarali daraxt va butalarga yaproqli, igna bargli, doim yashil bargli va barg to‘kuvchi o‘simliklar kiradi.

O‘zbekistonda “Yashil makon” umummilliy loyihasi doirasida 2022 yil 20 oktyabrdan “dolzarb 40 kunlik” tadbiri boshlandi. Prezident SH.M.Mirziyoev raisligida 2022 yil 11 oktyabr kuni o‘tkazilgan videosektor yig‘ilishida “Yashil makon” umummilliy loyihasi doirasida 2022 yil yakunigacha 75 mln dona, 2023 yil bahor oylarida 125 mln dona mevali va manzarali ko‘chat ekish vazifasini qo‘ydi.

Bugungi kunda “Yashil makon” umummilliy loyihasi doirasida ekilgan ko‘chatlarni parvarishlash agrotexnologiyalarini ishlab chiqish va tadbir etish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Buning uchun o‘simliklar yaxshi o‘sib-rivojlanishi va yuqori manzarali xususiyatlarga ega bo‘lishi uchun ularni kundalik, uzoq muddat yaxshi parvarishlash zarur bo‘ladi. Daraxt va butalarni parvarishlash – tadbirlar tizimi o‘simliklar ekilganidan keyin tutib ketishi hamda biologik jihatdan chidamli va estetik jihatdan manzarabop ekinzorlarni yaratishga qaratilgan. Ekinlarning o‘shishi ekinzorlar holati, hayotiy davomiyligi va manzaraboplik xususiyatlariga noqulay sharoitlar katta ta‘sir ko‘rsatadi.

Avtomobillar tarqatgan zararli gazlar va chang, sanoat ishlab chiqarishidan ajralib chiqqan zaharli chiqindilar, yorug‘likning yetishmasligi, havo nisbiy namligining pastligi, tuproqning zichlanib qolishi – bularning hammasi ildizning o‘shishini cheklaydi, o‘shish jarayonlari susayadi, o‘simliklar manzarabopligi kamayadi, hayotiy davomiyligi qisqaradi.

Daraxt va butalarni parvarishlashda agrotexnik tadbirlarni o‘tkazish jarayonida bir qancha talablarga rioya etish zarur. Bunda, bir – tomondan, o‘simliklarning kelib chiqishi, ularning bioekologik xususiyatlarini, fiziologik holatini inobatga olish zarur bo‘lsa, ikkinchi tomondan – atrof-muhitning noqulay sharoitlarini ham hisobga olish zarur.

O‘simliklarning tutib olishi va to‘liq o‘zini tiklab olish vaqti ularning biologik

xususiyatlariga, holati va ko'chatlar yoshiga bog'liq. Eng tez (2-3 yilda) butalar o'zini tutib o'sib ketadi. 6-11 yoshli daraxt –ko'chatlarining to'liq tutib ketish davri 3-4 yilga cho'ziladi. Yirik daraxt va butalar uchun bu vaqt 5-6 yilgacha kuzatiladi.

Ekilgandan so'nggi parvarish ishlarini olib borishda tuproq-iqlim sharoitlarini hisobga olgan holda, muntazam parvarish ishlarini butun mavsum davomida o'tkazishga e'tibor qaratiladi. Bunda sug'orish, daraxt tanasi atrofidagi tuproqni yumshatish va mulchalash, oziqlantirish ishlari olib boriladi. Ildizlarning rivojlanishiga, o'suv davrida stimulyator-larni qo'llash yaxshi samara beradi.

O'stirish stimulyatorlarini bahorda, ildiz tizimi qayta tiklanish paytida qo'llash tavsiya etiladi. Stimulyatorlar eritmasini bevosita sug'orishdan so'ng, daraxt atrofidagi sug'orish egati bo'ylab solinadi, bunda o'simlikning ildiz tizimi joylashgan tuproq butunligicha namlanib, to'yinishini nazarda tutish lozim.

Ildiz atrofi tuprog'i bilan ekilgan o'simliklar uchun stimulyatorlar eritmasini ildizlar kesilgan joyini mo'ljallab, tuproq aylanasi bo'ylab solinadi. Keyingi ishlov berish 5-6 kundan keyingina o'tkaziladi. Nimjon o'simliklar, ayniqsa, stimulyatorlar qo'llanishiga muhtojdir. Tuproqni yumshatish va muntazam sug'orish, begona o'tlarni yo'qotish, mineral va organik o'g'itlarni solish, zararkunanda va kasalliklarga qarshi kurashish, daraxt tanasini tozalash, shox-shabbasini qirqish yo'li bilan uning o'sishini boshqarish – daraxt va butalarni parvarishlashdagi asosiy tadbirlar bo'lib hisoblanadi.

Tuproq yumshatish va sug'orish ishlari muntazam ravishda (mavsumda 12-15 marta) olib borilishi talab etiladi. O'simlik 1 metrli tuproq qatlamining to'la namlanishigacha amalga sug'oriladi. Sug'orish me'yori 100 m³/ga har 15-25 kunda amalga oshirilishi talab etiladi.

Ekish oldidan tuproqqa organik va mineral o'g'itlar solinmagan bo'lsa, o'suv davrida oziqlantirish kerak bo'ladi. Ildiz hajmi katta bo'lib, tuproqning 1,5 metrgacha chuqurlikda joylashgan daraxt va butalarni egatlar bo'yicha to'yintirib sug'orish yoki teshikchali yer osti orqali sug'orish tavsiya etiladi.

Tuproqning namligi yetarli bo'lganida, ildiz chuqurlikka va eniga o'sib, rivojlanadi. Agar namlik chuqurlikka yetarli borib yetmasa, (yomg'ir latib yoki daraxt atrofi sug'orilganida) ko'pgina daraxtlar uchun xos bo'lmagan yuza ildiz tizimi vujudga keladi. Bunday ildizli daraxtlar shamollarga chidamsiz, uzoq yashamaydigan va zararkunadalar hujumiga bardosh bera olmaydigan bo'lib qoladi.

Agar joylarda daraxt va butalarni filtrlovchi sug'orish sharoitlari yaratilmagan bo'lsa, bu holda samarali bo'lgan gidrobur yordamida sug'orish usuli qo'llaniladi.

Gidrobur sug'orish-yuvish mashinasining nasosi bosimi ostida ishlaydi. Gidrobur qisqa vaqt (5-10 daqiqada) daraxtlarning ildiz tizimi joylashgan qatlamini namlatishga imkon yaratadi. Bunday sug'orishlar samarasini mineral o'g'itlar eritmasini ham qo'shish bilan oshirish mumkin.

Daraxtlar atrofini ketmonlar yordamida yumshatish ham alohida ahamiyatga ega. Bu agrotexnik tadbir muntazam ravishda olib boriladi, natijada, begona o'tlar yo'qotilib, ildiz

tizimining nafas olishi yaxshilanadi. Bir mavsumda 6-7 marta 4-5 sm chuqurlikda chopiq o'tkazib, ildizlarga shikast yetkazmasdan amalga oshiriladi.

Yoz mavsumida yosh daraxt ko'chatlari shox-shabbalarini va butalarning yer ustki qismini yomg'irlatish foydalidir. Ekilganidan keyingi ikkinchi yilida yomg'irlatish ishlari mineral o'g'itlarning eritmasini qo'shib barglardan oziqlantiriladi. Buning uchun 0,1 % mochevina eritmasi (1 g mochevina tuzi 1 l suvda eritiladi), 0,2 % ammiakli selitra eritmasi, 0,5-1,0 % superfosfat, 0,5 % kaliyli xlor eritmalaridan foydalanish mumkin.

Azotli va kaliyli o'g'itlarning ishchi eritmalarini sovuq suvda, sepiladigan kunning o'zida tayyorlanadi, superfosfat eritmasi esa bir kun oldin tayyorlab qo'yiladi.

Yoz mavsumida yosh nihollar ustidan muntazam kuzatishlar olib boriladi: daraxtlarning qoziqchalarga mahkamlanganligi tekshirilib, qiyshayib qolgani tortib bog'lanadi. Qoziqlar qiyshaygan bo'lsa, to'g'rilab chiqiladi, singanlari o'rniga boshqasi qoqiladi. O'simliklar to'liq tutib ketganidan so'ng (ekilganidan 3 yil keyin), qoziqlar olib tashlanadi.

Kuzda daraxtlar tanasi atrofidagi tuproq yumshatiladi (5-7 sm chuqurlikda). O'simliklarni isitish maqsadida, bu joyga ninabarglilar qirindisi, go'ng yoki chirindi 3-14 sm qalinlikda solinadi. Birinchi yilda ildiz tizimini isitish zarur tadbir bo'lib hisoblanadi.

Bahorgi iliq kunlar boshlanganidan go'ng va chirindi solinadi va tuproq bilan birga ag'darib chiqiladi. Yosh daraxtlar va butalarni qishki qorlardan himoyalash maqsadida dekabr oyi boshlarida ularning shox-shabbalari (ayniqsa mojjevel'nik va biota) ip bilan bog'lab chiqiladi, bahorda bog'ichlar olib tashlanadi.

Parvarishlash ishlarining asosiylaridan biri – o'simliklar shox-shabbasiga manzarali sifatini oshirish uchun ayrim shoxlari va novdalari qisman kesib chiqiladi.

Kesish ishlari o'simliklarni biologik xususiyatlarini inobatga olgan holda bajariladi. Daraxtlar kesilgan bo'lsa, uning umumiy o'sishi va rivojlanishi yaxshilanadi. Bunda shox-shabbaga kerakli shakl beriladi, qurigan, kasallangan va haddan tashqari qalinlashib ketgan shoxlari olib tashlanadi. Kesish natijasida daraxt shox-shabbalari va ildizlari umumiy hajmining o'zaro nisbati o'zgaradi, so'ruvchi ildizlari ko'payadi, natijada o'simlikning suv va mineral moddalar bilan ta'milanish darajasi yaxshilanadi.

Daraxtning yosh, jadal o'sish davrida, shox-shabbalarning parvarishi "tezkor" bo'lishi lozim. O'simliklarning yetuklik davrida esa uning qurigan shoxlarini olib tashlash ishlari amalga oshiriladi.

Shox-shabbalarni parvarish qilish uchun daraxtlarni kesishning uch xilidan foydalaniladi: shakl berish, sanitar va yoshartiruvchi.

Shakl berish uchun kesishning maqsadi – asosiy shoxlarni to'g'ri taqsimlanishini ta'minlash; daraxtga chiroyli, xushmanzara qiyofa berish, umumiy balandligini to'g'rilash, tabiiy va sun'iy shox-shabbasini saqlab qolishdan iborat. Daraxtni kesishda ularning tabiiy shox-shabbasi shakli inobatga olinadi: tsilindirsimon, piramidasimon ovalsimon, majnuntolsimon va boshqalar.

O'zbekistonda novdalarning yillik o'sishi jadal kechadi, shu sababdan, barcha

yaproq bargli daraxtlar (kashtandan tashqari), har yili shakl berish uchun kesishni talab qiladi. Bu tadbirni qish mavsumida, daraxtlarning qishki tinim davrida o'tkazish maqsadga muvofiqdir. SHox-shabba orasidagi bachki novdalar muntazam ravishda va kerak bo'lgan vaqtda kesib tashlanadi. Kashtan daraxtini faqat yoshligida (10-12 yosh) kesish tavsiya etiladi ushbu yoshdan o'tgandan keyin kesish bu daraxtga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Sekin o'sadigan ekinlarda joriy yilda o'sgan novdalarni 20-50%, tez o'suvchi daraxtlarning esa – 60-70% novdalari qisqartiriladi. Novdalar 4-5 ta kurtakkacha shilib tashlanadi. Bu ishni bajarishdan maqsad – yirik va kuchli novdalarning o'sishini to'xtatib, kichiklarini o'sishiga imkon yaratish, shuningdek yosh daraxtlarning shox-shabbasini qalinlashtirish natijasida bir me'yorda shakllantirish vujudga keladi.

Daraxtlar shox-shabbasi va ildiz tizimi o'rtasidagi biologik va fiziologik muvozanatni tiklash uchun shox-shabbalarni kesish bilan keskin siyraklashtirish zarur bo'ladi. Yoshi o'tishi bilan, ko'pchilik daraxtlarning shox-shabbalari qalinlashib, o'sib ketadi, nimjon va quriyotgan shoxlar paydo bo'lib, ularning manzaraliligini pasayishiga olib keladi. SHu sababdan, shox-shabbasining shakli shamoyili buzilgan daraxt shoxlari (uzunligi bo'yicha 2/3 qismi) keskin kesiladi.

Daraxtlarning kesish ishlarining muntazamligi turlicha bo'ladi: tez o'suvchi turlar (terak; momiq) har yili kesiladi; sekin o'sadigan daraxtlar shox-shabbasi har 2-3 yilda bir marotaba kesiladi.

Sanitar kesishning maqsadi – qarigan, bir-biriga qalashib o'sgan novdalarni kesib, daraxtlar shox-shabbasining shamolatilishi va yorug'lik o'tishini yaxshilashdan iborat. Bunday kesish tadbirlari butun o'suv davri davomida o'tkaziladi. Yaxshi parvarishga qaramasdan, daraxtlar o'sishdan to'xtab yoki ichki qismidan quriy boshlasa, quriyotgan shoxlarini yangi novdalar chiqadigan joyga qadar kesish yo'li bilan yoshartiriladi. Quriyotgan daraxtlarni to'liq yoshartirish ishlari bosqichma-bosqich, 2-3 yil davomida amalga oshiriladi. Birinchi yili eng qari, quriyotgan shoxlari, keyinchalik skelet shoxlarning qolgan qismi kesiladi.

O'zbekistonda, iqlimning iliq davri uzoq davom etadigan (8 oy), havo esa kuchli changlangan sharoitda, yashil ekinzorlarni parvarish qilishning muhim tadbirlaridan biri – shox-shabbalarni yuvib chiqishdir. Daraxt barglarida va ayniqsa, ninabarglilarda shox-shabbaning katta qismida ko'p miqdorda chang to'planadi. 2-5 yilgacha yashaydigan ninabarglilarda yaproq barglardagiga nisbatan 30 baravar ko'proq chang to'planib qoladi.

Moskva kommunal xo'jalik akademiyasi(Rossiya)da o'tkazilgan tadqiqotlardan ma'lum bo'lishicha, daraxt shox-shabbalarini salqinlash-tiruvchi, suv bilan yuvish natijasida barglardagi va ignachalardagi changlarning atigi 20 foizigacha ketadi, chunki changlar tarkibida turli organik, yog'simon, saqichsimon moddalar bo'lib, ular suvda erimaydi. Shuning uchun daraxtlar shox-shabbalarini yuvishda 0,1% li OP-7 preparati yoki 0,5% li yashil sovun qo'llash tavsiya etiladi. Bu moddalar purkalgandan so'ng, o'simliklar toza suv bilan yuviladi.

Bu preparatlar tuproq va o'simliklar uchun bezarardir.

Ushbu prearatlarni qo'llash o'rgimchakkanaga qarshi vosita ham bo'lib xizmat qiladi, chunki O'zbekiston sharoitida, quruq mavsum davrida bu zararkunanda tez tarqalib ketadi. Barglar va ignachalarning kuyishiga yo'l qo'ymaslik uchun o'simliklarga ertalab va kechki soatlarda ishlov beriladi.

Fosfamid yoki karbofosning 0,1% li eritmasi, 0,5% li xlorli kaliy va 0,1% li superfosfat, 0,3% li mochevina, 0,015% li bor hamda 0,06% li molibdenning birgalikda qo'llanilishi yaxshi samara beradi. Bunday, ildizdan tashqari oziqlantirishlar daraxtlarning o'sishi va holatini yaxshilaydi.

Daraxtlar tanasini oqlash shahar ko'kalamzorlashtirish ishlaridagi agrotexnik tadbirlar majmuasiga kiradi. Bu tadbir yil bo'yi o'tkaziladi. Daraxtlarni oqlash, ayniqsa yosh nihollarni, ularni yozgi kuyishdan va qishki sovuq olishdan saqlaydi, shuningdek, zararkunandalar va zamburug'li kasalliklarga qarshi kurash tadbirlarining asosiy vositasi bo'lib hisoblanadi.

Daraxtlarni oqlash ohakning 20% li eritmasi, tez qo'shib, oddiy, yelkaga osiladigan purkagichlar yordamida, yoki qo'lda bo'yoq cho'tkasi bilan amalga oshiriladi.

Qimmatli bargli ekinlar (eman, chinor, zarang, shumtol, jo'ka) va ninabarglilar (mojjevelnik, qarag'ay, archa va b.) da paydo bo'lgan kovaklar ichi yaxshilab tozalanadi; asfalt yoki eritilgan saqich aralash daraxt qirindisi bilan to'ldirib, mahkamlanadi. Buning uchun qozonga saqich yoki asfalt solib eritiladi, unga bo'tqasimon aralashma hosil bo'lgunga qadar daraxt qirindisi solib aralashtiriladi. Issiq holida kovak bo'shlig'i shu aralashma bilan to'ldiriladi, ular joyida sovib, egiluvchan va nam o'tkazmaydigan massa hosil qiladi. Bu massa qishning sovug'ida ham, daraxtlar tebranishida ham yorilmaydi.

Kovak to'ldirilib, daraxt tanasi bilan bir sathda tekislanib, ustidan daraxt po'sti rangidagi bo'yoq surib qo'yiladi.

Shahar va shahar atrofidagi introdutsent manzarali daraxtlarni o'sish va rivojlanishini o'rganish natijasida ulardagi turli sabablar bo'yicha qurish alomatlarining belgilari o'rganildi. Qurigan manzarali daraxtlarda kasallik belgilariga ko'ra hech qanday yuqumli, zamburug', virus yoki bakteriya qo'zg'atadigan kasalliklarga hos emasligi, barglarda mozayka, g'ubor, yostiqa yoki yasmiqchalar ko'rinishidagi zamburug' meva tanalarining yo'qligi, ozuqa moddalar temir, magniy va boshqa elementlarning yetishmasligidan kelib chiqadigan xloroz – bargning yoppasiga sarg'ayishi kuzatilmadi. Ildiz raki alomatlarini aniqlash uchun o'simlik ildizi va ildiz bo'g'izi tekshirish zarurligi belgilab qo'yildi. Havo haroratining kuzduzi va kechasi keskin o'zgarishidan ayrim barglarning dog'lari yuzasida yoriqlar paydo bo'lganligi aniqlandi. Yuqoridagilarni inobatga olib kasallikning sababi suv rejimi va haroratning o'zgarib turishi natijasida deb hisoblash mumkin. Bularning ta'sirida o'simlikda modda almashinuvining buzilishi kuzatiladi, birinchi navbatda xlorofilsizlanib, dog'lar paydo bo'ladi, natijada barg yuzasi sarg'ayib, qo'ng'ir tusga kiradi, poyaning o'sishi sekinlashadi.

Ko'chatlarning yaxshi ko'karib o'sib ketishi uchun birinchi navbatda tuproq va iqlim sharoitini inobatga olish zarur. shuning uchun har bir sug'orishdan so'ng ko'chatlar orasi

yupqa chopiq qilinib, yumshatilishi zarur. Mazkur maysazorlarni yashilligini saqlash maqsadida berilgan ortiqcha suv va mineral o'g'it eritmasi manzarali daraxtlarning ekishga tayyorlashdagi dastlabki chuqur yoki quduqqa to'lib qolib, ko'chatlarning ildiz sistemasini biroz dimiqtirilgan bo'lishi natijasida ildizning havo almashinuviga ta'sir etib, moddalar almashinuvining pasayishiga va oxir oqibatda barglarning sarg'ayishi, yillik poyalarning o'sishini sekinlashtiradi.

Chunki, kuzatuv o'tkazilgan ayrim hududlarda maysazorga suv berilganiga bir necha kun bo'lishiga qaramay ko'chatlar ostidagi chuqurchalardagi tuproq yopishqoq loy holatda ekanligi aniqlandi. Bu yerda shu narsani alohida ta'kidlash zarurki, hiyobon uchun introdutsiya qilingan manzarali daraxtlar to'liq ko'karib rivojlanishi uchun alohida parvarish talab qilinadi. Ular o'zini tutib, to'liq rivojlanib olgandan so'ng maysazor (gazon) chegarasini yaqinlashtirish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hamidov G.H., Maxsudova R.S, Yuldasheva M. "Sanoat botanikasi" Farg'ona, 2011
2. Muxamedjanov A., Berdiev E. "Manzarali daraxt-buta o'simliklar" Toshkent, 2018
3. Qayumov A. "Aholi yashash joylarini ko'kalamzorlashtirish" Toshkent, 2013
4. Ahmedova, D., & Akramov, A. (2021, July). USE OF MODERN TECHNOLOGIES IN THE EDUCATION SYSTEM. In *Конференции*.
5. Akhmedova, M., & Akhmedova, D. (2021). Clinical features and risk factors for the development of atopic bronchial asthma combined with allergic rhinosinitis in children. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 1015-1020.
6. Закирова, С., Ахмедова, Д., & Артикова, Г. (2021, August). AGROTECHNICAL MEASURES FOR SAND DEVELOPMENT: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1324>. In *RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES* (No. 18.06).
7. Zakirova, S., Axmedova, D., & Artikova, G. Z. (2021, July). AGROTECHNICAL MEASURES FOR SAND DEVELOPMENT. In *Конференции*.
8. Абдуллаева, Ш. А. (2017). Диагностика уровня воспитанности учащихся и коррекция их поведения. *Ташкент. Фан ва ахборот технологиялари*.
9. Зиемухаммадов, Б., & Абдуллаева, Ш. (2019). Педагогика.
10. Абдуллаева, Ш. А. (2018). Совершенствование механизмов профилактической и реабилитационной работы снижения роста правонарушений среди несовершеннолетних. In *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития* (pp. 459-464).
11. Ибрагимов, Х. И., & Абдуллаева, Ш. А. (2009). История педагогики и образования. Учебник для магистрантов.
12. Хидиров, Х. Н. (2019). Philosophical Analysis of the Role of the Media in Shaping Civic Culture in Uzbekistan. *Молодой ученый*, (15), 322-324.
13. Хидиров, Х. Н. (2018). Social justice and the process of education, and their

mutual influence in the philosophical views of Abu Nasr al-Farabi. *Молодой ученый*, (14), 262-263.

14. Хидиров, Х. Н. (2017). Moral personality education in the philosophy of existentialism of Karl Jaspers. *Молодой учёный*, 30, 95.

15. Abarjon o'g'li, A. A. (2022). SHO 'RLANGAN ERLARDA DUKKAKLI DON EKINLARINI EKISHNING AFZALLIGI. INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(18), 351-354.

16. Закирова, С., Ахмедова, Д., Хакимжонова, Н., & Кучкорова, Р. (2021). ПИТАТЕЛЬНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ПЕСКОВ. *Экономика и социум*, (5-1), 902-906.

17. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). THE ROLE OF MOISTURE AS AN ECOLOGICAL FACTOR IN GROWTH OF COTTON PLANTS. *Theoretical & Applied Science*, (8), 73-76.

18. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). МОРФОЛОГИЯ ПЫЛЬЦЫ НЕКОТОРЫХ ВИДОВ И ГИБРИДОВ ХЛОПЧАТНИКА. *Theoretical & Applied Science*, (5), 84-87.

19. Ahmedova, D. M., & Maksudova, G. M. (2020). Morphology of the pollen of some cotton species and hybrids. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 05 (85), 84-87.

20. Хамрақулов, И. Б. (2021). Кичик саноат зоналарини барпо этиш ва ривожлантиришнинг назарий асослари. *Scientific progress*, 2(7), 586-592.

21. Хамрақулов, И. Б. (2021). Теоретические основы создания и развития малых промышленных зон. *ма*, 2, 49.

22. Zokirova, S. X., Ahmedova, D., Akbarov, R. F., & Xonkeldiyeva, K. R. (2021). Light Industry Enterprises In Marketing Activities Experience Of Foreign Countries In The Use Of Cluster Theory. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 3(01), 36-39.

23. Zokirova, S. X., Akbarov, R. F., Isagaliyeva, S. M., & Xonkeldiyeva, K. R. (2021). Sand Distribution In Central Fergana. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research*, 3(01), 113-117.



PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF PRIMARY EDUCATION TEACHER

Kuchimova Ozoda Sulaymanovna¹

Hamraqulova Madina Abdujamil qizi²

General education school No. 7, city of Jizzakh, Jizzakh region, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

KEYWORDS

early school age,
impulsiveness, character,
imitability, social relations,
behavior, psychological
processes, competence,
professional knowledge

ABSTRACT

In this article, the opinions of philosophers and scientists about the characteristics of children of junior school age and their psychology, the professional knowledge of primary education teachers, the importance of psychological competence in teaching students, and recommendations are made. developed.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7344914

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Teacher, General education school No. 7, city of Jizzakh, Jizzakh region, UZB

² Student, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, UZB

BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHISINING PSIXOLOGIK KOMPETENSIYASI

KALIT SO'ZLAR:

kichik maktab yoshi, tez qo'zg'aluvchanlik, xarakter, taqlidchanlik, ijtimoiy munosabatlar, xulq-atvor, psixologik jarayonlar, kompetentlik, kasbiy bilim

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalar va ularning psixologiyasiga xos xususiyatlar to'g'risida faylasuf va olimlarning fikrlari, boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining kasbiy bilimdonligi, o'quvchilarga ta'lim berishda psixologik kompetensiyaning ahamiyati atroflicha yoritilgan va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Zamonaviy ta'limning eng muhim unsurlari qadimdan shakllanib kelgan. Ta'lim maqsadi, mazmuni, shakl, uslub va vositalari ta'lim jarayonlari mazmunini tahlil qilish uchun qo'llaniladigan an'anaviy kategoriyalar bo'lib hisoblanadi. Aynan shu kategoriyalar ma'lum predmet, mutaxassislik yoki ixtisoslik bo'yicha o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qiluvchi pedagog faoliyatining predmeti sifatida yuzaga chiqadi.

Bugungi kunda mamlakatimiz, shaxsan Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev tomonidan uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish, uni dunyo tajribalariga asoslangan holda takomillashtirish borasida talaygina amaliy islohatlar olib borilmoqda. Xususan, uzluksiz ta'lim tizimining eng asosiy bo'g'ini bo'lgan o'rta umumta'lim maktablarining ishini rivojlantirish borasidagi ishlar muhimdir³.

Bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilarni aniqlash va ular bilan ishlash o'qituvchidan alohida sabot va mas'uliyatni talab etadi. Shu bois bu toifa bolalar bilan shug'ullanish uchun, avvalo, yakkama-yakka suhbat o'tkazib, ularning qiziqishlarini aniqlash lozim. Maxsus jurnal tutilib, bolalarning o'zlashtirishini muntazam monitoring qilib borilishi, o'quvchilarga qiynalayotgan fanidan alohida mashg'ulotlar daftari tuttirish kabi usullar ham samarali hisoblanadi. Shuningdek o'quvchilardagi ijobiy o'zgarishlar rag'batlantirilishi muhim. Bo'sh o'zlashtiruvchilarning faolligini oshirish uchun ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini hamda nutqini rivojlantirish masalalari boshlang'ich ta'limning asosiy muammolaridandir.

Taniqli psixolog D.Karnegi ta'kidlaganidek, dunyoda odamlarni nimadir qilishga undaydigan birgina usul bor. Mohiyatan bu usul odamni nimadir qilishni istashga majburlash demakdir.

Mashhur amerikalik faylasuf va pedagog D.Dyuining fikriga ko'ra, inson tabiatiga xos bo'lgan eng asosiy intilish - bu "ahamiyatli - qadrli bo'lish istagi"dir⁴. Kichik maktab yoshi davrida faoliyatni va xulq-atvorni motivlashtirish o'ziga xos xususiyatlarga ega.

³ Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - T.: O'zbekiston, 2017. -104 b.

⁴ Suvonov O.va boshqalar. «Pedagogik texnologiyalarni qo'llash davr taqozosi». «Xalq ta'limi», 2004 yil, № 5.

"Bolalar nimani yaxshi ko'rishadi va nimani istashadi?" degan savolga S.T.Shatskiy shunday javob beradi:

1. Bolalarda til topishish instinkti kuchli rivojlangan, ular bir-birlari bilan tezda tanishib oladilar - o'yinlar, hikoyalar, o'zaro gap sotish, lofchilik kabilar ana shunday instinkning belgilaridir.

2. Bolalar tabiatan mohir tadqiqotchi. Ulardagi tez qo'zg'aluvchanlik, oxiri ko'rinmaydigan savollar, hamma narsaga tegib ko'rish, ushlab ko'rish, tatib ko'rishga intilish sababi ana shunda.

3. Bolalar o'zini ko'rsatib turgisi keladi, o'zi haqida, o'z taassurotlari haqida gapirgisi, o'rtoqlashgisi keladi. O'z menligini tez-tez namoyish etib turishi ana shundan. Uning fantaziyalari va tasavvurlari boy bo'ladi - bu bolalar ijodkorligi instinktidir.

4. Bolalar hech narsadan bir narsa yaratishni, qandaydir g'ayrioddiy narsalarni to'qib chiqarishni yaxshi ko'rishadi.

5. Bolalarda xarakterning shakllanishida taqlidchanlik instinkti katta rol o'ynaydi.

Shularni yaxshi tushunib olsak, tashqaridan olib kiriladigan soxta stimullarni qidirib yurishimizga to'g'ri kelmaydi.

I.Ivashchenko tomonidan o'tkazilgan tekshirishlarning ko'satishicha, o'qish sharoitida o'quvchilarning o'zlariga ishonmaslik holatlari asosan quyidagi sabablar tufayli yuzaga keladi:

- a) o'qishda izchillik prinsipiga rioya qilmaslik tufayli;
- b) o'quvchilarga kuchlari yetmaydigan, ya'ni ortiqcha talab qo'yib yuborish orqali;
- d) ayrim pedagoglar, ota-onalar va shuning bilan birga sinfdoshlarning o'quvchilar kuchiga, xotira qobiliyatlariga va fahm-farosatlariga ishonchsizlik bildirishi tufayli;
- e) ana shunday o'quvchilarni yomon baho olganliklari uchun qo'rqitish va jazolash orqali.⁵

L.S.Vigotskiyning ta'kidlashicha, faqat jamoaviy hayot ichida va ijtimoiy munosabatlar ta'sirida bolaning individual xulq-atvori shakllanadi. Faqat o'qituvchigina o'quvchisiga turli qat'iy talablar qo'yib, ularning xatti-harakatlarini baholay oladi, bolaning ijtimoiylashuviga sharoit yaratib, uni huquq va burchlar — ijtimoiy makoni tizimida standartlashuviga olib kela oladi. O'qituvchining munosabat uslubi o'quvchining faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchi faolligining asosan uch xil ko'rinishi mavjud bolib, bular: jismoniy, psixik va ijtimoiy faollikdir⁶.

Yuqoridagi olimlarning mulohazalidan shu narsa ma'lum bo'lyapdiki, umumiy o'rta ta'lim maktablari, boshlang'ich sinflari o'quvchilarining psixologik jarayonlari (sezgi, idrok, diqqat, xotira, hayol, nutq, tafakkur), psixologik holatlari (his-tuyg'u,iroda), individual psixologik holatlari(temperament, xarakter, qobiliyat)larning rivojlanish xususiyatlarini bilishi talab etiladi. Bolaning psixologiyasini bilib tashkil etilgan dars, o'quvchilarning

⁵ Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya. Toshkent. "O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati" nashiriyoti, 2018 yil .308-bet.

⁶ Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya. Toshkent. "O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati" nashiriyoti, 2018 yil. 316-bet.

ruhiyatiga ijobiy ta'sir etadi va ta'limda samaradorlikka erishishning asosiy mezonlardan biri.

Buning uchun albatta o'qituvchidan yuksak kasbiy rivojlanganlik va pedagog uchun zarur bo'lgan barcha kompetensiyalarni rivojlanganligi talab etiladi.

“Kompetentlik” tushunchasi ta'lim sohasiga psixologik izlanishlar natijasida kirib kelgan. Su sababli kompetentlik “noan'anaviy vaziyatlar, kutilmagan hollarda mutaxassisning o'zini qanday tutishi, muloqotga kirishishi, raqiblar bilan o'zaro munosabatlarda yangi yo'l tutishi, noaniq vazifalarni bajarishda, ziddiyatlarga to'la ma'lumotlardan foydalanishda, izchil rivojlanib boruvchi va murakkab jarayonlarda harakatlanish rejasiga egalik”ni anglatadi. Ushbu kompetensiyalardan biri ham psixologik kompetensiya bo'lib bunga ko'ra –pedagogik jarayonda sog'lom psixologik muhitni yarata olish, talabalar va ta'lim jarayonining boshqa ishtirokchilari bilan ijobiy muloqotni tashkil etish, turli salbiy psixologik ziddiyatlarni o'z vaqtida ang'ay olish va bartaraf eta olish kabilar kiradiki, bunda ham o'qituvchidan psixologik bilimdonlik talab etiladi.

Kasbiy-pedagogik kompetentlikka ega bo'lishda o'z ustida ishlash, o'z- o'zini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'z-o'zini rivojlantirish vazifalari o'zini o'zi tahlil qilish va o'zini o'zi baholash orqali aniqlanadi. O'z ustida ishlash – pedagogning izchil ravishda o'zining kasbiy bilim, ko'nikma va malakalar va shaxsiy sifatlarini rivojlantirib borish yo'lida amaliy harakatlarni tashkil etishi uchun quyidagilarni amalga oshirishi lozim:

- Kasbiy bilim, ko'nikma, malakalarni takomillashtirib borish;
- faoliyatga tanqidiy va ijodiy yondashish;
- kasbiy va ijodiy hamkorlikka erishish;
- ishchanlik qobiliyatini rivojlantirish;
- salbiy odatlarni bartaraf etib borish;
- ijobiy sifatlarni o'zlashtirish kabilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. - T.: O'zbekiston, 2017. -104 b.
2. Suvonov O.va boshqalar. «Pedagogik texnologiyalarni qo'llash davr taqozosi». «Xalq ta'limi», 2004 yil, № 5.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya. Toshkent. “O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati” nashiriyoti, 2018 yil .308-bet.
4. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya. Toshkent. “O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati” nashiriyoti, 2018 yil. 316-bet.
5. Abduraxmanov R. Innovatsiya va ta'lim tizimining uzviyligi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 51-53.
6. Abduraxmanov R., Azizov Q. Maxsus fanlarni o'qitishning asosiy tamoyillari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 49-51.

7. Ko'chimov A., Mokhichekhra B. Historical Comparison of the Foreign Investment Climate in Small Business and Entrepreneurship in Jizzakh Region in 1991-2000 //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 5. – C. 120-123.

8. Sobirovna K. D. et al. DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP-A SPRINGBOARD FOR ENSURING MACROECONOMIC STABILITY //Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol. – 2021. – T. 27. – №. 2.

9. Qosimova D., Ko'chimov A. Fundamentals of Investment Environment in the Process of Digital Transformation of the Economy //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 5. – C. 55-59.



Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences

Journal home page:
<http://ijournal.uz/index.php/jartes>



OPPORTUNITIES TO INCREASE EMPLOYMENT BASED ON THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP

O.S. Musurmonov¹

Tashkent Higher School of Business and Entrepreneurship

KEYWORDS

small business,
entrepreneurship,
employment, private sector,
microeconomics,
macroeconomics

ABSTRACT

Due to the rapid and effective development of small business and private entrepreneurship in the conditions of the innovative economy, based on the changes taking place in the microeconomics, the primary basis of individual human capital is not labor force, but human productive abilities.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7352585

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Tashkent Higher School of Business and Entrepreneurship, UZB

ТАДБИКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АСОСИДА ИШ БИЛАН БАНДЛИКНИ ОШИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

KALIT SO‘ZLAR:

кичик бизнес,
тадбиркорлик, иш
бандлиги, хусусий сектор,
микроиқтисодиёт,
макроиқтисодиёт

ANNOTATSIYA

Инновацион иқтисодиёт шароитида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг жадал ва самарали ривожланиши эвазига микроиқтисодиётда рўй бераётган ўзгаришларга асосланиб, индивидуал инсон капиталининг бирламчи асосини ишчи кучи эмас, балки инсон унумли қобилиятлари ташкил этади.

Ривожланган хорижий мамлакатларда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришда меҳнат муносабатлари тажрибасини ўрганиш натижасида мамлакатимизда ҳам қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ:- касбий ўсиш, меҳнат мазмунини бойитиб бориш учун касбий тайёргарлик ҳамда рақобат борасида муносабатларнинг қўллаб-қувватланиши; кичик бизнес ва тадбиркорликни иқтисодиётнинг турли соҳаларида ташкил этилиши меҳнатга лаёқатли аҳолининг катта қисми учун янги иш жойларини очиш имконияти юқорилиги; бўш иш ўринлари банки ва ахборотлар алмашишнинг интенсив усулларини йўлга қўйилганлиги ҳамда юқори малакали (эксклюзив) кадрларга эҳтиёжларни рағбатлантирувчи икки томонлама маълумотлар банкининг очиқлигига эришиш.

Ҳаракатлар Стратегиясида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш устувор йўналишлардан бири сифатида белгиланган. Жумладан, "...хусусий мулк ҳуқуқи ва кафолатларини ишончли ҳимоя қилишни таъминлаш, хусусий тадбиркорлик ва кичик бизнес ривожини йўлидаги барча тўсиқ ва чекловларни бартараф этиш, унга тўлиқ эркинлик бериш, "Агар халқ бой бўлса, давлат ҳам бой ва кучли бўлади" деган тамойилни амалга ошириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни кенг ривожлантириш учун қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш, тадбиркорлик тузилмаларининг фаолиятига давлат, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат идоралари томонидан ноқонуний аралашувларнинг қатъий олдини олиш вазифалари белгиланган [1].

Шу ўринда кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятининг ўзига хос хусусиятлари ва унда бандликка эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ. Бугунги кунда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулот таркибидаги улуши ортиб бормоқда, у иқтисодиётдаги етакчи кучга айланиб, бозорларимизни зарур товар ва хизматлар билан тўлдириш, аҳоли даромади ва фаровонлигини оширишнинг асосий манбаи, иш билан таъминлаш билан боғлиқ муаммоларни ҳал этишнинг муҳим омилига айланаётгани алоҳида аҳамият касб этади.

Академик Қ.Х. Абдурахмоновнинг эътироф этишича инновацион

тадбиркорлик меҳнат муносабатларининг замонавий шакли бўлиб, ҳам акциядорлик жамияти миқёсида, ҳам кичик корхонада шахсий тадбиркор сифатида амалга оширилиши мумкин [2,480]. Жумладан, инновацион тадбиркорлик фаолиятини кичик тузилма - кичик инновацион корхонаси сифатида амалга оширишнинг ўз афзалликлари ва камчиликлари мавжуд, инновацион фаолиятни шахсий тадбиркор сифатида амалга оширишнинг афзалликлари ва камчиликлари гуруҳланди (1-жадвал).

1-жадвал

Инновацион фаолиятни шахсий тадбиркор сифатида амалга оширишнинг афзалликлари ва камчиликлари

Инновацион фаолиятни шахсий тадбиркор сифатида амалга оширишнинг афзалликлари	Инновацион фаолиятни шахсий тадбиркор сифатида амалга оширишнинг камчиликлари
Бизнесни ташкил этишда давлат томонидан рўйхатга олишнинг енгиллиги	Молия-хўжалик, инновацион ва бошқарув функцияларининг кўшиб олиб борилиши
Банкда ҳисоб варақни очиш тезкорлиги	Шахсий тадбиркорликни амалга оширишда кредит олиш учун гаров масаласи мураккаблиги
Солиққа тортишнинг соддалаштирилган тартиби ва солиқ ставкаларининг пастлиги	Ташқи молиялаштириш манбаларини топишнинг мураккаблиги
Менежментнинг соддалиги ва бунинг учун чиқимларнинг камлиги	Ишлаб чиқарилган инновацион маҳсулот учун мижоз топишнинг қийинлиги
Ҳисоботларнинг соддалиги	Мажбуриятлар бўйича тўлиқ шахсий маъсулият
Бизнесни юритишда мустақиллик ва юксак самарадорликка эришиш учун мотивациянинг кучлилиги	КБХТда иш билан бандликнинг замонавий шакллари тадбиқ этиш имкониятларидан тўлиқ фойдаланмаслик

Расмий статистик маълумотларга кўра ҳозирги пайтда Ўзбекистонда 218,2 минг яқка тартибдаги кичик бизнес субъекти фаолият юритмоқда. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари ҳиссасига мамлакат ялпи ички маҳсулотнинг 56,9 фоизи тўғри келади, улар меҳнатга лаёқатли аҳолининг 78,2 фоизини иш билан таъминламоқда [3,3]. Шунингдек, Ўзбекистонда аҳоли иш билан бандлигини

таъминлаш ва даромадини ошириш учун кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳаларида инновацион, ноанъанавий иш жойларини кўпайтириш меҳнат бозорини барқарорлаштириш имкониятларини янада кейгайтиради.

Иқтисодиётнинг инновацион салоҳиятини фаол турдаги такрор ишлаб чиқариш манбаига айлантириш имкониятини белгилайдиган муҳим омиллардан бири иш билан бандлик ва меҳнатга лаёқатли аҳолининг ижтимоий ишлаб чиқаришдаги иштирокидир.

Мамлакатимизда аёлларга ғамхўрлик кўрсатиш, уларнинг давлат ва жамият бошқарувидаги ўрнини кучайтириш, иқтисодий фаолликларини оширишга катта эътибор берилмоқда. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги 4947-сон Фармонининг 1-илоvasида келтирилган «2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси»да хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, уларни давлат ва жамият бошқарувидаги ўрнини кучайтириш, касб-ҳунар коллежи битирувчи қизларининг бандлигини таъминлаш, уларни тадбиркорлик фаолиятига кенг жалб этиш, оила асосларини янада мустаҳкамлаш» вазифаси белгиланган.

Мазкур қонунчилик ҳужжатининг талабларидан келиб чиқиб, уларнинг бугунги даврдаги ижросини таъминлаш аҳолини ижтимоий фойдали меҳнатга жалб этиш муаммоси давлат ва жамият олдида турган энг долзарб вазифалардан бири бўлиб қолишига имкон яратиш лозим. Айниқса, қишлоқ жойларида аёлларни иш билан бандлигини оширишнинг ўзига хос хусусиятларини илмий, ташкилий ва амалий нуқтаи-назардан таҳлил қилиниши эса уларнинг иш билан бандлигини оширишнинг самарали вазифаси эканлигидан далолат бермоқда.

Иқтисодий, ижтимоий, миграцион, демографик, муносабатлар аёлларнинг иш билан бандлиги самарадорлигини оширишда гендер тенглиги даражасида ўрганилиши лозимки, бу жараён уларнинг нафақат ижтимоий ишлаб чиқаришда иш билан бандлиги балки, уларнинг оилавий юмушлар ва фарзандлар тарбияси билан машғуллигини уйғун тарзда олиб боришларига шароитлар яратиш керак. Аёлларнинг иш билан бандлиги уларнинг иқтисодиёт тармоқлари ва бошқа фаолият соҳаларида меҳнат ва фарзандлар тарбиясини уйғун тарзда, руҳий-физиологик хусусиятларини ҳисобга олувчи иш билан бандлиги ҳолатида жамиятда шаклландувчи ишлаб чиқариш муносабатларининг йиғиндисидан иборат. Бу ўринда қишлоқ жойларда иш ўринларининг шаҳарга нисбатан камлиги, мактабгача таълим муассасаларининг етишмаслиги, аёлларнинг рақобатбардошлиги ва сафарбарлиги пастлиги сингари сабаблар уларнинг иш билан бандлигини мураккаблаштиришга олиб келади.

Макроиқтисодий ўзгаришларнинг асосий белгиларидан бири янги иш жойларини ташкил этиш бўлиб ишсизлик даражасини камайтириш, биринчи навбатда, иш кучи таклифидан келиб чиққан ҳолда янги иш жойлари яратишга боғлиқдир. Мамлакатда янги иш ўринлари яратишнинг ўзига хос тизими яратилган

бўлиб янги иш ўринлари инвестиция дастурлари, маҳаллийлаштириш, ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва технологик қайта жиҳозлаш тармоқ дастурлари, касаначиликни ривожлантириш ҳисобига яратилмоқда.

Ҳаракатлар стратегиясида ҳудудларни ҳар томонлама ривожлантириш бўйича қарийб 25 мингта инвестицион лойиҳани руёбга чиқариш ҳисобига 256,4 мингдан ортиқ иш ўринлари ташкил этилишига эришиш кўрсатилган. Бу чора-тадбирларни ижроси сифатида иқтисодиёт тармоқларининг мавжуд салоҳиятидан самарали фойдаланиш, шу жумладан саноат, хизматлар соҳасида, янги объектларни ишга тушириш, кичик бизнес, фермер ва деҳқон хўжалиklarини ривожлантириш ҳисобига 2017 йилнинг январь-август ойларида 521,5 минг киши, шу жумладан 268,2 минг нафар аёлларнинг иш билан бандлиги таъминланди.

Аёллар ва эркакларнинг кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликда иш билан бандлиги ўзига хос хусусиятлар билан фарқланади, жумладан, эркаклар мазкур фаолиятни саноат, қурилиш, савдо, хизмат кўрсатишда мақбул бўлган тармоқ деб ҳисобласалар, аёллар хизмат кўрсатиш, савдо, енгил саноат, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш тармоқларини афзал кўрадилар. Қишлоқ жойларида эса аёллар мазкур соҳаларда кўпроқ касаначиликни маъқул деб ҳисоблайдилар ва бу борада уларни яқин дўстлари, турмуш ўртоғи, оила, аёллар уюшмалари қўллаб-қувватлайдилар. Аёлларга мос иш ўринларини ишлаб чиқаришнинг кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳаларида яратиш юқори унумдорликни таъминлайди.

Бундан келиб чиққан ҳолда эътироф этиш керакки, аёлларнинг айниқса, меҳнат бозорига биринчи бор кириб келаётган қизларнинг мутахассислиги бўйича ишга жойлаштиришда реал ва молиявий секторлар бўйича иш билан бандлигини таъминлашнинг аниқ тартибларни белгилаш орқали уларнинг ўз иш ўринларидаги қўнимлилигини таъминлаш ҳамда бу борада иш берувчилар, нодавлат нотижорат ташкилотлари маъсуллигини ошириш, меҳнатни ташкил қилиш ва бошқаришнинг айнан аёллар манфаатига қаратилган механизмларни такомиллаштириш мақсадга мувофиқ.

Республикада оилавий тадбиркорлик аёлларнинг иш билан бандлигини иқтисодий тартибга солишда муҳим имкониятлардан бири ҳисобланади. Аёллар тадбиркорлиги, айниқса оилавий тадбиркорлигини ривожлантириш учун қуйидаги самарали механизмларни татбиқ этиш лозим:

- аёллар тадбиркорлигини иқтисодий қўллаб-қувватлаш тўғрисида меъёрий-қонуний ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва уларни амалиётга татбиқ этиш;
- тижорат банклари, суғурта, лизинг ва бошқа молиявий ташкилотлар томонидан имтиёзли кредитлар ажратиш ҳамда хизматлар кўрсатишни янада такомиллаштириш;
- қайта ишлаш саноати, хизмат кўрсатиш соҳаларида аёллар учун тадбиркорлик иш жойларини яратиш, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида уларнинг оилавий тадбиркорлиги учун иқтисодий имтиёзлар тақдим этиш;

• аёл тадбиркорлар учун зарур бўладиган иқтисодий ахборот ва маслаҳатларни берадиган инновацион марказлар, бизнес-инкубаторлар фаолиятини янада такомиллаштириш.

ФЙДАЛАНГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ 4947-сонли Фармонида 1-ИЛОВА 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. <http://strategy.gov.uz>. -11 Б.

2. Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти: назария ва амалиёт. Дарслик. -Т.: ЎзР ФА “Fan” нашриёти, 2019. - 568 Б.

3. [https://www Stat.uz](https://www.Stat.uz).



ANALYSIS OF THE DYNAMICS OF POPULATION INCOME GROWTH IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Botir Muxtarov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

population income,
composition of income, gross
income, nominal growth of
income, total income

ABSTRACT

Recently, in the Republic of Uzbekistan, great attention has been paid to the issue of increasing the income of the population. The most important issue in this regard is the accurate calculation of the population's income according to its composition. Accurate calculations are considered as basic information for finding ways to increase the population's income in different directions.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7366550

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Ph.D., Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

Population income is one of the most important indicators of the market economy. This allows us to assess the capabilities of both the individual and the family. The constant growth of the population in countries causes a number of problems.

In most countries, the income of the population is stable over a period of time. This, in turn, complicates the work of state statistical services.

It is important to have accurate data on the income of the population in realistic forecasting of the macroeconomic indicators of the country. Fulfilling this task can be easy only in economically developed countries. It will not be easy to do such work in developing countries or countries that have passed or are on the way to development.

Calculation of the total income of the population is carried out based on the international statistical standards of the National Accounts System, recommendations of the International Labor Organization, methodological manuals developed and approved by the State Statistics Committee, and the legislation of the Republic of Uzbekistan. Republic of Uzbekistan.

According to statistics, the total gross income of the population in January-December 2021 is 515.7 trillion. soum.

In order to exclude the influence of price factors when calculating the real growth rate of the population's income, the consumer price index (CPI), which is one of the important types of the inflation indicator, is used. Due to changes in consumer prices, the growth rate of the total income of the population was 112.1 percent in real terms compared to the same period of 2020.

In January-December 2021 (for twelve months), the nominal total income per capita of the population was higher than the average level of the republic: in the city of Tashkent - 30232.0 thousand soums, in Navoi - 24156.2 thousand soums m, in Bukhara - 17847.1 thousand soums, in Tashkent - 17847.1 thousand soums. soums and Khorezm - 15484.5 thousand soums.

In January-December 2021 (for twelve months), the lowest indicator of nominal total income per capita in Fergana - 10929.8 thousand soums and Namangan - 11329.1 thousand soums , in the Republic of Karakalpakstan - 11391.6 thousand soums, and also in Surkhandarya region - 11884.7 thousand soums.

A significant increase in the total volume of gross income of the population is mainly provided by significant changes in income from labor (employee income and income from self-employment), which is 65.0 of the total income percent and 26.3 percent are income from transfers.

Compared to the corresponding period of 2020, the nominal growth rate of revenues reached 122.5%, and the nominal volume of total revenues increased by 14.8%.

The highest nominal growth rates of employee incomes were recorded in the city of Tashkent (132.1 percent), as well as in the regions of Surkhandarya (127.5 percent), Tashkent (127.0 percent), Samarkand (124.7 percent), and Karakalpakstan It was recorded

in the Republic (122.7 percent).

The largest share of income from self-employment in the total income of regions was observed in Jizzakh (56.2 percent), Bukhara (47.0 percent), and Kashkadarya (44.2 percent) regions. On the contrary, in the city of Tashkent and the Republic of Karakalpakstan, it was lower than the average indicator of the republic.

For a 1% increase in self-employment income, total gross income increases by 0.37%.

Samarkand (10.8 percent), Tashkent (10.7 percent) and Kashkadarya (9.5 percent) regions accounted for the largest share of income from individual entrepreneurship. The regions with the lowest share are Syrdarya region (2.4 percent), Republic of Karakalpakstan (3.6 percent) and Navoi region (5.2 percent).

According to preliminary data, the total income from private property in January-December 2021 is 11.3 trillion. soum.

In January-December 2021, the share of total property income was 2.2 percent.

The impact of property income on the change of the total income of the population is not so great, that is, it is 0.6%.

Two-thirds - 54.8 percent of the property incomes received in January-December 2021 fell to the city of Tashkent. Navoi (13.4%), Tashkent (7.6%) and Fergana (4.4%) regions are the next most important regions.

According to preliminary data from January-December 2021, 37.0% of the income received from transfers corresponded to social transfers, and 63.0% to other current transfers.

the largest share of remittances in the total incomes of Khorezm (27.1%) and Samarkand (25.3%) regions. Andijan (22.2 percent), Surkhandarya (21.6 percent), Republic of Karakalpakstan (20.0 percent), Namangan (19.4 percent), Bukhara (19.2 percent), Ferghana (18.8 percent) and Kashkadarya (18.7 percent) regions were also high. %) regions.

Khorezm (27.1 percent) and Samarkand (25.3 percent) regions had the largest share of remittances in the total income of the population. Andijan (22.2 percent), Surkhandarya (21.6 percent), Republic of Karakalpakstan (20.0 percent), Namangan (19.4 percent), Bukhara (19.2 percent), Ferghana (18.8 percent) and Kashkadarya (18.7 percent) regions were also high. %) regions.

Thus, it differs in the composition of the total income of the regions: the highest share is recorded in Jizzakh region - 70.9 percent. The smallest share of income from small businesses was in Tashkent - 48.6%, in the Republic of Karakalpakstan - 53.2%, in Navoi region - 56.5%, and in Fergana region - 58.4%.

REFERENCE:

1. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительномонтажных работ // Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
2. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности // Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.

3. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане // Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
4. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
5. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
6. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ // Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
7. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
8. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM // Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
9. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
10. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
11. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. *INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY*, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
12. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. *INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY*, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
13. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. *Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development*, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
14. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O'RNINI VA AHAMIYATI. *Архив научных исследований*, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>

15. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . *PEDAGOGS Jurnal*, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
16. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
17. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
18. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. *Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar*, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
19. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnal. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
20. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
21. Хайдаров Б. ИҚТISODIЙ ИСЛОХОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
22. То'uchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
23. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
24. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
25. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //ТА'ЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
26. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
27. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.

28. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
29. To'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
30. To'uchiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
31. To'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
32. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
33. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
34. Хосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
35. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
36. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
37. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
38. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
39. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
40. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
41. To'uchiyeva, Nodira. "Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar* 1.1 (2022): 40-41.

42. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar* 1.1 (2022): 589-592.
43. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
44. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
45. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
46. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
47. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
48. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
49. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
50. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
51. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
52. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
53. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
54. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
55. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.

56. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
57. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
58. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
59. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
60. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
61. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
62. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
63. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
64. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
65. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
66. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
67. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.
68. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.

69. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.

70. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.

71. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.

72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.

77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.

79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.

80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.



DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITY OF STUDENTS BY TEACHING PAINTING ART IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

M.M. Ismoilova¹

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

KEYWORDS

education, training, human, artist, pedagogue, designer, architect, student, fine art, painting, higher education, society, spirituality, science, knowledge, creativity, tribe, desire 'dod, skill, creative ability, color, paint, shade, light, flash, shape, reflex, image, work

ABSTRACT

This article is aimed at solving such urgent problems as the role of painting in the social life of society, its significance and specificity. It is known that knowledge of the laws of painting is the basis for professional activities of future teachers of fine arts, artists and designers. The article provides important conclusions on the development of students' creative abilities by teaching the secrets of painting in higher educational institutions that focus on art education.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7366588

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Master, Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent, Uzbekistan

OLIJ TA'LIM TIZIMIDA RANGTASVIR SAN'ATINI O'RGATISH ORQALI TALABALARNING IJODIY QOBILYATNI RIVOJLANTIRISH

KALIT SO'ZLAR:

ta'lim-tarbiya, dars mashg'uloti, inson, rassom, pedagog, dizayner, arxitektor, talaba, tasviriy san'at, rangtasvir, oliy ta'lim, jamiyat, ma'naviyat, ilm, bilim, ijod, qobilya, iste'dod, mahorat, ijodiy qobilyat, rang, bo'yoq, soya, yorug', blik, shakl, refleks, tasvir, asar

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada tasviriy san'at turiga kiradigan rangtasvir san'atining ijtimoiy xayotdagi o'rni, uning ahamiyati va o'ziga hos xususiyatlarini ochib berish kabi dolzarb masalalar yoritib berilgan. Ma'lumki, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilari, rassomlar, dizaynerlar uchun rangtasvir fanining bilish- ularning kelajakdagi faoliyatining poydevori hisoblanadi. Badiiy ta'limga yo'naltirilgan oliy o'quv yurtlarida rangtasvir sirlarini o'rgatish orqali talabalarning ijodiy qobilyatini rivojlantirish haqida xulosalar berilgan.

Umrida bir karra ilhom chashmasidan bahramand bo'lib, dilidan chiqarib rasm chizolgan odam baxtli odamdir. Har birimiz ham, bolalik chog'larimizdanoq qo'limizga mo'yqalamu-bo'yoq olib, quyosh, gullar, qushlar, daraxtlarning rasmini solishga uringanmiz. Xuddi ana shu narsa kishining bevosita hayotdan olgan baxtiyor va faxrli tuyg'ularining yorqin ifodasidir. Kamolotga erishgan rassom esa o'zining to'plagan tajribasiga tayanib, tabiatdan ilhom olib, gul va yaproqlardan turli-tuman shakllar yasaydi, ularga jimjimador bo'yoqlar beradi, turli naqshlar va chiziqlar bilan bezaydi.

"Xech qachon unutmasligimiz kerak: ma'naviyat - bu, avvalo, insonlar urtasidagi uzaro ishonch, xurmat va e'tibor, xalk va davlat kelajagini birgalikda kurish yulidagi ezgu intilishlar, ibratli fazilatlaridir. Bir suz bilan aytganda, ma'naviyat - jamiyatdagi barcha siyosiy-ijtimoiy munosabatlarning mazmuni va sifatini belgilaydigan poydevordir. Bu poydevor sancha mustaxkam bulsa, xalk xam, davlat xam shuncha kuchli buladi."² Yoshlarning ta'lim-tarbiyasida san'atning hususan tasviriy san'atning o'rni va ahamiyati beqiyosdir. San'at insonning madaniyatini, ma'naviyatini, dunyoqarashini rivojlantiradi.

Mustaqillik yillarida san'atning barcha qatlamlarida o'z aksini topgan madaniy integratsiya milliy rangtasvir sohasining zamonaviy badiiy jarayonlar bilan uyg'unlikda rivojlanishi uchun zarur imkoniyatlar yaratdi. "Bugungi kunda zamonaviy o'zbek tasviriy san'atiga ko'plab yosh iste'dod egalari kirib kelayotgani, turli yo'nalishlarda faoliyat ko'rsatayotgan ijodkorlar, xususan, rassom va haykaltaroshlar, xalq ustalari ijodida yangicha mazmun va shakl, jahon san'at maydonida munosib o'rin egallashga intilish tendensiyalari ko'zga tashlanayotganini ijobiy baholash lozim"³. Shu jihatdan, O'zbekiston rangtasvirida rivojlangan yangi tendensiyalar, ularning zamonaviy jarayonlar bilan aloqasi va milliy badiiy meros bilan uyg'unligini tadqiq etish muhimdir.

Rangtasvir xaqqoniy shaklning rangli tuzilishi qonuniyatlariga asoslanadi.

²Mirziyoyev Sh.M. Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik-milliy g'oyamizning poydevoridir. -T.: Tasvir, 2021, -13 b.

³O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 16-avgustdagi PQ-3219-son "O'zbekiston Badiiy akademiyasi faoliyatini rivojlantirish va yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori. -T.: //Xalq so'zi. 2017. 17- avgust.

Rangtasvirni o'rganish — bu tekislikdagi rangli shaklning nisbatlari, konstruktiv qurilishi, xajmi, fazoviy tuzilish usullarini izlash yo'lidir. Shularga bog'liq holda har-bir rassom qalamda buyum va narsalarni perspektiva qonunlariga asoslanib konstruktiv tuzilishi, fazoviy joylashuvi, nisbat, hajmni mukammal tasvirley olishi zarur. Qalamtasvirda rang va tusning yaxlit bir butunlikda garmonik uyg'unlashuvi bu xaqiqiy rangtasvirdir.⁴

Rangtasvir tasviriy san'at asari yaratishdagi asosiy vosita bo'lib, hayotiylikni aks ettirmoq, anglamoq va badiiy obraz sifatida amalga oshirishni nazarda tutadi. U emotsionallik va mantiqiylikning tabiiy birlashuvi hamda shaklning aniq ifodasi, plastik sifatlari va ashyolilik darajasining ichki mazmun bilan boyitilishi, soyalar teoriyasi qoidalari – yorug', yorug' soya, soya, refleks va yorug'da (blik) o'tayorug', rangtasvirda yorug'-soya va ton munosabatlari qonun qoidalari, shakl jixatidan murakkab ashyolar rangtasviri shakllanishi va rivojini o'rgatadi.

Rangtasvir-tamoshabinning fikri va hissiyotlariga ta'sir o'tkazuvchi tasviriy san'at turlaridan biridir. Biror bir satx yuzasiga, bo'yoqlar (moybo'yoq, tempera, akvarel, guash va boshqalar) bilan bajarilgan san'at asariga rangtasvir deyiladi. Rangtasvirdagi obrazlar juda yorqin va tomashabop. Rassomlar asarlarini rangtasvir va plastik vositalar bilan yaratadilar. Ular qalamtasvir va kompozitsiya imkoniyatlaridan foydalanganlari bilan, rangtasvirdagi eng asosiy ta'sirchanlikni beruvchi vositalardan biri bu rang hisoblanadi. Rangtasvirdagi tasvirlar tasviriy satxda uzluksiz bo'yoq qatlamini hosil qiluvchi bo'yoqlar yordamida yaratiladi. Xattoki akvarel rangtasvirida qog'ozda bo'yoq tegmagan joylar qolsa ham, tasvirning uzluksizligiga ta'sir qilmaydi, chunki bo'yoqlar bir-biriga singishib va aralashib ketishadi. Rangning tasviriy va ta'sirchanlik imkoniyatlaridan rangtasvirda rassomga zarur bo'lgan erkinlik va to'liq kuch bilan foydalaniladi. Rang orqali kompozitsiyadagi asosiy fikrni ajratib ko'rsatish, muhim detallarini bo'r ttrish, masofani chuqurligini berish yoki tasvirning yassiligini berish mumkin. Rangtasvirning eng muhim ajralib turuvchi xususiyatlari shundan iboratki, unda shakl va masofaning tasviri, obrazlar va harakatlar faqat rang orqali ko'riladi. Rangtasvir inson hissiyotlari va xarakterining murakkab dunyosini aks ettirishi bilan birga tabiatning nozik o'zgarishlari, fantastik obrazlar va falsafiy fikrlarni berish xususiyatiga ega.

Rangtasvir –o'quv fani sifatida amaliy san'at yo'nalishi mutaxassislik fanlari orasida asosiy o'rin egallaydi. Tasviriy san'at o'qituvchisi butun faoliyati davomida qalamtasvir va rangtasvir bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalariga tayanib ish olib boradi. U o'zining kuzatishlari asosida biror tasvir yoki buyum yaratish uchun eskizlar bajarishda qalamtasvir va rangtasvirga murojaat qiladi. Kimki rangtasvirni o'rganmoqchi bo'lsa, u doimiy amaliy mashqlar bajarishi va rangda har xil tajribalar o'tkazib turishi zarur. Ushbu kitob akvarel bo'yog'i va mo'yqalamlar bilan rangtasviri bajarishdagi ilk qiyinchiliklarni bartaraf qilishga yordam beradi. Rangtasvir mashg'ulotlari orqali yosh rassom-pedagoglar atrof-muhit, borliqni kuzatish, idrok etish, tahlil qilib to'g'ri tasvirlashni o'rganishadi.⁵

⁴Abdirasilov S, Tolipov N, Oripova N. Rangtasvir (O'quv qo'llanma). -T.: O'zbekiston, 2006, -5 b.

⁵ Sultonov X.E. Rangtasvir (O'quv qo'llanma). -T.:2019, -4 b.

Rangtasvir texnikasining o'ziga xos tomonlari nimadan iborat? Rangtasvir texnikasining boshqa tasviriy san'at turlari, masalan, grafikadan farqi ko'rinish yoki alohida buyum qiyofasini rangda ifodalashdan iborat. Yorug'likning ma'lum ob'ektiv qonun-qoidalari asosida kolorit shakllanadi. Bu qonuniyatlar asosida ongimizda buyumlarning koloritdagi obrazlari paydo bo'ladi. o'zlashtirgandan keyingina talaba akvarel bo'yog'ining o'ziga xos xususiyatlariga tayanib obrazlar yarata oladi. Yorug'-soya, rang-tus, kolorit va uning qonun-qoidalari hamda naturadan rangtasvir ishlash metodikasi haqidagi bilimlar rangtasvir texnikasi va barcha usullarining nazariy asosini tashkil etadi.

Rangtasvir insonning murakkab aql-zakovati, tafakkurini, tabiatda sodir bo'lib turadigan katta-kichik o'zgarishlani, uzluksiz falsafiy g'oyalar va fantastik obrazlarni ta'sirchan ifodalashga qodir. Hodisa, voqea va ko'rinishlar doirasining to'laligi turli yo'nalishdagi janrlar orqali ochib beriladi.

Rangtasvir tarixi ibtidoiy odamning g'or devoriga chizgan rasmlaridan boshlanadi. Yuksalish davrida ulkan mafkuraviy durdonalar to'plangan. O'zbekiston hududida qadimgi rangtasvir san'ati o'ziga xos boy na'munalarga ega. Bular kulolchilik san'ati va binolar devorlariga ishlangan rangli suratlarda ko'rinadi. Afrosiyob, Bolaliktepa, Varaxsha va Panjikentdagi bino devorlariga ishlangan rangli tasvirlar ma'nodorligi bilan kishini hayratga soladi.⁶



Zaravutsoy. "Bug'u va ovchilar"⁷



Sarmishsoy. "Ovchilar"⁸

Zarafshon etagidagi "Sarmishsoy" qoyalariga chizilgan yovvoyi hayvonlar tasvirlari bunga misol bo'la oladi. O'tmishda ajdodlarimiz turli dinlarga sig'inishgan. Tasvirlar ijod qilib, o'z e'tiqodlarini ilohiylashtirish maqsadida bebaho san'at namunalarini yaratishgan. Bu tasvirlar tarixiy taraqqiyot davomida ko'plab izlanishlar natijasida noyob, nodir san'at asarlariga aylangan.

Devoriy suratlar jahon mahobatli amaliy bezak san'atining nodir durdonalari bo'lib

⁶ Qo'ziyev T, Egamov A, Qanoatov T, Nurqobilov A. Rangtasvir. -T.: "San'at" jurnali nashryoti, 2003, -5 b.

⁷ O'sha manbaa.

⁸ O'sha manbaa

hisoblanadi. Bu tasvirlar o'zining yuksak mahorat bilan ishlanganligi va real hayot badiiy obrazlarda ifoda ettirilganligi bilan kishilarni hanuz lol qoldirib kelmoqda. Bu asarlar g'oyasi-xalqlar o'rtasida do'stlik, totuvlik va shuningdek ichki va tashqi go'zalliklarni tarannum etadi. Devordagi rasmlar ramziy mahobatli amaliy bezak san'ati usulida bajarilgan bo'lib, tarix va ilohiyot sirlarini ochib beruvchi bebaho manbalar hisoblanadi.



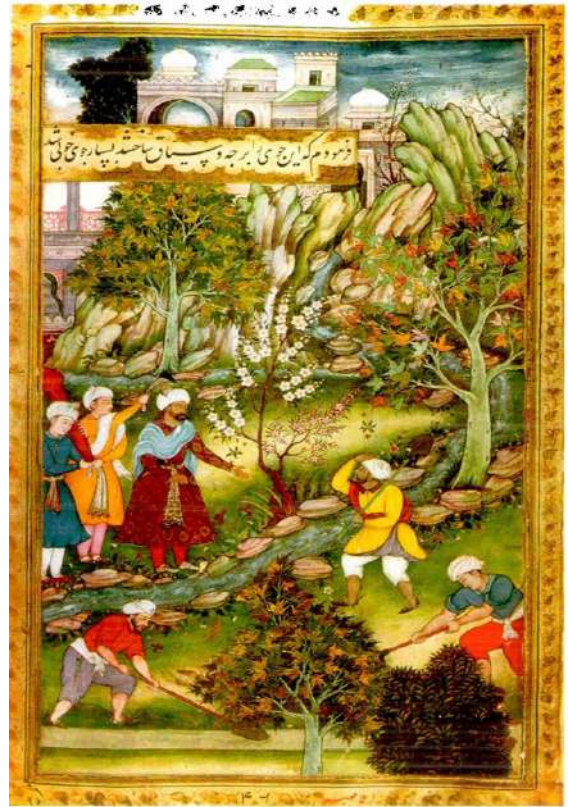
Samarqand, Afrosiyob. Devoriy rangli tasvir. (VI-VII-asr).

Uyg'onish davrida inson barcha narsalar uchun taqqoslash mezoni va rangtasvir asarlari qahramoniga aylandi. Madonna tasviri yer yuzida g'oyaviy kamolotning yuksak ko'rinishi bo'ldi. Musavvirlar realistik asarlar yarata boshladilar.

Sharqning buyuk musavviri Kamoliddin Behzod va uning shogirdlari Mahmud Muzahhib, Qosim Ali va boshqalar rangtasvirning miniatyura usulida samarali ijod qilganlar.



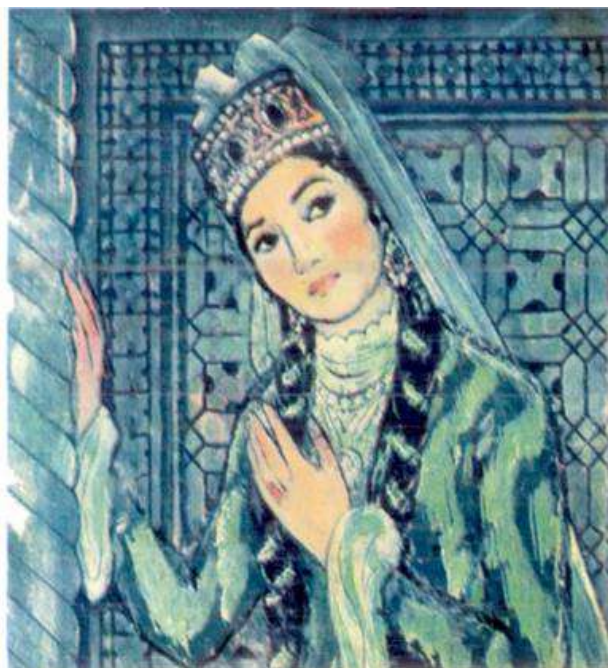
Leonardo Da Vinchi "Monaliza".



Boburnoma "Qobildagi bog'i kalon".

O'zbek xalqining mohir musavvirlari Abdulhaq Abdullayev, Rahim Ahmedov, Malik Nabiyeu, Chingiz Ahmarov, Ro'zi Choriyeu, Sobir Rahmetov, Bahodir Jalolov kabilar buyuk allomalar va portret janrida zamondoshlarimiz siymolarini yaratganlar va yaratib kelmoqdalar.

Musavvirlar go'yo hayot lazzatlari madhiyasini kuylaydilar. O'zbek musavvirlari Yu.Yelizarov, Rahim Ahmedov, Akmal Ikromjonov, G'afur Abdurahmonov va boshqalar ijodlarida natyurmort janriga keng o'rin berilgan.

**K.Behzod “Husayn Boyqaro”****Ch.Axmarov “Raqqosa”**

Bundan tashqari, rassomlar haqidagi risolaning mualliflari Qozi Ahmad “Behzod shu darajada mohir musavvir bo‘lib yetishdiki, rangtasvir paydo bo‘lganidan buyon bu sohada san‘at ahli orasida unga teng keladigani yo‘q edi” – deb e‘zadi. Chunki, Behzod asarlari nafaqat o‘ziga xos chizgi va kompozitsiyasi bilan, balki ranglarni qo‘llanishi jihatidan ham sharq san‘atida muhim o‘rin tutadi.

Rangtasvir bo‘ljak pedagoglar, rassomlar, dizaynerlar, arxitektorlar uchun juda muhimdir. Kelajakdagi faoliyatlari va ijodida rangtasvirni yaxshi o‘zlashtirmay turib boshlolmaydilar. Rangtasvir tarixi va bugungi kundagi rivojlanishini o‘rganishi ijodkorni kasbiy mahoratini rivojlantiradi, rassomlarning ijodini kuzatish orqali esa ularning yo‘nalishi, uslublarini, mahorati ijodkor uchun maktab vazifasini o‘taydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Mirziyoyev Sh.M. “Insonparvarlik, ezgulik va bunyodkorlik-milliy g‘oyamizning poydevoridir.”-T.: “Tasvir”-2021-y, -36 b.

2.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 16-avgustdagi PQ-3219-son “O‘zbekiston Badiiy akademiyasi faoliyatini rivojlantirish va yanada takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori // Xalq so‘zi. - 2017 y., 17- avgust.

3.Abdirasilov S, Tolipov N, Oripova N. Rangtasvir.(O‘quv qo‘llanma)-T.: “O‘zbekiston” -2006 y,-135 b.

4.Sultonov X.E. Rangtasvir.-T.: O‘quv qo‘llanma.-2019 y, 162 b.

5.Qo‘ziyev T, Egamov A, Qanoatov T, Nurqobilov A. Rangtasvir.-T.: “San‘at” jurnali nashryoti.-2003 y, 128 b.

6.Akhmedov, M.-U., & Kholmatova, F. (2021). FORMATION OF CREATIVE PROCESSES IN STUDENTS THROUGH TEACHING COMPOSITION IN FINE ARTS. Збірник наукових праць ЛОГОС. <https://doi.org/10.36074/logos-09.04.2021.v2.03>

7.Ahmedov, M.-U., & Xolmatova, F. (2021). TEACHING STUDENTS TO DRAW ELEMENTS OF PATTERNS IN WOOD CARVING CIRCLES. Збірник наукових праць ЛОГОС. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.17>

8.Akhmedov Mukhomod-Umar Bakhridinovich. (2022). THE IMPORTANCE OF FOLK APPLIED ART IN THE FORMATION OF YOUTH CREATIVE ACTIVITY. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(02), 142–156. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-03-02-23>

9.Arifjanov, A., Rakhimov, K., Abduraimova, D., Babaev, A., & Melikuziyev, S. (2020, June). Hydrotransport of river sediments in hydroelelators. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (Vol. 869, No. 7, p. 072003). IOP Publishing. DOI 10.1088/1757-899X/869/7/072003

10.Raximov, K., Babaev, A. R., & Abduraimova, D. (2019). THEORETICAL FOUNDATIONS FOR DETERMINING KINEMATIC PARAMETERS OF A JET UNIT. Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers, 15(4), 20-23.

11.Исломова, Г. Т. (2016). СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ (МАТЕРИАЛЫ ИССЛЕДОВАНИЯ). Вестник современной науки, (1-2), 89-92.

12.Исламова, Г., & Голубева, Л. (2020). Духовно-нравственное воспитание учащихся как компонент здоровье сберегающей деятельности преподавателей профессиональных колледжей и лицеев. Научный электронный журнал "Профессиональное образование Арктических регионов", 1(4), 37-39. извлечено от <http://www.arctic-prof.ru/index.php/prof/article/view/131>

13.Khamdamovna, I. Z., Kamola, R., & Nigora, J. (2022). Problems and Solutions for the Organization of Pedagogical Communication in the Educational Process of Future Primary School Teachers. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 4, 413–416. Retrieved from <https://emjms.academicjournal.io/index.php/emjms/article/view/107>

14.Иноятова, З. Х. (2021). ИНТЕГРИРОВАННЫЙ УРОК «ВОСПИТАНИЕ» СОВМЕСТНО С ЛИТЕРАТУРНОМУ ЧТЕНИЮ И ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ В 3 КЛАССЕ. In НАУКА, ОБРАЗОВАНИЕ, ИННОВАЦИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ И СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ (pp. 232-236).

15.Akhmedova, M., Inoyatova, Z., Ergasheva, G., Aripova, G., & Kayumova, S. (2020). Primary classes based on media technologies represent an international rating system for teacher control. International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(4), 3872-3885.

16.Jabbarov, R. (2019). Formation of Fine Art Skills by Teaching Students the Basics of Composition in Miniature Lessons. International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 17(1), 285-288. doi:<http://dx.doi.org/10.52155/ijpsat.v17.1.1424>

17.Jabbarov, R., & Rasulov, M. (2021). FURTHER FORMATION OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES BY DRAWING LANDSCAPES IN PAINTING. Збірник наукових праць ЛОГОС. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.09>

18. Rustam Ravshanovich, J. (2021). Formation of Creative Abilities of Students by Teaching the Genre "Landscape" of Fine Arts. Spanish Journal of Society and Sustainability, 1, 1-8. Retrieved from <http://sjss.indexedresearch.org/index.php/sjss/article/view/1>

19. Jabbarov, R. (2021). Sharq uyg'onish davri yetuk san'atkori buyuk miniatyurachi musavvir Kamoliddin Behzod ijodi ta'sirida yuzaga kelgan o'ziga xos yo'nalish. Jamiyat Va Innovatsiyalar, 2(5/S), 59-67. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss5/S-pp59-67>

20. Jabbarov Rustam Ravshanovich. (2022). TASVIRIY SAN'ATDA MANZARA KOMPOZITSIYASINI O'QITISH ORQALI TALABALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH. International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences, 2(4), 145-153. Retrieved from <http://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/view/335>

21. Жаббаров, Р. Р. (2022). РАНГТАСВИР АСАРЛАРИНИ ЎРГАНИШДА ҚАЛАМТАСВИР НАЗАРИЯСИ ВА ҚОНУНИЯТЛАРИ. ZAMONAVIY TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLARI, 1, 163-167.

22. Maxkamova, S., & Jabbarov, R. (2022). Axborot - kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanib tasviriy san'at ta'limi samaradorligini oshirish metodikasi. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 27-29. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5097>

23. Kholmuratovich, M. K., Mardanqulovich, A. S., Ravshanovich, J. R., Sharifovna, K. U., & Shodiyevna, B. O. (2020). Methodology of Improving Independent Learning Skills of Future Fine Art Teachers (On the Example of Still Life in Colorful Paintings). International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 24(05).

24. Khamidovich, T. N., Nozimovich, T. N., Ibrohimovna, Y. N., Ravshanovich, J. R., & Kholmuratovich, M. K. (2019). DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES THROUGH TEACHING "LANDSCAPE PAINTING". Journal of Critical Reviews, 7(6), 2020.



BORDER TRADE ZONE - OPPORTUNITIES TO ORGANIZE A MARKET OF GOODS AND SERVICES IN THE EFFECTIVE OPERATION OF THE TRADE CENTER

B. Ruzmetov¹

D. Xudayberganov²

Urganch State University

KEYWORDS

trade zone, border trade zone, shopping center, trade agreements, smart (clever) market

ABSTRACT

In order to ensure the efficient operation of the shopping center in the border trade zone, this article analyzes the possibilities of organizing a market for goods and services and develops recommendations aimed at improving the efficiency of this market.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7366603

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Doctor of Economic Sciences, Professor, Urganch State University, Urganch, Uzbekistan

² Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Urganch State University, Urganch, Uzbekistan

ЧЕГАРА САВДО ЗОНАСИ - САВДО МАРКАЗИНИ САМАРАЛИ ФАОЛИЯТ КЎРСАТИШИДА ТОВАРЛАР ВА ХИЗМАТЛАР БОЗОРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ИМКОНИЯТЛАРИ

KALIT SO‘ZLAR:

савдо зонаси, чегара савдо зонаси, савдо маркази, савдо битими, смарт (ақлли) бозор

ANNOTATSIYA

Ушбу мақолада чегара савдо зонаси ҳудудларида савдо марказини самарали фаолият кўрсатишини таъминлашга мақсадида товарлар ва хизматлар бозорини ташкил этиш имкониятлари таҳлил қилинган ҳамда мазкур бозор самарадорлигини оширишга қаратилган тавсиялар ишлаб чиқилган.

Кириш. Бугунги кунда минтақалараро ҳамкорлик Ўзбекистон Республикаси билан Туркменистон Республикаси ўртасидаги савдо-иқтисодий муносабатларни ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан бири бўлиб ҳисобланади. Бу борада 2020 йил 13 майда Ўзбекистон Республикаси ва Туркменистон Республикаси ўртасида Ўзбекистон-Туркменистон чегарасида чегара савдо зоналарини яратиш бўйича музокаралар олиб борилди. Муҳокамада кимё маҳсулотлари, қишлоқ хўжалиги ва маиший техника, озиқ-овқат маҳсулотлари, қурилиш материаллари ва нефть маҳсулотларини етказиб бериш орқали товар айирбошлаш ҳажмини сезиларли даражада ошириш, шунингдек икки давлат бозорларида талаб мавжуд масалалар муҳокама қилинди.

Шунингдек, 2020 йил 26 августда Хоразм ва Дашоғуз вилоятларининг чегара савдо зонасини ташкил этиш орқали ўзаро товар айирбошлаш ҳажмини ошириш масаласи муҳокама қилинди. 2022 йил 14-15 июлда икки мамлакат ўртасида Ҳукуматлараро битим қоидаларини амалий амалга оширишни таъминлаш бўйича чора-тадбирлар режаси тасдиқланди. Ушбу масалаларнинг ечими сифатида икки мамлакат ўртасида ҳукуматлараро битим қабул қилинди [1]. Мазкур меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ижросини таъминлаш борасида Хоразм вилояти ҳокимининг [2] қарори қабул қилинган.

Адабиётлар таҳлили. Чегара савдо зонаси тушунчаси олимлар томонидан савдо маркази сифатида ўрганилган. Тадқиқотларда савдо марказини тадқиқ қилишда энг муҳим меъёр ва кўрсатмалар ҳисобга олинган.

Савдо маркази - меъморий жиҳатдан бирлаштирилган савдо корхоналари гуруҳи бўлиб, улар яқка тартибда режалаштирилган, ишлаб чиқилган ва бошқариладиган жойда қурилган бўлади [8]. Битта бирлик сифатида бошқарилади, дўконларнинг ўлчамлари ва тури хизмат кўрсатиладиган савдо майдонига тўлиқ мос келади ҳамда қўшни ҳудудда тўхташ жойлари билан таъминланади. Бу эса савдо маркази турига тўлиқ мос келади.

Савдо марказида савдо хизмати кўрсатилади. Савдо хизматини яратишда қуйидаги жиҳатларга эга бўлган тармоқли ва тизимли ёндашувдан фойдаланилади [4, 115 б]. Тармоқли ёндашув савдо хизматларини яратиш занжирини бошқариш имконини беради. Бу тизим фаолиятини оптималлаштириш, чакана савдо тармоғи хизматлари самарадорлигини таъминлаш учун чора-тадбирлар мажмуасини ишлаб чиқиш имконини беради.

Тизимли ёндашув манфаатдор томонлар нуқтаи назаридан чакана савдо тармоғи хизматларининг самарадорлигини баҳолаш учун турли хил сифатли ва турли хил кўрсаткичларни ҳар томонлама ва ўзаро боғлаш орқали баҳолаш мезонлари тўпламини яратишга имкон беради.

Савдо маркази иккала мамлакат ўртасида жойлашса, чегара савдо зонаси ҳудудига хос бўлиб, унинг ривожланишига турли омиллар таъсир кўрсатади. Индустиал ва экстенсив ривожланиш босқичидан инновацион иқтисодиёт ва ахборот жамиятига ўтиш ҳисобга олинган савдони жойлаштириш омилларининг таркиби ва аҳамиятини ўзгартиради [6, 14 б].

Савдо марказлари шаҳарлар ҳудудида ҳам жойлашиши мумкин. Савдо марказлари ижтимоий шаҳар маконини ташкил қилиш учун интеграция векторга айланади ва диққат билан таҳлил қилишни талаб қилади [5, 15 б].

Савдо зонаси икки мамлакат ўртасида жойлашса, чегара савдо зонаси бўлиб ҳисобланади ва ушбу ҳудудларда савдо марказини ташкил этиш мумкин бўлади. Чегара савдо зонасидан смарт (ақлли) бозорларни ташкил этиш инновацион йўналиш сифатида қаралади. Смарт бозор сотувчиларга бозорни башорат қилишдан келиб чиқиб, мижозлар эҳтиёжини қондириш нуқтаи назаридан электрон тижоратдан фойдаланишни яхшилайдиган рақобатбардош устунликни таъминлайди [3].

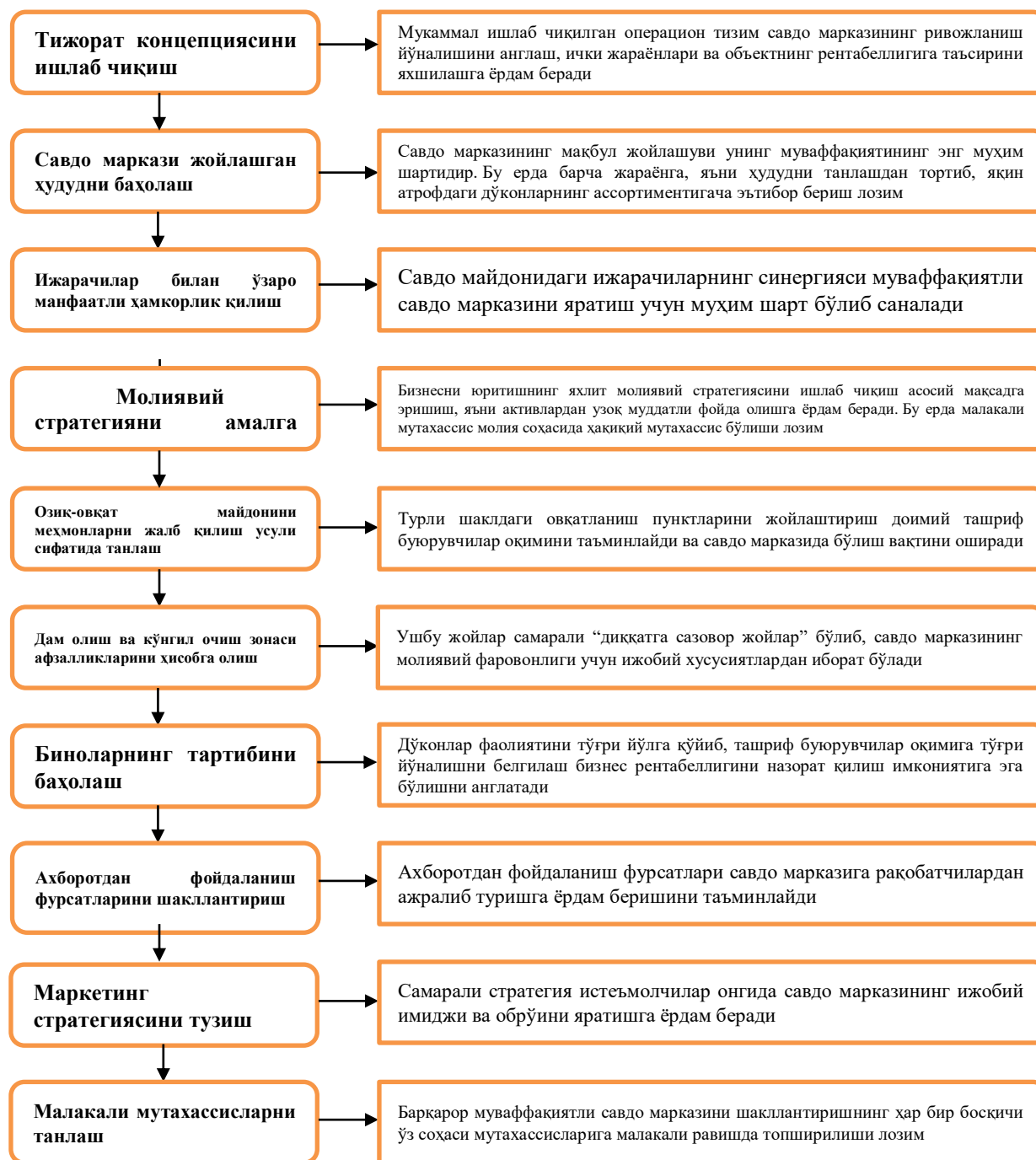
Чегара савдо зонаси трансчегаравий эркин иқтисодий зоналар шаклида фаолият кўрсатиши ҳам мумкин. Трансчегаравий эркин иқтисодий зоналар - икки ёки ундан ортиқ давлатларнинг чегарадош ҳудудларини ўз ичига олган ҳудуд бўлиб, қуйидагиларга асосланиб, иқтисодий ривожланишни рағбатлантириш учун мўлжалланган:

- имтиёзли сиёсат;
- давлат ва хусусий сектордан молиявий субсидиялар;
- узоқ муддатли макро- ва микроиқтисодий мақсадларга эришиш учун тегишли инфратузилмани таъминлаш [7].

Тадқиқот методологияси. Ушбу мақолада чегара савдо зонасини тадқиқ қилиш борасида индукция ва дедукция, иқтисодий-статистик ва қиёсий таҳлил, абстракция, мантиқий фикрлаш усулларидадан унумли фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар. Замонавий шароитда савдо ва кўнгилочар марказларини фаолияти ташриф буюрувчиларнинг эҳтиёжлари ва вақтнинг ҳозирги тенденцияларига мос равишда доимий равишда ўзгариб туриши лозим. Бу борада

муваффақиятли савдо ва кўнгилочар марказини ташкил этишнинг қуйидаги расмда 10 та босқич ва қоидалари ишлаб чиқилган:



1-расм. Муваффақиятли савдо ва кўнгилочар марказини ташкил этиш босқичлари [9]

Бу эса савдо марказини фойдаси ва ишончлилигини оширишга қаратилган иқтисодий жиҳатдан муваффақиятли ташкил қилишга ва чегара савдо зонаси доирасида савдо марказини самарали фаолият кўрсатишини таъминлашга қаратилган товарлар ва хизматлар бозорини ташкил этиш имкониятларини

яратади.

Бизнинг фикримизча, Туркменистоннинг Дашоғуз вилояти билан Ўзбекистоннинг Хоразм вилояти ўртасида ҳудудий жиҳатдан энг яқин бўлган ва энг кам транспорт харажатлари ҳисобига ўзаро савдони ривожлантириш имкониятига эга бўлган чегара савдо зонасини ташкил этиш мақсадга мувофиқ. Шу боис, Ўзбекистон Республикаси ва Туркменистон Республикаси ўртасидаги чегара савдо зонасини Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари чегарасида жойлаштириш турлича афзалликларга эга.

Аввало, Ўзбекистон-Туркменистон чегарасидаги савдо зонасини Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари чегарасига жойлаштириш бир қатор омиллардан келиб чиққан ҳолда энг мақбул ечим ҳисобланади. Мазкур афзалликлар товарлар ва хизматлар бозорини ташкил этиш борасида қуйидаги йўналишларга эга:

- Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари аҳолиси ўртасида ташқи иқтисодий фаолият соҳасида тарихан шаклланган ҳамкорлик кўникмалари ўзаро ташқи савдони ривожлантиришда маълум афзалликлар яратмоқда ва ушбу чегаравий савдо зонасини яратиш орқали ҳажми ошириш мумкин. Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра, Дашоғуз вилоятидан мева-сабзавот маҳсулотлари, узум, полиз ва дуккакли экинлар, транспорт воситалари, қурилиш ва пардозлаш материаллари, тайёр тўқимачилик маҳсулотлари, мебель ва бошқа кўплаб озиқ-овқат ва ноозиқ-овқат маҳсулотларини экспорт қилиш мумкин. Хоразм вилоятидан Туркменистон Республикасига маиший кимё маҳсулотлари, гилам маҳсулотлари, дизель ёқилғиси, полипропилен, битум, ем, шиша буюмлар, шунингдек, кўплаб техника ва технологияларни импорт қилиш имконияти яратилади. Хоразм вилояти эҳтиёжлари учун замонавий техника ва технологияларни қайта экспорт қилиш бўйича қўшни ҳудуд бўлиб ҳисобланади.

- географик жойлашуви бўйича Хоразм ва Дашоғуз вилоятларида қиёсий устунликлар мавжуд, хусусан, бу ҳудудлар халқаро аҳамиятга эга бўлган темир йўл ва автомобиль йўллари орқали ўзаро боғланган;

- Ўзбекистоннинг “Шовот” чегара божхона пости ва Туркменистоннинг “Дашоғуз-Автойўл” божхона пости яқинида ушбу чегара савдо зонасини жойлаштириш учун қулай ҳудуд мавжуд;

- ўзаро ҳамкорликка асосланган савдони ривожлантиришнинг юқори салоҳияти чегара савдо зонасини жойлаштириш учун мўлжалланган ҳудуддан 50,0 км. узоқликда Хоразм вилоятида 1,5 млн. нафардан ортиқ ва Дашоғуз вилоятида 300 минг нафар яқин аҳоли истиқомат қилади. Ушбу мезон чегара савдо зонасини жойлаштиришда муҳим омил бўлиб ҳисобланади ва Ўзбекистоннинг Бухоро ва Лебап вилоятлари чегара зонасидан 50 км. узоқликда аҳоли пунктлари мавжуд эмас, улар ушбу лойиҳа бўйича муқобил вариант сифатида таклиф қилинади;

- Туркменистоннинг “Шовот” чегара божхона пости ва “Дашоғуз-Автойўл” божхона пости орқали 2022 йилнинг январь-август ойлари давомида 7366 та

(Ўзбекистонга кириш 3680 та ва чиқиш 3686 та) автотранспорт воситалари, бир кунда ўртача 30-35 та автотранспорт воситалари олиб ўтказилди. Бир кунда, шундан 2303 та (Ўзбекистонга чиқиш 302 та) юк ташувчи автомашиналар, кунига эса ўртача 10-15 дона юк машинага тўғри келади. “Шовот” чегара божхона постида кунига ўртача 70-80 та автотранспорт воситасини олиб ўтиш имконияти яратилган ва ушбу ҳудудда чегара савдо зонасининг ташкил этилгани ўзаро товар айирбошлаш ҳажмини ўртача 2 баробарга ошириш имконини беради;

- Туркменистон орқали Каспий денгизи портларига чиқиш имкониятидан фойдаланиб, Ўзбекистондан Россия, Озарбайжон ва Эрон каби давлатларга маҳсулот экспортини йўлга қўйиш имконияти мавжуд;

- Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари ўртасида маданий-гуманитар соҳадаги тарихий қадриятларга асосланган барқарор ҳамкорлик алоқалари мавжуд, жумладан Хоразм вилояти ҳудудида “Туркманлар” маҳалласи, ушбу маҳалла ҳудудида “Улли ҳовли” тарихий мажмуаси ва Ўзбек-Туркман дўстлик уйи жойлашган. 2018 йил апрел ойида халқлар ўртасидаги дўстлик, бирдамлик ва маданият белгиси сифатида Ўзбекистон-Туркменистон дўстлик уйи ва “Улли ҳовли” мажмуаси фойдаланишга топширилди.

- Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари ўртасида чегара савдо зонасининг ташкил этилиши ҳудудларда йўл бўйида хизмат кўрсатиш марказлари, жумладан, мотель ва кемпинглар, шунингдек, икки давлатнинг ҳудудларида бўш турган бино ва иншоотлар негизида барпо этиш имкониятларини яратади. Ҳудудларда товарларни сақлаш, саралаш ва ташиш учун логистика марказларини ташкил қилиш мумкин.

Хулоса. Товарлар ва хизматлар бозорини самарали ташкил этиш борасида юқорида келтирилган савдо зонасининг Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари чегарасида жойлаштирилиши Ўзбекистон-Туркменистон ҳамкорлиги, хусусан, савдо-иқтисодий муносабатларни ривожлантириш, ўзаро товар айирбошлаш ҳажмини ошириш, саноат кооперацияси лойиҳаларини амалга ошириш, транспорт ва транзит имкониятларидан фойдаланишда муҳим аҳамият касб этади. Ҳамда Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари чегарасида ушбу савдо зонасини ташкил этиш бўйича амалий ишларнинг босқичини ҳал қилиш, солиққа тортиш ва стандартлаштириш ишларини ташкил этиш савдо зонаси учун муҳим масала бўлиб ҳисобланади.

Тавсиялар. Юқоридагилардан келиб чиқиб, Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари чегарасида жойлашган ўзбек-туркман чегара савдо зонаси - савдо марказининг самарали фаолият кўрсатиши учун қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш лозим:

- савдо маркази самарадорлигини ошириш мақсадида марказда консалтинг, маркетинг ва бизнес жараёнлар асосидаги сервис-тайёрлов марказини ташкил этиш;

- чегара савдо зонаси чегарасида Шовот туманида фаолият кўрсатаётган “Textile Finance Khorezm” MChJ ХК пахта-тўқимачилик кластерининг савдо марказида савдо уйларини ташкил этиш;

- чегара савдо марказида халқаро даражадаги банк хизматларини кўрсатувчи Туркманистон ва Ўзбекистонда фаолият кўрсатаётган йирик банклар бўлимларини ташкил этиш;

- савдо марказида замонавий божхона хизматларини ташкил этиш, лазерли текширув тизимини қўллаш;

- Урганч туманида жойлашган “Туркманлар” маҳалласидаги “Улли ҳовли” тарихий мажмуасида чегара савдо зонаси - савдо марказини филиали сифатида Ўзбекистонда юқори самара бераётган экобозор ташкил этиш.

Мазкур таклифлар Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги фаолиятига тақдим қилинган (28.10.2022, №04-243/1-сонли маълумот) ва натижада бозор самарадорлигини ошириш таъминланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси ҳукумати билан Туркманистон ҳукумати ўртасида “Ўзбек-туркман чегараолди савдо зонаси — савдо маркази фаолиятини ташкил этиш ва тартибга солиш тўғрисида”ги битим. 2021 йил 5 октябрь. Тошкент. <https://lex.uz/uz/docs/5862274>

2. Хоразм вилояти ҳокимининг 2022 йил 22 сентябрдаги 10-7140-сонли “Хоразм ва Дашоғуз вилоятлари чегарасида Ўзбек-Туркман чегара савдо зонаси – Савдо марказини ташкил қилиш тўғрисида”ги қарори.

3. Amato, A., Di Martino, B., Venticinque, S. (2013). Agent-Based Decision Support for Smart Market Using Big Data. In: Aversa, R., Kołodziej, J., Zhang, J., Amato, F., Fortino, G. (eds) Algorithms and Architectures for Parallel Processing. ICA3PP 2013. Lecture Notes in Computer Science, vol 8286. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-03889-6_29

4. Валеева Ю.С. Эффективность услуг розничных торговых сетей: теория, методология, практика. Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук. – Душанбе, 2017. С.444.

5. Винникова И.С. Торговые центры как рыночный механизм трансформации социального городского пространства. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. – Саратов, 2007. С.22.

6. Керачев А.Н. Логистика размещения торговых предприятий. Автореферат диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Санкт-Петербург, 2004. С.20.

7. Костюнина Г.М., Баронов В.И. Трансграничные свободные экономические зоны в зарубежных странах (на примере Китая). – 169 с. <https://cyberleninka.ru/article/n/transgranichnye-svobodnye-ekonomicheskie-zony-v-zarubezhnyh-stranah-na-primere-kitaya>



OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF THE ACTIVITIES OF ISLAMIC FINANCIAL ORGANIZATIONS IN UZBEKISTAN

Baxtiyor Ruzmetov¹

Dilfuza Sattarova Dilshodbekovna²

Urganch State University, JSCB "Hamkorbank" Urganch branch

KEYWORDS

Islamic finance, islamic banking, riba, partnership, mushoraka, mudaraba, Islamic corporation for thre Development of Private sector, questionnaire

ABSTRACT

The article describes the essence of Islamic finance and the possibilities of coordinating and improving the efficiency of Islamic financial organizations, especially Islamic banks, in the Republic of Uzbekistan.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7366651

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Doctor of Economic Sciences, Professor, Urganch State University, Urganch, Uzbekistan

² Independent Researcher, JSCB "Hamkorbank" Urganch branch, Urganch, Uzbekistan

ЎЗБЕКИСТОНДА ИСЛОМИЙ МОЛИЯ ТАШКИЛОТЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

KALIT SO‘ZLAR:

ислом молияси, ислом банклари, рибо, шерикчилик, мушорака, мудораба, Хусусий секторни ривожлантириш ислом корпорацияси, суровнома

ANNOTATSIYA

Маколада ислом молияси мазмун мохияти ва ислом молия ташкилотлари, хусусан ислом банклари фаолиятини Ўзбекистон Республикасида мувофиқлаштирилиши ва самарадорлигини ошириш имкониятлари ёритилган.

Кириш. Исломий молия тармоғи бугунги кунда жаҳонда жадал ривожланиб бораётган ва инновацион молиялаштириш механизмларини ўзида жамлаган соҳалардан бири ҳисобланади. Исломмолияси ривожланиш индикатори(IFDI) маълумотларига кура, ислом молияси саноатининг жами активлардаги улуши 2021 йил 4 триллион АКШ долларини еашкил этиб, 2020 йилга нисбатан 17%га усган.Ислом молия институтларининг жами соф даромади хам 2021 йилда уч баробар ошган булиб, усиш асосан Ислом банклари ҳисобига тугри келади.³Аҳолисининг асосий қисми мусулмонлардан иборат бўлган давлатлар учун ушбу тармоқни ривожлантириш, айниқса, долзарб ҳисобланади. Бунинг учун албатта миллий банк тизимига янгича ёндашув билан назар солмоқ лозим, яъни анъанавий молиялаштириш механизмлари билан бир қаторда шерикчиликка асосланган молиялаштириш механизмларини жорий этиш масаласи тадқиқ этилиши муҳим ва долзарб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатида “Мамлакатимизда ислом молиявий хизматларини жорий этиш бўйича ҳуқуқий базани яратиш вақти соати етиб келди. Бу борада Ислом тараккиёт банки ва бошка халқаро молия ташкилотлари экспертлари жалб этилади”- дея таъкидлаган.Бу шуни англатадики, Ўзбекистонда хам ислом молияси соҳасини ривожлантириш учун кенг йул очилгани нафакат мамлакат иқтисодиётининг усиши ,балки аҳоли ва тадбиркорларнинг молиявий маблағларга булган талабини етарли ва исломий ахлоқ доирасида кондирилишини таъминлайди. Исломий молиялаштириш Ўзбекистон иқтисодиёти учун янги йўналиш бўлиб, унга бизнес тарафидан ҳам, аҳоли томонидан ҳам эҳтиёж мавжуд. Муқобил молиялаштириш маҳсулотларининг пайдо бўлиши аҳолининг молиявий хизматларидан фойдаланишга бўлган имкониятларинин кенгайтиришга ёрдам беради. Шундай экан, мусулмон давлатлардаги фаолияти исломий молиялаштиришга асосланган мавжуд банклар, инвестиция фондлари ва компаниялар маблағларини Ўзбекистоннинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши ва хусусий секторни қўллаб-қувватлаш мақсадида жалб этиш айна муддаодир.

³ www.REFINITIV.com интернет сайти. Islamic Finance Development Report 2022 маълумотлари.

Адабиётлар таҳлили ва методлар.

Ислом молияси институтлари, ислом молияси инструментларидан фойдаланиш, ислом молияси инвестицион маҳсулотлари ва улардан фойдаланиш имкониятларига бағишланган илмий адабиётларни кўплаб мисоллар келтириш мумкин.

Чет эллик олимларнинг, хусусан Бадал Мукхаржи, Жон Преслей, Родней Вилсон, Вогел, Сундраражан ва бошқаларнинг ислом молиясига бағишланган тадқиқотларида ислом молияси ва ислом банклари фаолиятининг анъанавий молия ва банк тизимидан фаркли жихатларининг назарий асослари кўрсатиб берилган. Шунини таъкидлаш керакки, Англиянинг Лафборо Университети олими Жон Преслей узининг ислом банкчилиги ва молия соҳасига қушган алоҳида хиссаси учун 2002 йилда Ислом Тараққиёт Банкининг мукофотиغا сазавор бўлган. Нобел мукофоти лауреатлари Жорж Акерлоф ва Роберт С. Мертоннинг ишлари ислом иқтисодиётида рискларни бошқаришга қаратилган. Лойиҳаларни исломий молиялаштиришни ташкил этиш ҳамда уни самарали тарзда юритишнинг назарий ва амалий жиҳатлари хорижлик йирик иқтисодчи олимлар М. Тақи Усманий, Ҳ. Виссер, Ражеш К. Аггарвал, Тарик Ёусеф, Муҳаммад Жамал Ҳаидер, Гао Чангчун, Ледий Маҳара Гинтинг, Нафисаҳ Рухана, Маризаҳ Минҳат, Назам Дзолкарнаини, Мариатул Аида Жаффар, Росидах Муса, Гаит, А., & Вортҳингтон, А., Жалалуддин, А., Викториа Стоика, Чристорхер Г. томонидан тадқиқот олиб борилган.

МДХ мамлакатлари олимлари В. Антропов, Т. Гафурова, С. Мокина, О. Трофимова, И. А. Зарипов, И. Беккин, Й. Бердаулет сингари олимлар илмий ишларида ислом қимматли қозғаларни ва ислом молиясига оид масалалар уз аксини топган. Ўзбекистонлик тадқиқотчилар Х. Хасанов, М. Султанов ва О. Давлатёровларнинг илмий ишларида ҳам мазкур соҳа бўйича илмий изланишлар олиб борилган.

Тадқиқот методологияси.

Илмий мақолада индукция ва дедукция, тизимли ва қиёсий таҳлил, график тасвирлаш, иқтисодий статистик каби усуллардан фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар.

Исломий молия-кредит муассасалари товар-пул айланмаси билан бевосита боғлиқ ва воқеликдаги активлар билан таъминланган, мазмуни ва тузилишига кўра ўзига хос бир қатор воситаларни тақлиф этади. Исломий молия воситаларининг хусусияти қуйидаги тавсифларга асосланган: судхўрликнинг мавжуд эмаслиги, воқеликдаги қўшимча қийматнинг яратилиши, воқеликдаги активлар билан таъминланганлиги, ахлоқий-маънавий жиҳатлардан ташкил топганлиги, фойда ва зарарларни тақсимлаш, улушли иштирок, томонлар ҳар бирининг ахборотдан барабар боҳабарлиги. Исломий молия воситалари тўрт таркибий қисмлар асосида шаклланади:

1) Сотиш (байъ): мулкка ёки мулк предметига эгаллик ҳуқуқини ўтказишни кўриш учун;

- 2) Ижара: мулкдан фойдаланиш ҳуқуқини ўтказишни кўришчун;
- 3) Ҳадя (ҳиба): мулк предметини бепул (ҳақ олмай) бериш;
- 4) Ссуда (ариях): мулкдан фойдаланиш ҳуқуқини бепул (ҳақ олмай) бериш.

Аксарият исломий банклар томонидан ишлатиладиган ва халқаро стандартлар билан қатъий белгиланган асос бўлувчи воситалар қуйидагилар ҳисобланади:

1) Шерикчилик шартномаси (улушли молиялаштириш): – музораба, мушорака;
2) Савдо келишуви (қарз билан боғлиқ молиялаштириш). Мазкур воситалар ўртасидаги тафовут активларни сотиш муддатлари билан таърифланади:– муробаҳа, ижара, истисноъ, салам.

3) Қуйидагилар қўшимча воситалар ҳисобланади:– қарзи ҳасан (фоизсиз қарз), агентлик тўловлари(ваколат,жуъла),сукук(капитални мақсадли қимматбаҳо қоғозларга йўналтириш).

Фойда ва зарарларни тақсимлашга асосланган улушли молиявий воситаларга музораба ва мушорака киради. Музораба икки ёки ундан ортиқ тарафлар ўртасида бизнес ёки савдо юритишдаги шерикчиликни ўзида акс эттиради, бу ерда бир томон (рабб ал-мол) маблағларни беради, бошқа томон (музориб) эса инвесторнинг капиталини бошқариш учун ўз билим ва тажрибаси билан иштирок этади. Музораба одатда қисқа ва ўрта муддатли инвестицион лойиҳаларни молиялаштириш учун қўлланади. Музораба шартномалари анъанавий молиявий тизимдаги ишонч асосида молиялаштириш билан ўхшаш ҳисобланади.

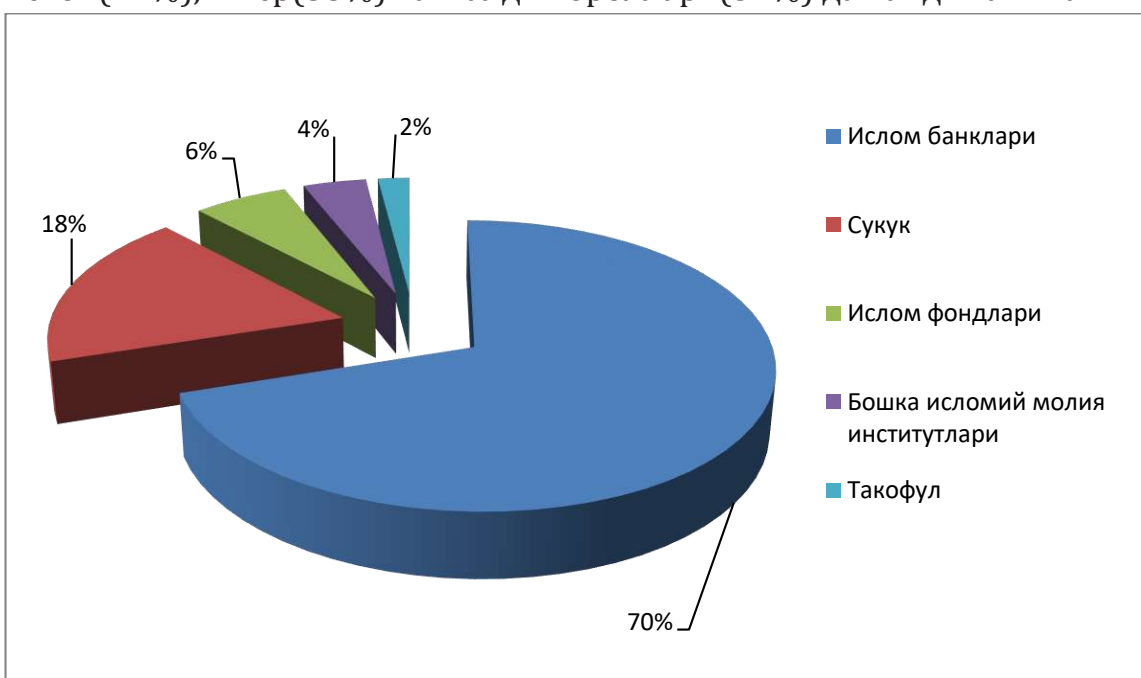
Глобал ислом молия саноати узиш тенденциясида давом этмокда ва айниқса, 2021 йилда ислом молияси активлари ҳажми қарийб 4 триллион АКШ долларини ташкил этгани ҳисобга олинса, 2026 йилга бориб бу курсаткич 5,9 триллион АКШ долларига етказиш прогноз килинмокда(1-расм).



1-расм. 2015-2021 йилларда ислом молияси активлар ҳажми узиш динамикаси,(миллиард АКШ доллари).

Ислом молиясининг яхлит тизим сифатида шаклланиши ислом банкларини ташкил этилиши билан боғлиқ. Ислом банклари бугунги кунда исломий молия инструментларидан самарали фойдаланибгина қолмасдан, балки замонавий финтек ва блокчаин технологияларидан ҳам фойдаланиш юзасидан изланишлар олиб бориб амалиётга тадбиқ этмоқдалар. Бунда эса сукуклар-исломий кимматли қозғалар эмиссия қилишда узига хос модел сифатида фойдаланилди. Қозғалар ва Ўзбекистон ҳукумати ҳам яшил сукук эмиссиясини амалга ошириш юзасидан қоидалар ишлаб чиқаришга тайёргарлик қурмоқда. Бошқа соҳаларни ичига олган ҳолда Миср давлати биринчи бор сукук бозорига 2020 йилда қирди ва Таивандда биринчи марта Қатар Ислом банкининг Famosa сукуқини эмиссия қилди.

Ислом молиявий активларининг соҳалар қисмидаги улушида ислом банк хизматлари энг йирик сектор ҳисобланади ва жами активларнинг 70% ини ташкил этади (2-расм). Иккинчи йирик йуналиш сукук-исломий кимматли қозғалар эмиссияси ҳисобланиб 18%ни, сунгра ислом фондлари 6%, бошқа ислом молиявий институтлари 4% ва такофул 2% ҳисобига тугри қелади. Шунини таъкидлаб утиш қеракки, бошқа ислом молиявий институтлари уз ичига финтек компаниялар, инвестиция фирмалари, лизинг, брокерлик ва микромолиялаштириш компанияларини олиб, 169 миллиард АҚШ долларини ташкил қилиб умумий активларнинг 4%ини ташкил этган. Юқори даражадаги узиш суръатлари Қозғалар(44%), Миср(38%) ва Малдив ороллари(31%) да қайд қилинган.



2-расм. Ислом молиявий активларининг соҳалар қисмидаги улуши, фоизларда. Манба: Islamic Finance Development Report 2022 маълумотлари.

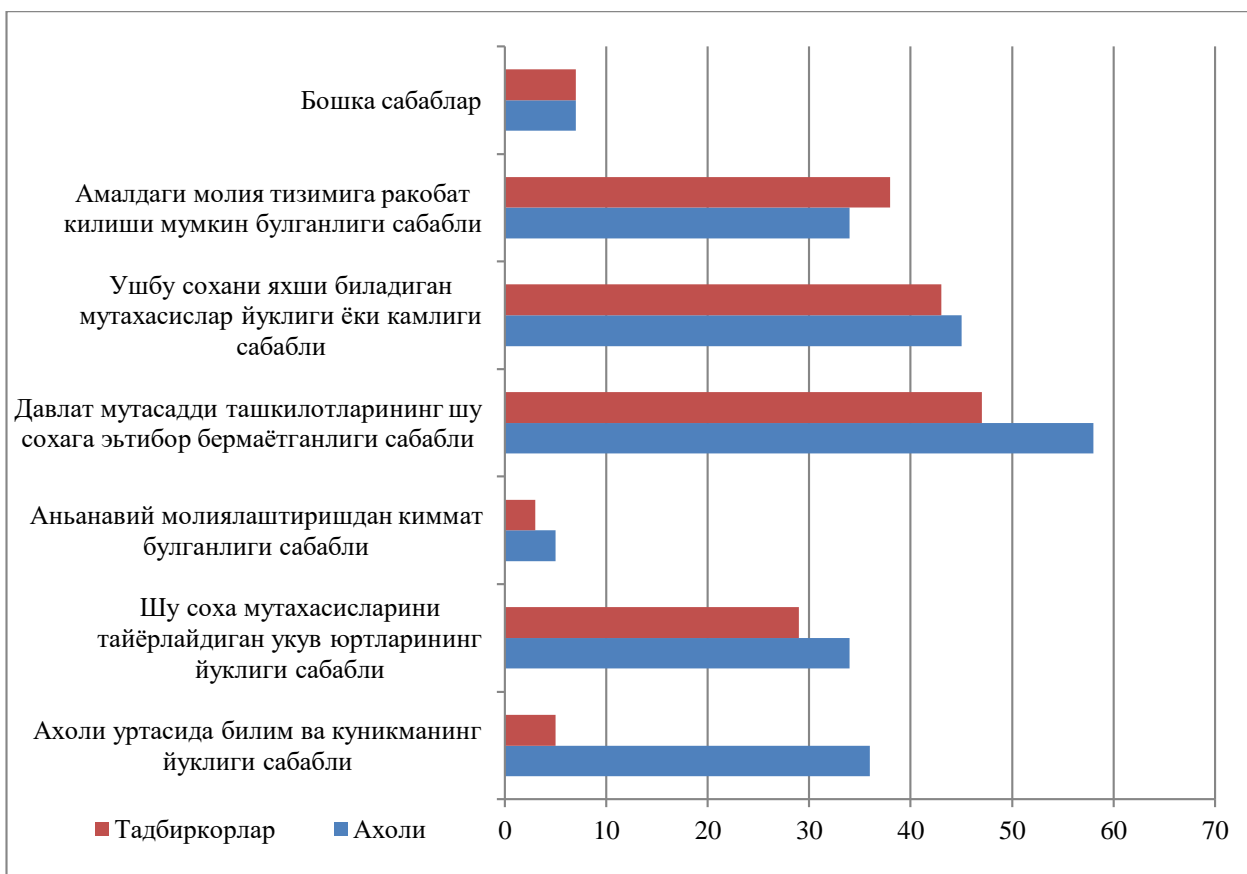
Ислом молия тизими нафақат ислом мамлакатлари учун балки аҳолиси мусулмон бўлмаган мамлакатлар учун ҳам қатта қизиқиш билан қутиб олиниб, муваффақият билан фаолият қурсатмоқдалар. Бу мамлакатлар қаторига АҚШ, Канада, Австрия ва Буюк Британияни қелтириб утишимиз мумкин. Ҳатто,

Буюк Британияда 2021 йил март ойида халқнинг ислом молиясига талаб ва таклифига кура ҳукуматнинг иккинчи маротаба сукук эмиссияси амалга оширилди. 2022 йил июл ойида эса Австрияда илк тулаконли ислом банки фаолият курсатиш учун лицензияга эга бўлди.

Сунги йилларда МДХ малакатларида ислом молиясини ривожлантириш буйича катор ишлар амалга оширилди. Буларнинг самараси уларок Козогистон ва Тожикистон давлатлари глобал ислом молияси индустриясида 2021 йил якунлари буйича ривожланиши ва кенгайиши жихатидан топ учта мамлакатлар каторида ислом молияси ривожланиш ҳисоботларида қайд этиляпти. Шунингдек, Козогистон Республикаси « Козогистоннинг 2020-2025 йилларга мулжалланган Ислам молияси ривожлантириш режаси » дастурини ишлаб чиққан бўлиб, ушбу дастур 9 та асосий ташаббусни уз ичига олиб, асосий мақсади ислом молияси активларини жами молиявий активлардаги улушини 2025 йилгача 3-5%га етказишдан иборатдир.

Ўзбекистон Республикаси ислом молиясини ривожлантириш масалаларида Козогистон, Тожикистон ва Туркменистондан сезиларли орқада қолган. Асосий сабаб сифатида қонунчилик базасининг йўқлиги, аҳоли уртасида ислом молияси саводхонлигининг пастлиги, малакали мутахассисларнинг етишмаслигини келтириб утиш мумкин. Бирлашган Миллатлар Тараққиёт Дастури (БМТД) 2020 йилнинг биринчи ярмида “Ўзбекистонда барқарор тараққиётни молиялаштириш” мавзусидаги тадқиқот доирасида мамлакатда ислом молияси имкониятларини ўрганиши ва кенг қўланилиши сўровнома ўтказди. Ушбу сўровномада 7200 та иштирокчи, жумладан, 2235 та корхона ва тадбиркорлар, 4938 та аҳоли вакиллари ва мамлакатда фаолият олиб бораётган 30 та тижорат банкининг 27 таси қатнашди ва улар Ўзбекистонда ислом молияси тизимини жорий этилишига хайрихоҳлик билдирган⁴. Сўровномада мамлакатимизда ислом молиясини ривожланмаганлиги сабаби суралганда аҳолининг қарийб 60%и ва тадбиркорларнинг қарийб 50%и давлат мутасадди ташкилотларининг бу соҳага аҳамият бермаётганини сабаб қилиб курсатишган (3 расм). Бу шуни англатадики, давлатимиз ҳукумати томонидан ушбу соҳани ривожлантириш учун аввало қонунчилик базасини мустаҳкамлаши, банклар ва нобанк кредит ташкилотларига ислом молияси хизматларидан фойдалиб фаолият юритишига шарт шароитлар яратиш бериши устувор вазифа бўлиб қоляпти.

⁴ Landscaping analysis of Islamic finance instruments in Uzbekistan, analytical paper by J. Imamnazarov June 2020.



3-расм.Ўзбекистонда ислом молиясининг ривожланмаганлиги сабаблари. Манба:

Landscaping analysis of Islamic finance instruments in Uzbekistan, analytical paper by J.Imamnazarov June 2020.

Ўзбекистон Республикаси 2003 йилда Ислом тараққиёт банки ва 2004 йилда Хусусий тармокни ривожлантириш бўйича ислом корпорациясига аъзо бўлиши билан ислом молиясини мамлакатимизда кенг ривожланишига сабаб бўлди. Ислом тараққиёт банки гуруҳи томонидан Ўзбекистон Республикасидаги лойиҳаларни молиялаштиришнинг жами портфел қиймати 2,4 млрд АКШ долларни ташкил этган⁵.

ИТБ билан “Обод қишлоқ” дастури доирасида Қорақалпоғистон Республикаси, Хоразм, Бухоро ва Навоий вилоятларининг қишлоқ инфратузилмасини модернизация қилиш бўйича умумий қиймати 200 миллион доллар бўлган кредит шартномаси имзоланди. Шунингдек, Ўзбекистонда онкологик хизматларни ривожлантириш лойиҳасини қўллаб-қувватлаш учун 80 миллион доллар қарз шартномаси имзоланди. Трастбанк эса, Халқаро Ислом савдо-молия корпорацияси билан 15 млн долларлик ташқи савдони молиялаштириш бўйича кредит линияси очиш тўғрисида келишувга эришилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 мартдаги ПҚ-4224-сонли “Ислом тараққиёт банки гуруҳи ва Араб мувофиқлаштириш гуруҳи жамғармалари билан шерикликни янада кенгайтириш ва чуқурлаштириш чора-

⁵ www.isdb.org/uzbekistan интернет сайти маълумотлари.

тадбирлари тўғрисида”ги қарори ИТБ билан ҳамкорликни ривожлантиришда муҳим роль ўйнади.

Мазкур Қарорга мувофиқ, Ўзбекистон ва ИТБ ўртасидаги узоқ муддатли шерикчиликнинг асосий йўналишлари қилиб қуйидагилар белгиланди:

- энергетика, йўл-транспорт, коммунал инфратузилмани модернизация қилиш, уй-жой қурилиши, банк-молия тизимини ҳамда кичик ва хусусий тадбиркорлик секторини ривожлантириш, соғлиқни сақлаш ва таълим тизимларини такомиллаштириш ҳамда республика тармоқлари ва ҳудудларини комплекс ривожлантиришнинг бошқа йўналишлари бўйича лойиҳаларни амалга оширишга ИТБ гуруҳининг, шу жумладан, Хусусий секторни ривожлантириш бўйича ислом корпорацияси (ХСРБИК), Халқаро ислом савдо-молия корпорацияси (ХИСМК), Инвестициялар ва экспорт кредитларини суғурталаш корпорацияси (ИЭКСИК), Ислом тадқиқот ва таълим институти маблағларини жалб қилиш;

- банк секторида исломий молиялаштириш асосларини жорий этиш, давлат-хусусий шериклиги механизмларини, жумладан вақф-жамғармаларни ташкил этиш йўли билан қўллаб-қувватлаш дастурларини биргаликда ишлаб чиқиш ва Ўзбекистонда татбиқ қилиш;

- республика тижорат банклари томонидан тадбиркорлик субъектларининг инвестиция лойиҳаларини қўллаб-қувватлаш, уларнинг экспорт имкониятларини мустаҳкамлаш учун ХСРБИК, ХИСМК ва ИЭКСИК молиявий ресурслари ва маҳсулотларини фаол жалб этиш;

- Ўзбекистон Республикаси Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги ҳузуридаги Экспортни рағбатлантириш агентлиги салоҳиятини ошириш;

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Имом Бухорий Халқаро илмий-тадқиқот маркази фаолиятини қўллаб-қувватлаш.

2019 йилда мамлакатда биринчи «Ўзаро» исломий суғурта компанияси ўз фаолиятини бошлади. Ўзбекистондагина эмас, балки МДХ давлатлари ичида биринчилардан бўлган электрон-Мурабаха (Мурабаха савдо битими асосидаги молиявий маҳсулот) платформаси ишлаб чиқилди. IsBF (Islamic Business and Finance) номли биринчи Ислом молия масалалари билан шуғулланувчи компания (асосий фаолияти ушбу соҳада консалтинг хизматлари кўрсатиш) ташкил этилди, ислом молияси соҳасида аҳоли саводхонлигини ошириш мақсадида “Ислом молияси” Telegram саҳифаси ва веб сайти ишга туширилди. Таиба Лизинг ва Ал-Мулк Капитал каби лизинг компаниялари эса кичик ва ўрта бизнес вакилларига Ислом тамойиллари асосидаги ижара маҳсулотлари тақдим қилишни давом эттирмоқда.

2022 йил 3-4 ноябрь кунлари кўҳна Самарқанд шаҳрида иккинчи марта ташкил этилаётган Ўзбекистон иқтисодий форуми бўлиб ўтди. Форум доирасида хусусий тармоқни молиялаштириш, давлат-хусусий шериклик, бюджетни қўллаб-қувватлаш, таълим, энергетика, шаҳарларни комплекс ривожлантириш, саноат соҳаларида умумий қиймати 3,8 миллиард долларлик 62 лойиҳа келишуви имзоланди.

Мазкур форумда Ислом молия муассасалари ҳам сезиларли даражада иштирок этишди ҳамда форум доирасида Ислом Тараққиёт Банки гуруҳи томонидан соҳага алоқадор бир қанча шартномалар имзоланди(4-расм).

Лойиха ташаббускори ва молиялаштириш амалга ошириладиган ташкилот номи	Лойиха доирасида келишувга эришган банклар	Лойиха киймати, миллион АКШ доллари.
Халқаро савдони молиялаштириш Ислом Корпорацияси (ITFC)	АТБ «Қишлоқ қурилиш банк»	10
Халқаро савдони молиялаштириш Ислом Корпорацияси (ITFC)	«Invest Finance Bank» АТБ (INFINBANK)	10
Хусусий тармоқни ривожлантириш бўйича Ислом Корпорацияси (ICD)	«Микрокредитбанк» АТБ	30
Хусусий тармоқни ривожлантириш бўйича Ислом Корпорацияси (ICD) ва Халқаро савдони молиялаштириш Ислом Корпорацияси (ITFC)	«Туронбанк» АТБ	35
Хусусий тармоқни ривожлантириш бўйича Ислом Корпорацияси (ICD)	«Алоқабанк» АТБ	30
Халқаро савдони молиялаштириш Ислом Корпорацияси (ITFC)	«Ипак Йўли» АИТБ	15

4-расм. Ислом Тараққиёт Банки гуруҳи томонидан Ўзбекистон банклари билан тузилган шартномалар. Манба: www/islom_moliyasi.uz интернет сайти маълумотлари.

Шунингдек, «Трастбанк» ХАБ ва Хусусий тармоқни ривожлантириш бўйича Ислом Корпорацияси (ICD) ўртасида ҳамкорлик Меморандуми имзоланди. Унга кўра, томонлар Ўзбекистонда кичик ва ўрта бизнес бўйича истиқболли лойиҳаларнинг

ислом тамойиллари асосида молиялаштирилишига доир ҳамкорлик давом эттирилади ҳамда «Трастбанк» ХАБ исломий-молиявий хизматлар кўрсатиш бўйича дастурий таъминотни ўрнатиш мақсадида Йорданиянинг «ICS FINANCIAL SYSTEM» Ltd компанияси билан битим имзолаган.

Умумий ҳисобда, Ислом Тараққиёт Банки гуруҳи таркибига кирувчи икки корпорация (ICD ва ITFC) Ўзбекистон ҳукумати билан 100 млн. АҚШ доллари қийматида, маҳаллий банклар билан эса 130 млн. АҚШ доллари миқдорига келишувга эришилган.

Ислом молиялаштириш тизимини шакллантириш бўйича ҳукукий базани яратиш ишлари жадаллаган бўлиб, ҳозирча фақат 2022 йил 4 апрелдаги «Нобанк кредит ташкилотлари ва ва микромолиялаш фаолияти тугрисидаги» янги таҳрир ва узгартиришлар киритилган 765 сонли Қонунга исломий молиялаштириш бўйича банд киритиб утилган. Ушбу қонунга кура, «Исломий молиялаштиришга оид хизматлар деганда исломий молиялаштиришни амалга ошириш стандартларини белгиловчи халқаро ташкилотларнинг қоидаларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан ишлаб чиқилган тартибда курсатиладиган молиявий хизматлар тушунилади».⁶ Албатта бу узгаришлар қонунчилик билан ислом молияси самарадорлигини оширишда ҳукукий статус бераётган бўлсада, бизнингча бу етарли даражада ечим бўла олмайди. Сабаби, Нобанк кредит ташкилотлари ва микромолиялаштириш ташкилотлари активлари улуши жами молия секторининг 1%ини ҳам ташкил этмайди. Шунингдек, мудораба, мушорақа, истисна фаолияти билан шугулланиш имконини йуклиги ҳам ушбу қонун тулақонли ислом молияси ривожига хисса қўша олмайди.

Хулоса.

Ислом молияси хизматларини тадбир этиш Ўзбекистон Республикаси учун улкан иқтисодий ижтимоий потенциалга эга соҳа ҳисобланиб, бу борада хар жихатдан пухта уйланган дастур ва режа асосида ҳам ҳукумат томонидан, ҳам аҳоли ва тадбиркорлар томонидан қўллаб қувватланадиган ҳаракатлар мажмуини талаб қилади. Изланишларимиздан шу нарса маълум бўлдики, ислом молияси соҳаси хар жихатдан аҳоли ва тадбиркорлар учун бирдек зарур, шунинг билан бирга янги соҳадир.

Ислом молия тизими ривожланаётган малакатлар тажрибаси шуни курсатадики, аввало бу соҳанинг меъёрий қонунчилик базасини мустаҳкамлаш, бу билан паралел равишда тегишли инфратузилмани шакллантириш, соҳани чуқур биладиган кадрлар етиштириш ва қайта тайёрлаш, аҳоли ва тадбиркорларнинг исломий молияга доир молиявий саводхонлигини ошириш, тарғибот ва ташвиқот ишларини олиб бориш, халқни ҳақиқий исломий тамойилларга риоя қилган ҳолда ҳалол фаолият олиб боришига қўмаклашиш заруратини курсатади.

⁶ www.lex.uz интернет сайти маълумотлари. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 20.04.2022 йилдаги ЎРҚ-765-сон

Мамлакатимизда ислом молиявий хизматларини жорий этиш бўйича қуйидаги таклиф ва мулоҳазаларни келтириб ўтиш мумкин:

1. Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан ишлаб чиқиладиган Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси янги таҳририда ислом молиявий хизматларининг шартномавий-ҳуқуқий базасини яратиш борасида тегиши ҳуқуқий нормаларни киритиш мақсадга мувофиқ. Бу жараёнда хорижий тажрибага мурожат этмоқ даркор. Таъкидлаш мумкинки, қўшни Қирғизистон Республикасининг амалдаги Фуқаролик кодексида ислом молиявий шартномаларига оид ҳуқуқий нормалар алоҳида боб (34-1-боб. Финансирование в соответствии с исламским принципами финансирования) шаклида баён этилган.

2. Банк ва молия соҳасидаги амалдаги қонунларга ислом молиявий хизматлари, тамойиллари ва субъектларига оид ҳуқуқий нормаларни киритиш. Хусусан, “Қимматли қоғозлар бозори тўғрисида”ги, “Банк ва банк фаолияти тўғрисида”ги, “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги, “Лизинг тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари ҳамданобанк кредит ташкилотлари тўғрисида ишлаб чиқиладиган қонун лойиҳасига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш.

3. Ислом молиявий хизматлари борасида олий таълим муассасаларида изланиш ва тадқиқот ишларини олиб бориш, хорижда мавжуд илмий манбаларни ўрганиш ва ўзбек тилига таржима қилишни йўлга қўйиш.

4. Молиявий ҳисоб ва ҳисобот тизимини яратиш ва кулланмалар ишлаб чиқиш;

5. Шариат бошқарувини мувофиқлаштириш бунда ААОИФИ шариат стандартларинини қабул қилиш шва урганиш;

6. Кичик ва урта бизнес соҳасига,кишлоқ хужалигига, шунингдек аҳоли ва тадбиркорлар талабидан келиб чиқиб ислом молияси хизматларини тақдим этиш;

7. Ислом микромолиясини яратиш ва тадбир илиш;

Фойдаланилган адабиётлар руйхати.

1. Islamic Finance Development Report 2022 маълумотлари.

2. J.Imamnazarov ,Landscaping analysis of Islamic finance instruments in Uzbekistan-analytical paper .June 2020-p 29-33.

4. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, 20.04.2022 йилдаги ЎРҚ-765-сон

5. Е.А.Байдаулет.Исломий молия асослари.-Тошкент: «Ўзбекистон»,2019- 34-40 бет.

6. Mufti Muhammad Taqi Usmani. An introduction to Islamic finance.- 2002.

6. Р.И.Беккин.Исламские финансовые институты и инструменты в мусульманских и немусульманских странах: особенности и перспективы развития. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора экономических наук. -Москва, 2009 -стр 3-5.

7. М.Х.Идрисов.Исламские инвестиционные продукты: особенности и перспективы развития Автореферат диссертации на соискание ученой степени

кандидата экономических наук.-Москва,2020.-стр 14-17.

8. М.Е.Калимуллина. Исломиё бизнеснинг муассасавий хусусиятлари:таҳриба ва муаммолар: икт.фан номзодини олиш учун диссертация-Москва,2001.-205 бет.

9. Sundrarajan V.,Ericco L. Islamic financial institutions and products in the Global financial system:Key issues in risk management and challenges ahead/ Sundrarajan V.,Ericco L. //IFM working paper.-2002.-№02/192,-November 1.71.

10. Mufti Muhammad Taqi Usmani. An introduction to Islamic finance.- 2002.

11. Р.Х.Зайнуддинов .Узбекистонда ислом молиясининг ривожланиши:тусиклар ва тавсиялар.Иктисодиёт ва инновацион технологиялар.2022 йил .Article DOI:10.55439/EIT/Vol0-iss2a4.

12. С.З.Аброров, Ж.М.Имамназаров. Ислмо молияси:Узбекистон учун янги имкониятлар.Макола.Иктисодиёт ва Таълим.-2022.-147-153 бетлар.



ORGANIZATION OF PHYSICAL EDUCATION LESSONS IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS AND ITS SIGNIFICANCE IN STUDENTS' PHYSICAL FITNESS

Fayzullayev Sherzod Boxodirovich¹

Qudratov Sunnatulla²

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

physical education, the process of physical education of students, health promotion, sport

ABSTRACT

The purpose of the physical education process in school-aged children is to gradually reach their physical maturity and prepare them for life, creative work and defense of the country.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372336

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Senior Teacher, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARSLARINI TASHKILLASHTIRISH VA O'QUVCHILAR JISMONIY TAYYORGARLIGIDAGI AHAMIYATI

KALIT SO'ZLAR:

jismoniy tarbiya, o'quvchilar
jismoniy tarbiyasi jarayoni,
sog'lomlashtirish, sport

ANNOTATSIYA

Maktab yoshidagi bolalarda jismoniy tarbiya jarayonining maqsadi asta-sekinlik bilan ularni jismoniy kamolotga erishishi va shu asnoda hayotga, ijodiy mehnatga va vatan mudofaasiga tayyorlashni nazarda tutadi.

O'quvchilar jismoniy tarbiyasi jarayonida umumiy va xususiy vazifalar hal qilinadi. Umumiy vazifalar – bilim berish, jisman tarbiyalash va sog'lomlashtirishdan iborat bo'lib, xususiylari esa jismoniy tarbiyadan Davlat ta'lim standarti dasturidagi maxsus vazifalar tarzida hal qilinadi. Xususiy vazifalarga quyidagilar kiradi:

- 1) o'quvchilar organizmining sog'ligini mustahkamlash, rivojlantirish va chiniqtirish;
- 2) turli xildagi mehnat faoliyatiga tayyor bo'lish uchun shu yoshga xos bo'lgan jismoniy sifatlarni rivojlantirish;
- 3) hayot uchun kerakli harakat malakalari va ko'nikmalarini rivojlantirish va keyinchalik kerak bo'ladiganlari bilan qurollantirish;
- 4) o'quvchilarga umumiy o'rta ta'lim me'yorida jismoniy madaniyatga oid yangi nazariy bilimlarni berish va ularni yildan yilga takomillashtirish;
- 5) o'quvchilarni jismoniy mashqlar bilan muntazam shug'ullanishga qiziqtirish va ularda qat'iy odatni shakllantirish;
- 6) o'quvchilarni jismoniy madaniyat faollari qilib tarbiyalash va bu bilan ularda tashkilotchilik qobiliyatini tarbiyalash;
- 7) jismoniy tarbiyani ma'naviy tarbiyaning elementlari: ahloqiy, ruhiy, estetik va mehnat tarbiyasi bilan bog'lish, qadriyatlarimizga oid vazifalar bilan birgalikda o'quvchilar yoshining ulg'ayishi, jismoniy tayyorgarligining ortishini e'tiborga olib, o'qitishning ayrim bosqichlariga aniqliklar kiritish va boshqa qator vazifalar.

Bu vazifalar ma'naviy tarbiyaning elementlari xisoblangan axloqiy ruhiy estetik va mehnat tarbiyalarining vazifalari bilan birgalikda o'quvchilarni yoshini ulg'ayishi, jisman tayyorgarligiga qarab o'qitishning ayrim etaplarida aniqliklar kiritiladi va maktab yoshining quyidagi 3 xil guruhidagi ta'lim tarbiya ishlarida hal qilinadi.

Organizm o'sib borar ekan uning funksional imkoniyatlarini oshib borishi ham tabiiy. Oldin egallangan harakat malakalari zaxirasi bazasida yangi, keyin egallanishi lozim bo'lgan harakat malakalari uchun poydevor yaratiladi. Bu yoshdagilarda ularning jismoniy madaniyat sohasidagi bilimlarni boyitish, sport trenirovkasi asoslari, sportchini o'z-o'zini nazorat qilishi qoidalariga o'rgatish maqsadga muvofiq bo'ladi[1].

O'quvchilar jismoniy tarbiyasi ularni jismoniy xarakterlarini amalga oshirishning tashkil etilgan pedagogik jarayonidir. Maktabdagi jismoniy tarbiyaga oid ishlar o'quvchilardan xavaskorlikni, tashabbuskorlikni, uyushqoqlikni talab qiladigan juda xilma-xil shakllari bilan farq qiladi. Ular o'quvchilarda tashkilotchilik ko'nikmalari, faollik, topqirlikni tarbiyalashga yordam beradi.

Maktabda o'quvchilar jismoniy tarbiyasining maqsadi:

1. Sog'lomlashtirish.
2. Xar tamonlama yetuk inson qilib tarbiyalash.
3. Vatan mudofaasiga hamda mexnatga tayyorlash.

Jismoniy tarbiyaning maqsadidan kelib chiqqan holda o'quvchilarni sog'lomlashtirish, chiniqtirish, jismoniy rivojlantirish, xarakter malaka va ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha jismoniy tarbiyaning asosiy vazifalari belgilanadi: Sog'liqni mustaxkamlash, o'quvchilarni to'g'ri jismoniy rivojlantirishga va chiniqtirishga yordam berish. Tabiat omillari suv, quyosh, havo ta'sirida o'quvchilarni sog'ligini mustaxkamlash, chiniqtirish hamda organizmni kasalliklarga chidamliligini orttirish maqsadida jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini imkoni boricha toza havoda o'tkazish yoki sport zallarini toza havo bilan ta'minlanishini tashkil etish zarur. O'quvchilarni suv muolajalari, suzish va cho'milish mashg'ulotlarini olib borish hamda quyoshga toblanish tadbirlarini boshqarish sayrlar, ekskurtsiyalar va turizm mashg'ulotlarida amalga oshiriladi. Bu vazifa maktabdagi barcha jismoniy madaniyat va sport ishlarida eng muxim omil xisoblanadi. U xar bir o'qituvchining, pedagoglar jamoasining diqqat markazida bo'lish kerak. O'quvchilik davri bolalarning tez o'sish va jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish davridir. Shuning uchun ham maktab o'quvchilarining jismoniy jixatdan normal rivojlanishi uchun iloji boricha ko'proq kuch sarflash kerak.

Jismoniy mashqlarga va sport mashqlariga jismoniy tarbiya darslari, kun tartibidagi tadbirlar hamda to'garak mashg'ulotlarida o'rgatiladi. Uning natijasida bolalarning jismoniy rivojlanishi ta'minlanadi. Shuningdek, o'quvchilarda sportga qiziqishlar shakllantirilib, sport turlariga jalb etiladi.

Xarakter malakalari, ko'nikmalarini shakllantirish va takomillashtirish, yangi xarakter turlariga va xarakter faoliyatiga o'rgatishda maktabning jismoniy madaniyat dasturi mazmuni shunday tuzilganki, o'quvchilar jismoniy madaniyat darslarida, uyda, jismoniy madaniyat to'garaklarida va sport to'garaklarida muntazam shug'ullanib yurish, yugurish, uloqtirish, tirmashish, muvozanat saqlash kabi xayotiy tadbirlar bolalarni xar tomonlama jismoniy rivojlanishiga, ularni mexnatga tayyorlashga yordam beradi. O'quvchilarda xarakter malaka va ko'nikmalarini shakllantirishda ularni jinsi, yoshi va jismoniy tayyorgarligi hamda shaxsiy qobiliyatiga qarab yondashish zarur[2].

Tezkorlik, kuch, epchillik, chidamlilik hamda egiluvchanlik har bir kishi uchun zarur bo'lgan jismoniy sifatlardir. Ular bolalarda harakat ko'nikmalarining shakllanishi bilan uzviy bog'liqdir. Jismoniy mashqlarni qisqa yoki uzoq vaqt davomida turli sur'atda, turli murakkabliklar bilan o'tkazish yuqoridagi sifatlarning rivojlanishiga yordam beradi.

Jismoniy tarbiyaning butun jarayoni bunday qimmatli ahloqiy va irodaviy sifatlarni tarbiyalashga yordam beradi. Umuman olganda barcha turdagi jismoniy mashqlar, o'yin harakatlari dovyuraklik va do'stlik xislarini tarbiyalashga yordam beradi. Shuningdek, bolalarda Vatanga muhabbat, vatanparvarlik xis-tuyg'ularni shakllantirish va tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Turganda va yurganda qomatni to'g'ri tutish ko'nikmalarini oshirish, qomatni to'g'ri shakllantirish murakkab va uzoq davom etuvchi jarayondir. Shunday ekan, bu soxada ijobiy natijalarga erishish uchun bola o'tirganda, tik turganda, yurganda qomatini to'g'ri tutishi xaqida g'amxo'rlik qilish zarur: jismoniy mashqlarni keng qo'llash kerak: jismoniy madaniyat darslari mazmuniga albatta qomatni yaxshilashga oid mashqlarni, mashg'ulotlargacha bo'lgan gimnastikani, jismoniy madaniyat vaqtlarini, badan tarbiyani kiritish, o'quvchilarga uyga tegishli vazifalar berish kerak. Maktabda jismoniy tarbiyaning vazifasi bolalarni faqat maktabdagina emas, balki uyda ham jismoniy mashqlarni sistemali ravishda bajarishga odatlantirib borishdan iborat. Bu muxim vazifani amalga oshirish uchun bolalar bilan olib boriladigan barcha mashg'ulotlarni jonli, o'rganiladigan materialning mazmuni va shaklini qiziqarli, xayajonli qilish, mashg'ulot raxbarining samimiy muomilasi ostida o'tkazish, shug'ullanuvchilarning o'zaro do'stona hamkorlik qilishlari uchun sharoit yaratish zarur. Jismoniy mashqlar o'quvchilarda xarakat malakalari va ko'nikmalarini shakllantirish bilan bog'liq vazifalarni xal etadi, xarakat apparatining rivojlanishiga yordam beradi, qon aylanish va moddalar almashinuvi jarayonini yaxshilaydi, nafas olishga ijobiy ta'sir etadi. Maktabdagi jismoniy tarbiyaga oid amaliy ishlarda qo'llaniladigan xarakatlar tezkorlikni, epcillikni, egiluvchanlik, kuchni, chidamlilikni rivojlantiradi va kishining yurish, yugurish, sakrash, muvozanat saqlash, uloqtirish, tirmashib chiqish kabi tabiiy xarakatlarini to'g'ri bajarish ko'nikmalarini mustaxkamlaydi. Jismoniy madaniyat darsining samarasi ko'pincha o'qituvchining tuzgan rejasining hayotiyliigi, shug'illanuvchilar faoliyatini tashkillash uchun tanlangan usuliyati va uslublari, mavjud jixozlar va sport anjomlaridan, texnik vositalardan, sport inshootlaridan, shuningdek, havo xarorati, iqlim sharoiti, o'quvchilarning tayyorgarligi, ularning yoshi, individual xususiyatlarini xisobga olib, ulardan unumli faydalana olish bilan bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.

4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>

17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyatini //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollari, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
26. Хайдаров Б. ИҚТISODIЙ ИСЛОХОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. То'uchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.

29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.

42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.

57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.

58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.

59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.

60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.

61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.

62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.

63. E'tiborxon Mallayeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

64. E'tiborxon Mallayeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.

66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.

67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.

68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.

69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.
80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.
81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 634-635.
83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. N. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5–8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crip-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.

96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – C. 8-11.

97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 1. – C. 211-214.

98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – C. 469-474.



THE METHOD OF DEVELOPING CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON THE COMPETENCE APPROACH

Yusufjon Azimov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

quality of education,
competence, competence
approach, creative, education,
educational process, students

ABSTRACT

The article examines the requirements for improving the quality of learning in physics classes and various methods in the process of creative teaching.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372394

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Senior Teacher, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

КОМПЕТЕНЦИЯВИЙ ЁНДОШУВ АСОСИДА ЎҚУВЧИЛАРДА КРЕАТИВ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ

KALIT SO‘ZLAR:

таълим сифати,
компетентлик,
компетенциявий ёндошув,
креатив, таълим, таълим
жараёни, ўқувчилар

ANNOTATSIYA

Мақолада физика дарсларида таълим олиш сифатини оширишга қўйилган талаблар ва креатив ўқитиш жараёнидаги турли методикалар кўриб чиқилган.

Ўқувчиларнинг ҳар бирига индивидуал ёндошиш заруриятдан келиб чиқиб, уларнинг қизиқиши, қобилияти, фанга мойиллиги, хотираси ва фикрлаш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, индивидуал ва табақалашган ёндошиш методини тадбиқ этиш мақсадга мувофиқ бўлади. мактабда физика фанини ўқитишни бошланган кўйи синфларда, ўқувчиларнинг қизиқишларини ва қобилиятларини ҳисобга олмасдан бир хил шароитларда ўқитиш кам самара беради. Ушбу ҳолатда билими саёз ўқувчилар мавзунини тушуниб етишларида қийинчиликларга дуч келишлари мумкин, қобилиятли ўқувчилар ўқишга қизиқишларини йўқота боради, натижада машғулоти ўқувчилар томонидан ўзлаштириш самарадорлиги камайиб боради [1].

Физикани ўқитиш амалиётида табақалаштиришнинг турли шаклларида фойдаланиш кенгайиб бормоқда. Масалан, ўқувчиларнинг турлича қобилияти, билим даражаларига мос бўлган, мустақил иш вариантларини таклиф этилмоқда. Методик ва ўқув материалларидаги, дидактик материалларда келтирилган назорат ишлари ва тестлари бир неча вариантларда тузилиб, бир синф ўқувчиларининг тайёргарлик даражаларига мос қилиб топшириқ берилмоқда. Албатта, мустақил иш вариантларини табақалаштириб тузиш айрим қийинчиликларни ҳам келтириб четқаради. Одатда, 3-4 та даражада тузилган вариантлар ичидан, қандай даражадагисини танлашни ўқувчининг ихтиёрига ҳавола қилинади [2].

Ўқитувчи томонидан ўқувчиларга табақалашган ёрдам кўрсатилиши, ўқув материалининг тез ўзлаштирилиши табақалаштиришнинг асосий тамойилига айланиб боради. Ўқув амалиётида “маслаҳат карточкалари” дан фойдаланиш, табақалашган ёндошувнинг тимсоли бўлиб қолмоқда. Буларнинг бири масаланинг ечимини ўзида акс этган бўлса, бошқа бирида схема ёки график масалани ечишга йўлланмани кўрсатади. Бошқа ҳолатда, берилган масалага ўхшаш масаланинг ечилган андозаси кўрсатилган бўлади. Натижада, амалий машғулотида ўқувчилар битта масалани ечишган бўлсалар ҳам, уларга берилган йўлланма ва маслаҳатлар турлича фарқланади. Қийинроқ масала ва топшириқлар, синфнинг кучлироқ билимга эга ўқувчиларига таклиф этилади. Бу ҳолатда, масала ва топшириқлар

ўқитувчи томонидан, дарслик ва ўқув материалларидан танлаб олинади.

I вариант I даражали

1. Автомобил йўлининг биринчи ярмини 20 м/с тезлик билан, иккинчи ярмини 30 м/с тезлик билан ўтган бўлса, автомобилнинг ўртача тезлиги нимага тенг?

2. Самалётнинг югуриш йўлининг узунлиги 675 м. Самолёт қўзғалганидан кейин бу йўлда 15 секунд ўтгач, унинг тезланиши қанчага етади. Ҳаракатни текис тезланувчи деб ҳисобланг.

3. Ернинг суткалик айланишида экватор нуқталарининг чизиқли ва бурчак тезликларини аниқланг? Ер радиуси 6400 км. 1 сутка 24 соат.

II вариант II даражали

1. Икки поезд бир-бири томон 72 км/соат ва 54 км/соат тезлик билан ҳаракатланмоқда. Биринчи поезддаги йўловчи иккинчи поезд ёнидан 14 с да ўтганлиги аниқланди. Иккинчи поезднинг узунлиги қанча?

2. 43,2 км/соат тезлик билан келаётган поезд тормозлангандан тўхтагунча 180 м йўлни ўтган. Поезд қанча вақтдан кейин тўхтаган? У қандай тезланиш билан ва қандай ўртача тезлик билан ҳаракатланган?

3. Массаси 1 т бўлган автомобиль радиуси 100 м бўлган эгри йўлда ҳаракатланмоқда. Автомобилнинг тезлиги 18 км/соат га тенг бўлса, марказга интилма тезланиши нимага тенг?

III вариант III даражали

1. Жисм 5 мин да 600 м йўл юрди. У шу тезлик билан 0,5 соатда қанча йўлни босиб ўтади?

2. Тезланиши 2 м/с^2 бўлган автомобилнинг тезлигини 4 м/с дан 12 м/с гача орттириш учун кетган вақтни ва шу вақт ичида босиб ўтган йўлни топинг?

Ўқувчиларнинг жамоа бўлиб ва индивидуал фаолиятларини машғулот жараёнида ва синфдан ташқари ишларда, биргаликда ташкил этиш – физикани ўқитишни индивидуаллаштиришни тақоза этади. Ўқитувчи ўқувчиларнинг билим олиш фаолиятини ташкил этиш, бошқаришни шакллантириш билан шуғулланади [3].

Ўқитувчи ДТС, намунавий ва ишчи ўқув дастурлари талабларига асосланиб таълим бериш жараёнини бошқаради. Ўқувчиларнинг мустақиллигини ва ўзлаштириш (билим олиш) фаолиятларини ошириш мақсадида, турли хил ўқитиш методлари ва воситаларини танлаб, машғулот жараёнига қўллади ва креатив фиклашни ривожлантириш компетенцияларини шакллантириш учун, ўқитувчи ўқувчиларнинг билиш фаолиятини таълим ва тарбиянинг мақсад ва вазифаларига мос ҳолда ташкил этади.

Таълим бериш жараёнидаги ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этиш, ўқитувчига юкланган вазифаларни бажаришдаги асосий шартлардан бири ҳисобланади. Ўқитувчига юкланган бундай вазифани бажариш учун, синфдаги ҳар бир ўқувчининг индивидуал қобилиятини ва қизиқишларини ҳисобга олиш муҳим

[4].

Индивидуаллашган ишларни бажариш методига кўра ёки бир вақтнинг ўзида мазмун ва моҳиятига кўра мустақил бажариладиган ишлар – индивидуал бажариладиган ишлар дейилади. Синф ўқувчиларига мустақил ишларни бажаришга, индивидуал топшириқлар вариантлари таклиф этилади. Бундай вариантлардаги топшириқлар ўзаро яқин мазмундаги масалалар ва саволлардан тузилган бўлиб, ўзида бир хил талабларни мужассамлаштиради.

Бизнинг тадқиқот ишимизда бундай ёндошувни тадқиқ этишни мақсад ва вазифа қилиб қўймоқчи эмасмиз, шу сабабли, ўқувчиларнинг мустақил ўқишларини ташкил этишда, ўқувчиларга таклиф этиладиган топшириқларнинг турлари ва шакллари асосий этибор қаратамиз. Маълум синфда ўқувчиларнинг ўқиш имкониятлари турлича ривожланишда бўлиши сабабли, уларнинг ўқиш-билиш фаолиятлари хусусиятларини ҳисобга олиб, ўқитувчи ўқитиш методларини амалиётда қўллаши зарур. Билими саёз ўқувчиларга синфда ва синфдан ташқари мустақил ишларда, ўқитувчи табақалашган ёндошувни қўллаши лозим. Билими саёз ўқувчиларни назарий машғулотлардан кўра, кўпроқ амалий машғулотлар қизиқтириши мумкин, бундай машғулотларда ўқувчиларнинг хусусий компетенцияси шакллана боради.

Ўқитувчи суст ўзлаштирувчи ўқувчиларга мўлжал олиб, янги материални тушунтириш вақтида, мавзунинг мураккаб бўлган жойларини тушунтиришни бир озгина секинлатиб, ўқувчилар томонидан саволлар берилишини рағбатлантириши ва амалий томонларига доир мисоллар келтириши билан ўқувчиларнинг мустақил ўқув фаолиятларини бошқариб, уларни кўпроқ амалий ишларга жалб этади.

Ўқитувчи раҳбарлиги остида ўқувчиларнинг мустақил ишлаш кўникмалари ва малакаларини шакллантиришда ҳамда мустақил билим эгаллашларида, ўқув материалининг ҳажми ва вақт жиҳатидан ҳам – бундай методлардан фойдаланиш катта аҳамиятга эгадир.

Компетенциявий ёндошув асосида ўқувчиларда креатив фикрлашни ривожлантиришнинг методик асосларининг таҳлили қуйидаги хулосаларни чиқаришимизга имкон берди:

1. Физика фанидан компетенциявий ёндошув асосида ўқувчиларда креатив фикрлашни ривожлантиришда, анъанавий ва ноанъанавий машғулотлар натижавийлиги таққосланиб ўрганилди, таълим жараёнида креатив фикрлашни ривожлантиришда ўқув фаолиятини ташкил этишнинг ўзига хос жиҳатлари аниқланди ва методикасини ишлаб чиқишда фойдаланилди.

2. Ўқувчиларнинг креатив фикрлашининг таянч компетенцияларини ривожлантиришда, индивидуал ёндошув асосида педагогик ва методик жиҳатлари тадқиқ этилиб, уларни ўқув жараёнига тадбиқ этиш учун тавсиялар ишлаб чиқилди.

3. Ўқувчиларга физика фанидан муаммоли топшириқларни бажариш орқали, тажрибалар ўтказиш ва лаборатория ишларини бажаришнинг таянч

компетенциялари шакллантирилди.

4. Ўқувчиларнинг креатив фикрлашларини ривожлантиришда физика фанини ўқитиш бўйича масалалар ечиш методикаси, тажрибалар ўтказиш лаборатория ишларини бажариш методикасини танлаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқилди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.

2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.

3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.

4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.

5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.

6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.

7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.

8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.

9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.

10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.

11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.

12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.

13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – C. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining orni va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>

24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. To'uchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. To'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. To'uchiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.

37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.

51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
63. E'tiborxon Mallayeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВЙЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktika. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги-XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.

79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.

80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми-XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.

87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.

88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.

90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5-8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.
98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



ECONOMIC-STATISTICAL ANALYSIS OF THE REGIONAL DEVELOPMENT OF SMALL ENTERPRISES AND MICRO-FIRMS IN THE CONDITIONS OF ACCELERATED ECONOMY

Otabek Arzikulov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

small business, entrepreneurship, statistical analysis, creation rate, export potential, statistical methods, statistical evaluation

ABSTRACT

The article presents scientific conclusions and recommendations for assessing the state of development of small business and private entrepreneurship and the factors affecting it, socio-economic aspects of the development of the industry and structural changes.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372453

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Senior Teacher, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

ЖАДАЛЛАШГАН ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА КИЧИК КОРХОНАЛАР ВА МИКРОФИРМАЛАР ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУДУДИЙ РИВОЖЛАНИШИНИ ИҚТИСОДИЙ-СТАТИСТИК ТАҲЛИЛИ

KALIT SO‘ZLAR:

кичик бизнес,
тадбиркорлик, статистик
таҳлил, яратиш
коэффициенти, экспорт
салоҳияти, статистик
усуллар, статистик
баҳолаш

ANNOTATSIYA

мақолада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ривожланиш ҳолати ва унга таъсир қилувчи омиллар, соҳани ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий жиҳатлари ва таркибий ўзгаришларини баҳолаш бўйича илмий хулосалар ва таклифлар баён этилган.

Ўзбекистонда иқтисодий ислохотларни янада эркинлаштириш ва чуқурлаштириш жараёнида кичик тадбиркорлик субъектларини ривожлантириш муҳим аҳамият касб этади. Чунки, пандемия шароитида кичик тадбиркорликни ривожлантириш, мулкдорлар синфини шакллантириш, бозорларни истеъмол товарлари билан тўлдириш, рақобат муҳитини яратиш, ишсизликка барҳам бериш мамлакат олдида турган асосий устувор вазифалардан бири ҳисобланади. Шу боис пандемия шароитида мамлакатимиз ҳудудларида аҳоли бандлигини таъминлаш ва даромадларини ошириш, экспорт салоҳиятини юксалтириш, барқарор ижтимоий-иқтисодий ривожланишни таъминлашда тадбиркорлик, жумладан, кичик тадбиркорлик фаолияти ва унинг самарадорлиги муҳим омиллардан бири саналади.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Тадбиркорлик, кенг маънода, шахсий манфаатга асосланган, субъект олдида турган мақсадга эришишга қаратилган, унинг бевосита иштирокида ўзининг шахсий омилларига асосланиб, амалга ошириладиган, оила хўжалигини юритишдан тортиб, маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш ҳамда хизматлар кўрсатишгача бўлган юмушлар билан боғлиқ ақлий фаолият сифатида қаралади. Тор маънода, тадбиркорлик фаолияти фақат иқтисодий соҳанинг турли-туман даражаларидаги маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнларини, яъни соҳибкорликни ифодалайди[1].

Бозор муносабатларига асосланган иқтисодиётда тадбиркорлик фаолияти асосий иқтисодий ресурслардан бири ҳисобланиб, инсоний ресурсларнинг таркибий қисмини ташкил қилади ва кичик бизнес, хусусий тадбиркорлик тузилмалари йирик ишлаб чиқаришга ҳаракатчанлик бахш этади.

Ўз даврида А.Смит тадбиркорга қуйидагича таъриф беради: “Тадбиркор - хўжалик юритиш таҳликасини ўз зиммасига олувчи капитал эгасидир”. Ж.Б.Сей фикри бўйича эса, тадбиркор бу ишлаб чиқариш омиллари уйғунлаштирадиган

ёки иқтисодий ресурсларни паст унумдорлик ва фойдалилик соҳасидан юқори фойдалилик ва унумдорлик соҳасига йўналтирадиган иқтисодий гумаштадир [8].

К.Макконелл ва С.Брюлар тадбиркорликнинг, асосида узлуксиз шартлар ва талаблар ётувчи муҳим фаолият тури сифатида қарашади. *Биринчидан*, тадбиркор товар ва хизматлар ишлаб чиқариш жараёнида ишлаб чиқариш омилларини бирлаштиради ва “катализатор” вазифасини бажаради. *Иккинчидан*, бизнесни юритиш жараёнида у қарорлар қабул қилишдек қийин бир вазифани зиммасига олади. *Учинчидан*, тадбиркор - ташкилотчи шахс бўлиб, янги ишлаб чиқариш технологияларини жорий қилиб, янги маҳсулотлар ишлаб чиқаришга интилади. *Тўртинчидан*, тадбиркор бу таҳликага борувчи инсондир. У нафақат ўз мол-мулки, вақти, меҳнати билан, балки ўз шериклари, ҳиссадорлари қўшган маблағлар билан ҳам таҳликага боради [9].

Академик Л.И.Абалкин ҳам тадбиркорликни фаолиятнинг ўзига хос тизими сифатида қатор афзалликларга эга деб ҳисоблайди. Бу афзалликлар иш йўналиши ва усулларини танлаш эркинлиги, мустақил қарорлар қабул қилиш, фойда олиш, қабул қилинган қарорлар учун жавобгарлик ва ҳоказолардир. Л.И.Абалкиннинг фикрича, етарли ривожланган бозор ҳўжалиги тадбиркорликни ривожланишининг негизи ҳисобланади [10].

Профессор Х.П. Абулқосимов фикрича “тадбиркорлик – бу инсон мақсадларини рўёбга чиқариш ва фаоллигини ошириш йўналишларидан биридир” [11].

Тадқиқот методологияси, таҳлил ва натижалар

Истиқлолнинг илк кунларидан бошлаб, республикамизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ривожлантиришга ва қўллаб қувватлашга алоҳида эътибор бериб келинмоқда. Бу борада бир қатор қонунлар, Президент Фармонлари, Вазирлар маҳкамаси қарорлари ва бошқа соҳани ривожлантиришга оид меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилиниб, тадбиркорлик соҳасини ривожлантиришга ижобий таъсир кўрсатиб келмоқда [5,6].

Хусусан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида ҳаммиллий иқтисодиёт барқарорлигини таъминлаш ҳамда хусусий секторни қўллаб қувватлаш ва ривожлантириш каби устувор вазифалар белгилаб берилди [2]. Ушбу устувор вазифаларни ижросини таъминлашда республикамиз ҳудудларида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини ҳар томонлама қўллаб қувватлаш, барқарор ривожланишини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.

Айниқса ҳозирги пандемия шароитида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини миллий ва ҳудуд иқтисодиётини ривожлантиришдаги ўрни юқори бўлмоқда. Ушбу соҳа имконият даражасида ички бозорни тўлдиришга, аҳолининг маҳсулот ва хизматларга бўлган моддий эhtiёжларини қондиришда ҳамда экспортни қўллаб қувватлашда етакчи ўринни эгалламоқда.

Статистик таҳлилларга кўра, республикамизда кичик тадбиркорлик соҳасини ривожланишида Жиззах вилояти субъектларини ҳам муносиб ҳиссаси бор. Бугунги кунда вилоятнинг доимий аҳолиси сони 1 млн. 410,5 минг киши бўлиб, унда меҳнат ресурслари сони 773,8 минг киши (57,5 фоиз), иқтисодий фаол аҳоли сони 600,1 минг киши (42,5 фоиз), иқтисодиётда банд бўлганлар сони 534,0 минг киши (37,8 фоиз)ни ташкил этади, [3.104-116 б].

Вилоятда доимий аҳолининг ўсиши билан бирга иқтисодиётда банд бўлган аҳолининг сонини ҳам ўсиши кузатилмоқда. Масалан, 2016 йилда вилоятда иқтисодиётда банд бўлган аҳолининг ўсиш суръати ўтган йилга нисбатан 103,0 фоизга тенг бўлган бўлса, ушбу кўрсаткич 2020 йилда 99,6 фоизни ташкил этган [4.100 б].

Бизнинг фикримизча, меҳнат бозоридаги асосий кўрсаткичлардан бири фойдали меҳнатга лаёқатли аҳолининг ишсиз қолишидир.

Жиззах вилояти бўйича таҳлил этадиган бўлсак, 2016 йилда ишсизлар сони 26,0 минг кишини ташкил этиб, 2020 йилга келиб, уларнинг сони 65,8 минг кишига етган ёки 39,8 минг кишига (2,5 баробар) ортган. Бугунги кунда вилоятда ишсизлик даражаси 12,3 фоизни ташкил этмоқда. Айнан шу жиҳатларни ҳисобга олган ҳолда вилоятда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳаларини ривожлантириш, уларни қўллаб қувватлаш зарур.

Шунингдек, Жиззах вилоятида номинал ҳисобланган ўртача ойлик иш ҳақи ҳам 2020 йил декабрь ойида 2019 йилнинг мос даврига нисбатан 101,7 фоизни ташкил этди [3.122 б].

2020 йилда Жиззах вилояти корхона ва ташкилотларида ёлланиб ишловчи аҳоли сонининг маълумот даражаси бўйича тақсимланишини таҳлил қиладиган бўлсак, олий маълумотлилар 33,3 фоизни, ўрта махсус маълумот эга бўлганлар 57,4 фоизни ҳамда ўрта ва тўлиқсиз ўрта бўлганлар 9,3 фоизни ташкил этган.

Жиззах вилоятида банд аҳоли сонининг иқтисодий фаолият турлари бўйича тақсимланиши қуйидаги 1-жадвалда келтирилган [3.140 б].

1-жадвал

Жиззах вилоятида банд аҳоли сонининг иқтисодий фаолият турлари бўйича тақсимланиши (1 январь ҳолатига)

	2017 йил	2018 йил	2019 йил	2020 йил	2021 йил
Жами	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Шу жумладан;					
қишлоқ,ўрмон ва балиқ хўжалиги	42,9	41,8	39,1	36,3	37,3
саноат	10,1	9,9	9,6	10,3	10,3

қурилиш	6,7	6,7	6,0	7,6	7,5
савдо	7,6	7,6	7,2	7,5	7,7
ташиш ва сақлаш	2,2	2,2	2,1	3,0	2,5
яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	2,0	1,9	1,8	2,0	2,0
ахборот ва алоқа	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
молиявий ва суғурта фаолияти	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4
таълим	8,8	8,6	8,7	8,3	8,8
соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизмат кўрсатиш	3,6	3,5	3,4	3,6	4,2
санъат, кўнгил очиш ва дам олиш	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
бошқа фаолият турлари	15,1	16,8	21,0	20,4	18,4

Таҳлилларимиз кўрсатишича, 2020 йилда вилоятда банд аҳоли сонининг улуши асосан қишлоқ, ўрмон ва балиқчилик хўжалигида 37,3 фоиз, саноатда 10,3 фоиз, таълим соҳасида 8,8 фоиз, қурилишда 7,5 фоиз, савдода 7,7 фоизни ташкил этган.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) ва ялпи ҳудудий маҳсулот (ЯҲМ)даги улуши 2-жадвалда келтирилган [7.21 б].

2-жадвал

Кичик корхона ва микрофирмаларнинг ЯИМ ва ЯҲМдаги улуши, фоизда

	2016 йил	2017 йил	2018 йил	2019 йил	2020 йил
Ўзбекистон Республикаси	64,9	65,3	62,4	56,0	55,7
Қорақалпоғистон Республикаси	61,1	58,5	57,0	56,3	57,8
Вилоятлар					
Андижон	83,1	80,2	73,1	69,6	69,4
Бухоро	78,4	79,9	80,9	74,3	75,3
Жиззах	83,4	85,6	86,2	83,1	83,4

Қашқадарё	64,9	73,6	72,7	70,8	71,1
Навоий	48,8	49,4	42,3	30,7	26,6
Наманган	78,7	80,8	80,5	75,9	74,9
Самарқанд	80,1	82,6	80,8	75,2	74,8
Сурхондарё	78,0	79,5	81,2	78,8	77,9
Сирдарё	74,4	77,9	77,8	69,8	70,9
Тошкент	66,2	65,0	58,9	51,3	50,2
Фарғона	72,6	71,7	71,3	69,3	68,8
Хоразм	78,2	79,1	79,1	76,4	76,3
Тошкент ш	63,7	64,8	64,8	53,1	51,3

Таҳлилларимизга кўра, 2020 йилда республикада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ЯИМдаги улуши 55,7 фоизни ташкил этган. Охириги йилларда республикада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ЯҲМдаги юқори улуши Жиззах (83,4 фоиз), Хоразм (76,3 фоиз), Сурхондарё (77,9 фоиз) вилоятларига тўғри келаётган бўлса, энг паст улуш Навоий (26,6 фоиз), Тошкент (50,2 фоиз) вилоятлари ва Тошкент шаҳри (51,3 фоиз)га тўғри келмоқда.

Хулоса ва таклифлар. Юқоридагилардан келиб чиқиб, Жиззах вилояти ва унинг ҳудудларида кичик тадбиркорлик соҳасини янада ривожлантириш учун қуйидаги таклифларни тавсия этамиз. Яъни:

1. Инновацион омиллар ҳисобига ҳудудий кичик тадбиркорлик субъектларида ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш; туман ва шаҳарларда кичик тадбиркорлик фаолиятини истеъмол товарлари ишлаб чиқаришга кўпроқ йўналтириш; туман ва шаҳарлар ўртасида ҳудудий тадбиркорлик субъектлари ривожланишидаги фарқларни камайтириш;

2. Вилоятда кичик тадбиркорлик соҳасида экспортга йўналтирилган ишлаб чиқаришни қўллаб қувватлаш ва рағбатлантириш лозим. Бунинг учун кичик тадбиркорлик субъектларининг товар ва хизматларини ташқи бозорда муваффақиятли сота оладиган махсус “ташқи савдо ўзбек уйлари”ни ривожлантириш, сифатни бошқаришнинг халқаро тизимини амалиётга татбиқ этиш, товар ва хизматларни рақобатбардошлигини ошириш, экспортга чиқарилаётган юкларга транспорт хизмати кўрсатиш самарадорлигини ошириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.

2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.

3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276-283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND

ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>

17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>

18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>

19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>

20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>

21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyatini //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.

22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.

23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollari, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>

24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

26. Хайдаров Б. ИҚТISODIЙ ИСЛОХОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚISҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

27. To'yuchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.

28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. То'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. То'uchiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. То'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Хосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик тахлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.

41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'yuchiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.

55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
63. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.

67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–xx аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.
80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

//Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Haydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Баҳром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

84. Haydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.

87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.

88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.

90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.

91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.

92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.

93. Azimov Y. N. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.

94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5-8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-03-03-02>

95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – T. 2. – №. 13. – C. 251-258.

96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – C. 8-11.

97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 1. – C. 211-214.

98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – C. 469-474.



THE IMPORTANCE OF THE DEVELOPMENT OF SERVICE SECTOR IN THE IMPROVEMENT OF THE COUNTRY

Abror Rashidov Ruzimurod ugli¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

GDP, PQ-104, PQ-5113, the
volume of services has grown

ABSTRACT

The reason for the development of the service sector is to ensure employment by creating new jobs, as well as a sphere with great potential in the development of the country. The real increase in incomes of the population in places can also be clearly seen, first of all, from the development of services. In this regard, we will focus on the development of the services sector and strengthening its role in the structure of the economy. This area is able not only to provide jobs in rural areas, as well as increase the income of the population, while remaining in urban areas.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372535

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

The service sector is one of the largest reserves in ensuring employment of the population. In our country, its share in the gross domestic product (GDP) is 36.3%, and the number of people employed in the industry is 50.1%. Considering that now there are great opportunities for creating jobs in this area in our republic, this is still a very low indicator.

In order to develop this sphere, decisions, various measures and projects are being developed by the head of our country. In particular, in the decree of the president of the Republic of Uzbekistan dated 11.05.2021 PQ-5113, in order to increase the share of the services sector in the economy of our country, to fully launch existing opportunities in the field of services on the ground, to solve problematic issues awaiting their solution to expand the range of services:

In 2021-2023, the main areas of development of the services sector in the Republic of Uzbekistan were defined as:

- ▶ making the services sector an important driver in ensuring economic growth and doubling the volume of services by 2023;

- ▶ to provide the population with ready-made business plans and projects, to organize the provision of "complex services" covering the stages from training them in the profession to the establishment of entrepreneurial activity;

- ▶ increase the efficiency of the activities of state bodies and organizations in this regard and strengthen the responsibility of officials by introducing a system for assessing the development of the services sector in the Republic;

- ▶ elimination of excessive bureaucratic barriers in the field of services, expansion of the range of services based on the specifics of each area, expansion of the coverage of transport, financial, as well as banking, tourism and trade services in the regions, especially in rural areas;

- ▶ to increase the potential of existing educational and health services in all regions of the Republic, to improve their quality, to create favorable economic and infrastructural conditions for attracting the private sector[1], the resolution of the president of the Republic of Uzbekistan No. 27.01.2022 PQ-104[2], projects such as "New Uzbekistan" have been developed, and, it is no exaggeration to say that in our country, which is developing day by day, there will be tremendous changes.

As a result of ensuring the implementation of Resolution No. 5113 PQ, the volume of services in 2021 increased by almost 20%.

At the same time, by introducing new approaches to the development of the services sector, there will be opportunities to increase the volume of market services by 1.5 times this year and create an additional 1.5 million new jobs.

REFERENCE:

1. PQ-5113-сон 11.05.2021. Xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida (lex.uz)

2. PQ-104-сон 27.01.2022. Xizmatlar sohasini rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida (lex.uz)

3. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.
4. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.
5. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.
6. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.
7. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.
8. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
9. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
10. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
11. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
12. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
13. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
14. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
15. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
16. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.

17. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
18. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
19. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
20. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
21. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
22. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
23. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyatini //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
24. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
25. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollari, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
26. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnal. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
27. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

28. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
29. То'uchiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
30. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
31. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
32. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //ТА'ЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ. – 2022. – С. 205-208.
33. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
34. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
35. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
36. То'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
37. То'uchiyeva , N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
38. То'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
39. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
40. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.

41. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
42. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
43. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
44. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
47. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
48. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
49. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
50. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
51. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
52. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
53. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
54. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.

55. Насиров Б. ХХ АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
56. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
57. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
58. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
59. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
60. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
61. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах ХХ века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
62. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
63. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
64. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
65. E'tiborxon Mallayeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
66. E'tiborxon Mallayeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
67. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.

68. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
69. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
70. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
71. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
72. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
73. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
74. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
75. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
76. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
77. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
78. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
79. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
80. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
81. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION

AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.

82. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

83. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

84. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

85. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

86. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

87. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

88. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.

89. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.

90. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

91. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.

92. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.

93. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.

94. Хакимов О., Курбонов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
95. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
96. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5–8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-03-03-02>
97. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
98. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
99. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.
100. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



THE PLACE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY

Sarvar G'aybullayev¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

digital economy, Developed countries, Information technology, Economic indicator, Technology infrastructure

ABSTRACT

In this article you can get the following information about digital economy: "Brief information about digital economy", "Advantages of digital economy", "Disadvantages of digital economy", "Digital economy based on developed countries", "Digital economy in Uzbekistan ways of development".

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372588

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

RAQAMLI IQTISODIYOTNING BUGUNGI KUNDAGI O'RNINI

KALIT SO'ZLAR:

Digital economy, Developed countries, Information technology, Economic indicator, Technology infrastructure

ANNOTATSIYA

Bu maqolada siz raqamli iqtisodiyot haqida quyidagi ma'lumotlarni olishingiz mumkin. "Raqamli iqtisodiyot haqida qisqacha malumot", "Raqamli iqtisodiyotning afzalliklari", "Raqamli iqtisodiyotni salbiy tomonlari", Rivojlangan davlatlar asosida raqamli iqtisodiyot", "O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yo'llari".

So'ngi vaqtlarda "Digital Economy" tushunchasi juda ko'p marotaba ishlatilmoqda. Darhaqiqat, ko'plab rivojlangan mamlakatlarda digital economy ularning rivojlanishiga sezilarli darajada ta'sir o'tqazmoqda.

Keling avvalo "Digital Economy" kelib chiqishi tarixini o'rganaylik.

Digital Economy bu uzoq vaqtlar oldin ya'ni 1995-yil Massachusetts universiteti amerikalik olim Nikolas Negroponte tomonida aniqlab berilgan. Olim axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini intensiv rivojlanishini ortidan eski iqtisodiyotni yangi iqtisodiyotga o'tishda qanday o'zgarishlar ro'y berishi mumkinligini aytib bergan.

Digital Economy - bu xo'jalik faoliyatini yuritish bo'lib, bunda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishdagi asosiy omili raqamlar ko'rinshidagi ma'lumotlar bo'lib, katta hajmdagi axborotlarni qayta ishlash va shu qayta ishlash natijasini analiz qilish yordamida har xil turdagi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, texnologiyalar, qurilmalar, saqlash, mahsulotlarni yetkazib berishda oldingi tizimdan samaraliroq yechimlar tadbiiq qilishdir. Boshqacha qilib aytgancha, raqamli iqtisodiyot bu onlayn xizmatlar ko'rsatish, elektron tulovlar amalga oshirish, internet savdo va boshqa turdagi sohalarni raqamli kompyuter texnologiyalarini rivojlanishi bilan bog'langan faoliyat. Digital Economy raqamli texnologiyalarga asoslangan, elektron biznes va elektiron tijorat bilan bog'langan, raqamli tova va xizmatlar ishlab chiqarayotgan va taqdim etilayotgan iqtisodiy xizmat va tovarlar uchun hisob-kitoblar elektron pul orqali amalga oshiriladigan iqtisodiyfaolyatdir.

Axborot texnologiyalarini rivojlanishi va tadbiiq qilinishi evaziga kundalik hayotimizda juda ko'plab qulayliklar paydo bo'lmoqda.

Developed countries are countries that have transitioned to a digital economy.

Bulardan AQSH, Buyuk Britanya, Daniya, Finlandiya, Singapur, Janubiy Korya, Gonkong, Norvegiya, Shvetsiya va Shvetsariya kiradi.

Tajribalar natijasida digital economy rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda teng huquqli qoidalarini, o'yinning barcha ishtirokchilari uchun bir xil imkoniyat beradi. Demak, digital economy rivojlanishi uchun davlat hamma uchun teng sharoit yaratib berishi, iloji boricha bozor qonun-qoida shartnomalar shaffof bo'lishi, qonunlar bozor talabidan kelib chiqqan holda (ya'ni bozordagi rivojlanish tendensiyalarini oldindan aniqlay olishi va kerakli normativ hujjatlarni qabul qilishi) o'yin ishtirokchilari uchun erkinlik berishi

zarurdir.

Zamonaviy ilm-fanning cho'qqisi yuqori texnologiyalarda, raqamli olamda ko'zga tashlanadi. Zero, digital economy aql bovar qilmas katta hajmda raqamli ma'lumotlarni to'plashda va to'la qonli taqdim etishni davom etmoqda. 2022-yilda global IP trafik hajmi 150 700 Gbit/s (solishtirish uchun 2017-yil 45 000 Gbit/s) chiqishi ko'zda tutilayotgandi. Shuningdek texnologiya olamida ko'pchilikka ma'lum bo'lgan "Microsoft" korporatsiyasi asoschisi Bill Geytsning bir fikiri bor. "Tez orada Yer sharida faqat ikki tur kompaniyalari mavjud bo'ladi. Birinchisi, internet orqali biznes qiluvchi va ikkinchisi, biznesdan chiqqan kompanyalardir".

Xususan Digital Economy afzalliklari va salbiy tomonlari haqida to'xtaladigan bo'lsak.

Albatta, Information technology texnologiyalarning rivojlanishi, zamonaviy texnologiyalarning hayotimizga tadbiiq etilishi har bir inson hayotida ko'plab ijobiy imkoniyatlar berishi mumkin. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi ortidan inson, unga kerakli xizmatdan tezroq foydalanishi, internet orqali o'ziga kerakli mahsulotlarni arzon sotib olish bilan ko'plab pul mablag'larini tejash mumkin.

Shuningdek information technology quyidagi afzalliklarni berish mumkin:

- ishlab chiqarishda mehnat samaradorligini oshirish
- ishlab chiqarishdagi harajatlarni kamayishi
- kompaniyalarning raqobatdoshligini o'sishi
- yangi ish o'rnini yaratilishi
- yangi zamonaviy kasblar paydo bo'lishi
- kambag'allikni yengishni yangicha usuli

Bu raqamli iqtisodiyotni bor yo'g'i bir nechta afzalliklaridir.

Digital Economy rivojlanishini bizning kundalik hayotimizga ijobiy ta'sir qiladi, oddiy foydalanuvchiga ko'plab qo'shimcha imkoniyatlar beradi va qolaversa bozorni o'sishi va rivojlanishini ta'minlab berish mumkin.

Raqamli iqtisodiyot keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan xavflardan

birinchi o'rinda Kiber hujum xavfidir. Bunda asosan shaxsiy xujjatlarni va shaxsiy ijtimoiy-iqtisodiy xuquqlarini oshkor qilish kabi mommlarni amalga oshiradi.

Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirishda digital economy alohida faolyat turini emas, balki ishbilarmonlik, sanoat obyektlari, xizmatlarda axborot texnologiyalardan faol foydalanishni anglatada. Agar oddiy iqtisodiyotda moddiy buyumlar asosiy resurs hisoblansa, raqamli iqtisodiyotda bu qayta ishlanadigan hamda uzatiladigan axborot, ma'lumotlar bo'ladi.

Nufuzli xalqaro tashkilotlar olib borgan tahlillarga ko'ra digital economy yalpi ichki mahsulotni kamida 30 foizga oshiradi, shuningdik xufyona iqtisodiyotga barha beradi.

O'zbekistonda "Raqamli O'zbekiston-2030" dasturini ishlab chiqilishi va hayotga tatbiiq etilishi, eng avvalo, puxta va mukammal tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni shakllantirish, qolaversa, innovatsion g'oyalar, texnologiyalar va ishlanmalarni joriy etish bo'yicha davlat organlari va tadbirkorlik subyektlarining uzviy hamkorligini ta'minlash,

barcha soha va tarmoqlarda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishni raqamli texnologiyalar bilan qamrab olish, bu borada zamonaviy bilimlarni chuqur egallagan, intellektual salohiyatli kadrlarni yetishtirish, shu orqali, mamlakatda "axborotlashgan jamiyat" muhitini yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa: Aql-zakovat va ilm — taraqqiyot qanotidir. Zamonaviy ilm-fanning cho'qqisi yuqori texnologiyalarda, raqamli olamda ko'zga tashlanadi. To'rtinchi sanoat inqilobi taraqqiyotning yangi ko'rinishi—"Digital Economy" boshlangani anglatadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – C. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.

12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 10. – C. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – C. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish

Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>

24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

27. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.

28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.

29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.

30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //ТА'ЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.

31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.

33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.

34. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>

35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>

36. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.

50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.

63. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktika. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.

77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.
80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.
81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G’Aybullayev Sarvar O. et al. O ‘ZBEKISTONDA ISTE’MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO ‘NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5-8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.
98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY OF TRANSNATIONAL BANKS

Norbekov Khursandmurod Uktam ugli¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

banks, transnational banks,
theoretical and methodological
foundations

ABSTRACT

A distinctive feature of banking activity at the present stage is the strengthening of the processes of its transnationalization on a global scale. At the end of the XX century, there was a "blurring" of the boundaries of national economic systems and sharply intensified competition of national technical and economic potentials. These circumstances have led to the initialization of the process of globalization.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372769

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Teacher, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

The institutional form of a new level of internationalization of capital and production are transnational corporations. Moreover, a new level of international cooperation and specialization of production is beginning to be determined by the fact that the boundaries of domestic markets are becoming tight for specialized large-scale production. It is TNCs that become new subjects of world economic life, which, firstly, compete for the redistribution of the existing world market, and secondly, form world demand depending on the products they offer. Consequently, TNCs, playing a decisive role in the integration of the economies of developed countries, respectively, can stimulate the strengthening of integration processes in developing countries.

Let's review the literature on the definition of transnational banks. "Multinational banking involves the ownership of banking services in one country by citizens of another country" [Baker and Bradford (1974), Bay (1974), Lees (1974 and 1976) and Robinson (1972)]. The definition of TNB is open to many interpretations and is also used interchangeably with terms such as International Bank or Multinational Bank. In general, a multinational bank can be classified as an institution through correspondent banking, foreign direct investment, or direct lending to customers from home offices that engage in interbank banking. However, in many cases, a multinational bank is used to refer to a bank with a physical presence outside its country of residence, through a branch, agency, wholly or majority-owned subsidiary, or a bank formed by the merger of two or more banks based in different countries, and not those with correspondent relationships or representation. Robinson (1972) defined multinational banking as "the management of a bank and the conduct of banking operations originating in many different countries and national systems". A multinational bank can be compared to a multinational company and can be categorized as a financial multinational corporation as they have similar advantages and disadvantages in the host country. However, this theory can only be applied to a commercial bank that is engaged in local banking activities in the host country and therefore competes with local banks. H. G. Grabel (1977) was one of the first authors to offer a general theory to explain the existence of multinational banking. He argued that there were three different types of TNB that required different explanations.

The first was multinational retail banking that entered overseas markets to serve local customers through the same local deposits and loans as local banks in host countries. The second category was multinational banking, which consisted of banks serving the needs of corporate clients and expatriates from their home country in foreign markets. Finally, multinational wholesale banking involves large deposits, as well as large loans and investments.

It is worth noting that Hoschka's (1993) definition of a multinational financial services corporation (MFSC) is limited to firms that provide banking services. In his opinion, the fact that he owns a representative office in a given country does not mean that the owner of this office can be called a multinational financial services corporation MFSC, since he

simply acts as a liaison function for the parent company, but cannot actively operate in the host country market.

However, the definition the researcher used for a transnational bank refers to any bank that internationalizes its activities. (Jones. D) because he is merely a liaison for the parent company, but cannot be active in the host country market." These are the main approaches to the definition of transnational banks.

Since transnational banks (TNB) act as a kind of transnational corporations (TNCs), it is possible to consider TNB from the side of approaches to defining TNCs. In the scientific literature and periodicals, there are various definitions of a large company, which, in addition to being active in the territory of its registration, also operates outside it. Thus, transnational banks, like transnational corporations, are subjects of the world economy, which carry out their activities through their foreign branches.

A transnational corporation or multinational corporation (MNC) is a corporate entity that owns or controls the production of goods or services in at least one country other than its home country.

Black's Law Dictionary suggests that a company or group be considered a multinational corporation if it derives 25% or more of its income from operations outside the country. A multinational corporation may also be referred to as a multinational enterprise (MNE), multinational enterprise (TNE), multinational corporation (TNC), international corporation, or stateless corporation. There are subtle but real differences between these three labels, and between the multinational corporation and the global enterprise.

References:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – C. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.

7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности // Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане // Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ // Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM // Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES&Quot; PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>

19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining orni va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
26. Хайдаров Б. ИҚТISODIЙ ИСЛОХОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. To'yuchiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1* (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1* (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.

60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.

61. Носиров Б. ИЖТИМОЙИ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.

62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.

63. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.

66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.

67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.

68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.

69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.

70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.

71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.

72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 634-635.

73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – T. 3. – №. 5. – С. 151-156.

74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – T. 4. – №. 12. – С. 8-12.

75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – T. 2. – С. 273-278.

77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – T. 4. – №. 12. – С. 8-12.

78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 605-608.

79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – T. 3. – №. 04. – С. 48-54.

80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 12. – №. 2. – С. 139-142.

84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – T. 3. – №. 5. – С. 151-156.

85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. N. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5-8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.

98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



SOCIO-PHILOSOPHICAL IMPORTANCE OF THE STYLE OF PHILOSOPHICAL THINKING

Islom Xosilmurodov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

thinking, thought, reasoning,
mental cognition, structure,
essence, being, nature, society,
logic, mentality, epistemology,
selective, verbal, prediction

ABSTRACT

Today, as a result of the process of globalization covering the earth, drastic changes are taking place in the consciousness and thinking of mankind. In particular, various mental influences on the way of thinking are increasing. The importance of scientific thinking is incomparable for the understanding of the world, the comprehensive understanding of the laws of life and society, and the worldview of different peoples and nations on earth. In a word, arming our youth with scientific thinking is the need of the hour.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372830

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

ФАЛСАФИЙ ТАФАККУР УСЛУБИНИНГ ИЖТИМОИЙ- ФАЛСАФИЙ АҲАМИЯТИ

KALIT SO‘ZLAR:

тафаккур, фикр, мулоҳаза, ақлий билиш, структура, моҳият, борлиқ, табиат, жамият, мантиқ, менталитет, гносеология, селектив, вербал, башорат

ANNOTATSIYA

Бугунги кунда ер юзини қамраб олган глобаллашув жараёни натижасида инсоният онги ва тафаккурида кескин ўзгаришлар юз бермоқда. Айниқса, тафаккур тарзига турли хил ментал таъсирларнинг кучайиши ортмоқда. Дунёни англаш, ҳаёт ва жамият қонуниятларини ҳар томонлама идрок этиш, ер юзидаги турли халқлар ва миллатлар дунёқарашини билиш учун ҳам илмий тафаккурнинг аҳамияти беқиёс. Бир сўз билан айтганда, ёшларимизни илмий тафаккур билан қуроллантириш - давр талаби.

Falsafiy tafakkur uslubi, ilmiy tafakkur uslubi kabi, turli xil shakllarda namoyon bo'lish bilan xarakterlanadi. Bundan falsafiy tafakkur shakllarining ko'p qirraligi nimaga bog'liq degan savol, muqarrar, kelib chiqadi. Bu savolga javob berishda shu narsani hisobga olish kerakki, u yoki bu tafakkur uslubining mazmuni falsafaning asosiy masalasini, tafakkurning borliqqa, ruhning tabiatga bo'lgan munosabatini hal qilish bilan belgilanadigan dunyoqarashlik va metodologik xususiyati bilan belgilanadi. Agar dunyoqarashlik va metodologik jihatlar mazmuni belgilasa, ularning konkret namoyon bo'lishi esa falsafiy tafakkur uslubining shaklini tashkil etadi. Falsafiy tafakkur uslubi biluvchi subektning dunyoqarashlik va metodologik prinsiplar xarakteri bilan uzviy bog'langandir. Shuning uchun dunyoqarash va metodning o'zgarishi, tafakkur uslubining o'zgarishiga olib keladi. Binobarin, tafakkur uslubi shakllanish jarayonida metod va dunyoqarashga aks tasir etadi, ilmiy bilish sohasida u yoki bu vazifani hal qilish bilan bizning oldimizga yangi vazifalarni qo'yib, yangicha hal qilishga undaydi. Muayyan masala hal qilinishi bilan u yangi tafakkur jarayoniga tasir etadi. Shu o'rinda tafakkur uslubining ijodiylik, faollik xususiyati namoyon bo'ladi.

Tafakkur uslubi voqelikdagi narsa va hodisalarni, ularning rivojlanish qonuniyatlarini muayyan kishilarning o'ziga xos xususiyatlari, ehtiyojlari, manfaatlari ijtimoiy munosabatlariga muvofiq keladigan empirik bilimlar, ilmiy g'oyalar, nazariyalar, dunyoqarash va metodologik prinsiplarga muvofiq tarzda inikos etilishi va anglab olinish usulidir. Bu tarifda umuman barcha tafakkur uslubi shakllariga xos bo'lgan eng umumiy belgilar o'z aksini topgan. Tafakkur uslubining turli-tuman ko'rinishlari: birinchidan, atrofni o'rab turgan narsa va hodisalar hamda ularning rivojlanish qonuniyatlarining inson ongida to'la va chuqur inikos etilish darajasiga bog'liq. Bu esa, o'z navbatida tarixiy rivojlanishning turli bosqichlarida tafakkur anglab olishi lozim bo'lgan tushunchalar, tamoyillar, qonunlar sistemasiga bog'liq. Ikkinchidan, u jamiyatning ijtimoiy tuzilishi, milliy anana va urf-odatlar,

shaxsning individual ijodi, shuningdek, manaviy va boshqa ijtimoiy munosabatlarning majmui bilan taqozo etiladi.

Tafakkur uslubi insoniyatning ish uslubiga bevosita tasir qiladi. Muayyan ilmiy nazariya, metodologiya va dunyoqarash prinsiplariga suyangan tafakkurning aniq va ravshanligi amaliy faoliyatda bo'layotgan voqealarni muayyan nuqtai nazardan tahlil qilishga, ularning kelajakdagi rivojlanish tendensiyalari haqida xolisona xulosa chiqarishga, amaliyotda to'g'ri foydalanishga imkon tug'diradi.

Bunday tafakkur uslubi hozirgi istiqloq davrida ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy taraqqiyotning ilmiy asoslangan strategiya va taktikasini ishlab chiqishda katta ahamiyat kasb etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – C. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 579-581.

11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornı va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.

22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – T. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
24. Баҳром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. То'uchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //ТА'ЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ ONLINE ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. То'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>

35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILIY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3-6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.

48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan “Alpamish” //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек

номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.

62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.

63. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВЙЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.

66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.

67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.

68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.

69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.

70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.

71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.

72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.
80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.
81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
82. Haydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
84. Haydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.

87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5–8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.
98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL STRUCTURE OF THE BUKHARA EMIRATE IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY - THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Xayrulla Raxmatov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

vassal, Ashtarkhanids, Mangit
dynasty, Beks, emirate, border,
general governorship of
Turkestan, mingbashi,
amlokdar, Zarafshan oasis

ABSTRACT

In this article, the architectural monuments and written sources preserved in the Emirate of Bukhara to this day testify to the development of literature and history in the Emirate. It is highlighted that some changes took place in the territories of the Bukhara Emirate by the middle of the 18th century. The article also talks about the political-administrative structure during the reign of the Mangit dynasty.

This article talks about the influence of the ethnic distribution of the population in the Zarafshan oasis on the administration of the emirate. Studying the history of the Bukhara Emirate allows us to draw important conclusions about the administrative territorial structure and social situation of the region. The natural geographical location of the Bukhara Emirate has a great influence on its administrative-territorial structure. Czarist Russia's invasion of Central Asia is discussed and scientific conclusions are given.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372874

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

ХІХ АСРНИНГ ИККИНЧИ ЯРМИ – ХХ АСР БОШЛАРИДА БУХОРО АМИРЛИГИНИНГ МАЪМУРИЙ ҲУДУДИЙ ТУЗИЛИШИ

KALIT SO‘ZLAR:

вассал, аштархонийлар,
манғитлар сулоласи,
бекликлар, амирлик,
чегара, Туркистон генерал
губернаторлиги,
мингбоши, амлоқдор,
Зарафшон воҳаси

ANNOTATSIYA

Мазкур мақолада Бухоро амирлигида бугунгача сақланиб қолган меъморчилик ёдгорликлари ҳамда ёзма манбалар амирликда адабиёт, тарих ривожланганлигидан далолат беради. XVIII асрнинг ўрталарига келиб Бухоро амирлиги ҳудудларида бирмунча ўзгаришлар содир бўлганлиги ёритилган. Шунингдек, мақолада манғитлар сулоласининг ҳукмронлик давридаги сиёсий-маъмурий тузилиши тўғрисида сўз боради.

Мазкур мақолада Зарафшон воҳасида аҳолининг этник жиҳатдан ҳудудда жойлашганлиги амирлик бошқарувига таъсири ҳақида сўз боради. Бухоро амирлиги тарихини ўрганиш орқали биз ҳудуднинг маъмурий ҳудудий тузилиши ва ижтимоий-ҳолати ҳақида муҳим хулосаларга келиш имкониятини беради. Бухоро амирлигининг табиий географик жойлашуви унинг маъмурий-ҳудудий тузилишига улкан таъсир курсатади. Чор россиясининг ўрта осийга бостириб кириши тўғрисида тўхталиб, илмий хулосалар берилган.

Мавзунинг ўрганилиши.

Собиқ Бухоро амирлиги, хусусан, унинг Зарафшон воҳаси қисми этнотопонимикасига эътибор қаратган илмий изланишларнинг катта бир қисми собиқ Совет даври тарихшунослигига тўғри келади. Зарафшон воҳасининг, хусусан, ушбу воҳанинг юқори қисми топонимияси А.Л.Хромов томонидан махсус ўрганилган бўлиб, тадқиқотчи тоғлик ҳудудлардаги юзлаб жой номлари (қишлоқ, мавзе, гидроним, ороним ва ҳ.к.)ни тарихий этимологик жиҳатдан таҳлил қилган. Зарафшоннинг юқори қисми топонимларининг катта бир қисмини суғдий топонимлар ташкил қилишини таъкидлаган мазкур тадқиқотчига кўра, воҳанинг ушбу тоғлик ҳудудларидаги кўплаб жой номлари туркий асосда, хусусан, қадимги туркий негизда изоҳланиши диққатга сазовордир. Тадқиқотчининг фикрича, бу ҳолат воҳада қадимдан суғдий ва туркий этнослар ўзаро қўшни ва аралаш яшаганликларининг ифодасидир.

1960-1970 йилларда ўзбек халқи этногенези ва этник тарихи, этник таркиби ҳамда минтақалардаги қатор субэтнослар бўйича Б. Аҳмедов, К.Ш. Шониёзов, М. Эрматов, Х. Дониёров, Х. Тошев каби олимларнинг фундаментал монография ва тадқиқотлари нашр этилди. Шунингдек, С. Қораев, У. Тўйчиев каби топонимист ва

элшунос олимларнинг тадқиқотларида ҳам минтақанинг тарихий

Б.Аҳмедов кўчманчи ўзбекларнинг сиёсий фаолияти, уларнинг воҳага кириб келиш ва тарқалиш жараёнларига, шунингдек, Шайбоний сулоласи вакилларининг Зарафшон воҳасида ўтказган ер-сув ислохотлари, аҳолининг Нурота ва Зарафшон воҳаларида жойлашуви масалаларига бирмунча тўхталиб ўтган. Йирик этнограф олим К. Шониёзов эса ўзбекларнинг этник тарихида катта ўрин тутган уруғ-қабилаларга, хусусан, ўзбекларнинг қипчоқ ва қарлуқ компонентларига бағишлаб ёзган махсус монографияларида Зарафшон воҳасига катта эътибор қаратган.

1987 йилда Х.Тошев ўзининг “Зарафшон ўзбекларининг ижтимоий турмуши ва хужалиги” номли асарида воҳа аҳолисининг хўжалик маданиятини махсус тадқиқ қилиш жараёнида бу ҳудуд аҳолисининг Бухоро амирлиги даври тарихи, маданияти, турмуш тарзига атрофлича тўхталиб ўтган. Тадқиқотда тарихий манбаларга ҳам бирмунча таянилган бўлиб, воҳадаги ўнлаб қишлоқлар тўпланган этнографик материаллардан фойдаланилган.

Бухоро амирлиги аҳолисининг таркиби, хонликдаги этник жараёнлар натижаси бўйича муайян тасаввурлар ҳосил қилиш учун мустақиллик йилларида амалга оширилган тадқиқотларга мурожаат қилиш керак бўлади. Жумладан, этнограф олимлар А. Қаюмов, О. Бўриев, М. Усмонов каби тадқиқотчилар асосан ўтган асрларда мамлакатимизнинг жанубий вилоятларидаги этник ҳолатга тўхталган бўлиб, уларнинг ишларида келтирилган ўнлаб атамалар (этнонимлар, этнотопонимлар, патронимлар ва ҳ.к.) XX аср илк чорагида Бухоро амирлигининг марказий вилоятлари, хусусан, Зарафшон воҳасидаги айрим жой номларининг айнан этнотопоними ёки аксинчалиги масаласини аниқлашда амалий ёрдам берди.

Асосий қисм: Ўрта Осиё хонликлари ичида Бухоро амирлиги (1753-1920) алоҳида мавқеига эга бўлган, катта ҳудудларни эгаллаган давлат эди. Манбаларга кўра, XVIII асрнинг ўрталарига келиб Бухоро амирлиги ҳудудларида бирмунча ўзгаришлар содир бўлади. Бу даврда Бухоро ҳукмдорлари ўз тасарруфларида Бухоро шаҳри ва унинг атрофидаги Вобкент, Ғиждувон, Қорақўл, Вағоза туманлари, Қашқадарё ва Миёнқол воҳаларини сақлаб қололган эдилар. Хўжанд, Тошкент, Ҳисор вақти-вақти билан эса Ғуздор, Шаҳрисабз, Нурота, шунингдек Амударёнинг ўнг соҳилидаги Балх, Андхўй, Маймана, Бадахшон ва Шибирғонлар ҳам Бухорога вассал бўлишига қарамай унга итоат этмай қўйганлар. Сиёсий парокандаликнинг асосий сабаби – сўнгги аштархонийлар давридаги ўзаро курашлар, марказдан қочувчи кучлар мавқеининг ўсиши эди.

XVIII асрнинг иккинчи ярмидан бошлаб, яъни манғитлар сулоласи ҳукмронлиги ўрнатилгач, Бухоро амирлиги яна аста-секин мустақамлана бошлайди. Шу асрнинг 70-80 йилларига келиб Бухоро амирлигининг марказий ҳудудини Самарқанд ва Бухоро шаҳарларини ўз ичига олган Зарафшон воҳаси ташкил қилар эди. XIX асрнинг бошларига келиб Бухоро амирлиги ҳудудига Зарафшон ҳамда Қашқадарё воҳаларидан ташқари Сурхон воҳаси, Ҳисор, Хўжанд,

Ўратепа, Панжикент каби аҳоли зич жойлашган туманлар, Жанубий Туркманистоннинг катта қисми, жумладан Чоржўйдан то Мурғоб дарёсигача бўлган ҳудудлар кирар эди. Бу даврда Бухоро амирлиги ҳудудларининг кенгайишига асосий сабаб – манғитлар сулоласининг марказлашган давлат барпо этишга интилиши эди. XIX аср бошларида Бухоро амирлиги бир томондан Эрон ва Афғонистон, иккичи томондан Хива хонлиги, учинчи томондан қозоқ жузлари ва тўртинчи томондан Қўқон хонлиги ҳудудлари билан чегарадош эди.

Кўп асрлар давомида мусулмон дунёсининг муҳим сиёсий, иқтисодий ва маданий марказларидан бири бўлиб келган Бухоро Манғитлар сулоласи (1753-1920) даврида ҳам шу мақомини сақлаб қолишга интилди. Бироқ, Аштархонийлар давлатининг таназзулга юз тутиши оқибатида Бухоро хонлигининг ҳудудлари анча қисқариб қолган эди. XVIII асрнинг бошида Фарғона водийси Бухородан ажралиб чиқади ва Қўқон хонлиги ташкил этилади. Сиёсий тарқоқлик ва ички низолар айниқса Аштархонийлар сулоласининг сўнгги вакили Абулфайзхон (1711-1747) даврида ўзининг чўққисига етди. У ўз ҳукмронлигининг охириги йилларида давлат ишларини юритишни манғитлар уруғига мансуб бўлган оталиқ Муҳаммад Ҳаким бий ихтиёрига топшириб қўйган эди. Муҳаммад Вафо Карманегийнинг ёзишича, Ҳаким бий оталиқ Эрон шоҳи Нодиршоҳ (1736-1747)нинг Бухорога босқинини ҳокимиятни эгаллаш учун қулай фурсат деб билган. Нодиршоҳ вафотидан сўнг оталиқнинг ўғли Муҳаммад Раҳим 1747 йилда Абулфайзхонни қатл эттириб, Бухоро тахтини эгаллади ва Манғитлар сулоласига асос солди.

Манғитлар сулоласи асочиси, ғайрат ва шижоатли Муҳаммад Раҳимхон Бухоро тахтини эгаллаши билан, асосий эътиборни охириги Аштархонийлар даврида заифлашиб қолган марказий ҳокимиятни кучайтириш, амирлик ерларини кенгайтиришга саъй-ҳаракат қўрсатди. Аммо унинг амакиси амир Дониёл бийнинг (1759-1785) юмшоқ табиатидан фойдаланган ўзбекларнинг кенагас, юз, барқут, сарой каби йирик қабилалари беклари марказий ҳокимиятга қарши қўзғолонлар уюштиришлари оқибатида унинг ҳукмронлигининг охириларида мамлакатда аҳвол ниҳоятда оғирлашган эди. Амир Дониёлнинг ўғли Шоҳмурод (1785-1800) ҳали отаси ҳаётлигидаёқ^[1] унинг талаби билан давлат ишларини ўз қўлига олиб, мамлакатда тартиб ўрнатишга киришди. У сулола асочиси Муҳаммад Раҳимхоннинг марказлаштириш сиёсатини давом эттирди. Амир Шоҳмуроднинг даврида Бухорода маъмурий, молиявий, ҳарбий ва суд ислоҳотлари ўтказилди. Шоҳмурод ташқи сиёсат борасида ҳам қаттиққўллик билан иш юритиб, Нодиршоҳ истилосидан кейин Бухородан ажралиб чиққан жанубий ҳудудларни қайтадан Бухоро давлати таркибига киритди. У 1785-1801 йиллар давомида бир неча бор Эрон ва Афғон қўшинларига қарши жанг олиб борди ва мамлакат ҳудудларини Чоржўй, Карки, Марв ҳисобига кенгайтди.

Амир Ҳайдар (1800-1826) Бухоро тахтига ўтириши билан Ўратепа, Шаҳрисабз, Самарқанд ҳокимлари ва қабила бошлиқларининг ғалаёнлари бошланиб кетди. Бу

каби ҳаракатлар Бухорода ҳукмдор алмашиши даврида деярли ҳар доим такрорланарди. 1821-1825 йилларда Миёнколда яшовчи хитой-қипчоқлар бошчилигида бўлиб ўтган ғалаёнлар айниқса оммавий тус олган(2). Амир Ҳайдар Жиззах ва Ўратепа учун Қўқон хонлари билан, Чоржўй ва Марв учун Хоразм хони Элтузар (1804-1806) билан бир неча бор жанг олиб борди. Умрининг охирларига келиб, у ички ва ташқи рақибларининг қаршилигини синдиришга эришди[3].

Амир Ҳайдар вафотидан сўнг тахт учун бўлиб ўтган қисқа муддатли жангларда унинг учинчи ўғли Насруллоҳ (1826-1860) ғалаба қозониб, Бухоро тахтига ўтирди. У отаси амир Ҳайдардан фарқли равишда мамлакатда ички тартиб ўрнатиш ва давлат бошқарувини амалга оширишда ниҳоятда қаттиққўллик билан иш тутди. Узоқ йиллик ҳукмронлиги даврида у бир неча бор Қўқон ва Хива хонликларига қарши муваффақиятли юришлар қилди.

1860 йилда амирлик тахтига Саййид Музаффар (1860-1885) чиқади. У ўз ҳукмронлигининг дастлабки йилларида мамлакатни мустаҳкамлаш ва унинг сарҳадларини кенгайтириш борасида бирмунча ҳарбий ҳаракатлар олиб боради. Бу амир Ҳисорга икки марта қўшин тортиб, Дарвоз, Кўлоб, Балжувонгача бўлган ерларни ўз ҳудудига қўшиб олди, Шахрисабзни бўйсундириб, кейинроқ Қўқон хонлигини тобе қилди.

Чор Россияси қўшини 1864 йилдан бошлаб Ўрта Осиё ҳудудларига юриш қилиб, қисқа фурсат ичида Қўқон хонлигига қарашли Чимкент ва Тошкент шаҳарларини эгаллагач, 1866-1868 йиллар орасида Бухоро амирлигининг Бухородан Зирабулоққача бўлган ҳудудлари босиб олинади. Амирликнинг Жиззах, Ўратепа, Хўжанд, Самарқанд, Каттақўрғон каби йирик шаҳарлари 1867 йилда тузилган Туркистон генерал-губернаторлиги ихтиёрига ўтади. Амир Музаффар 1868 йилда Россия билан сулҳ шартномасини имзолади ва Бухоро амирлиги Россия давлатининг тобеси бўлиб қолади.

Бухоронинг сўнгги амири, Россиянинг вассали бўлган Саййид Амир Олимхоннинг 1927 йилги маълумотларига кўра, XX аср бошига келиб “Бухоро мамлакати Амударёнинг шарқий соҳилларидан, яъни, Россия Помиридан то Хиванинг кенг давлатларигача чўзилиб боради. Бухоро шимол тарафдан Қизилқум саҳроси билан, ғарб тарафдан Сирдарё ҳамда Хўқанд хонлиги билан, жанубда эса Афғонистон, Шарқда туркман ўлкаси ҳамда Хива дашти билан чегарадош эди.

XIX асрнинг 50-йилларида Бухоро амирлиги бир неча вилоятлардан ташкил топган бўлиб, улардан Бухоро ва Самарқанд ўз навбатида туманларга бўлинган эди. Вилоят ҳукмдорлари “ҳоким” деб аталган. Кейинчалик вилоят ўрнига бекликлар пайдо бўлгач, уларнинг ҳукмдорлари “бек” деб аталган. Янги маълумотларга кўра, бу даврда Бухоро амирлигида 44 та беклик мавжуд бўлган.

Мирзо Бади Девоннинг “Мажмаъ ул-арқом” асаридаги маълумотларга кўра, амирлик қуйидаги маъмурий-ҳудудий бўлақларга: 100 минг танобдан иборат суғориладиган ер туманга, 50 минг танобдан иборат суғориладиган ер ҳазорага, 25

минг таноб суғориладиган ер нимҳазорага, 10-15 минг таноб суғориладиган ер обхўрига, 400 таноб суғориладиган ер қарияга, 300 таноб суғориладиган ер маъразага (экинзор) бўлинган. Бундай тартибда бўлиниш бўйича хирож, закот ва бошқа турдаги солиқларни йиғиш ва олиш қулай бўлган.

Тадқиқотлар натижаларига кўра, маҳаллий маъмурият намоёндалари мавзени қишлоқ ва масжидлардан каттароқ ҳудудий бўлинма деб таърифланганлар. Мисол учун, Карки вилояти мавзеларга бўлинса ҳам улар ўз навбатида бекчаларга бўлинган, бекча қишлоқлардан иборат бўлган. Помир вилоятларидаги Рўшон ва Шуғнон маъмурий туманлари оқсоқоллик дейилган. Аҳоли яшайдиган пунктлар манбаларда учта атама-қишлоқ, мавзе, даҳа номлари орқали қайд этилган.

Бухоро амирлиги этник жараёнларида қўшни ҳудудлар, хусусан, Зарафшон водийси ва унга жанубдан қўшни Қашқадарё воҳаси ўзига хос ўрин тутган. Айниқса, Қашқадарё воҳасининг шимолий ҳудудлари – шимоли-шарқдаги тоғлик ҳудудлар бўлган Китоб ва Шаҳрисабз туманлари Самарқанд вилоятининг Ургут тумани билан, шунингдек, ушбу воҳанинг шимолидаги “Қарши чўли” (Ўртачўлнинг жанубий тармоғи) аҳолиси Зарафшон воҳаси аҳолиси билан муттасил равишда этномаданий алоқаларда бўлиб келган. Аҳамиятлиси, ҳар иккала воҳада ҳам асрлар бўйи деярли бир хил этномаданий жараёнлар юз бериши натижасида ушбу воҳаларда бир хил номдаги аҳоли масканлари – этнотопонимлар пайдо бўлган[4].

Маълумки, XIX аср охирлари – XX аср бошларида Қарши шаҳри Бухоро амирлиги таркибидаги 27 та бекликдан бор эди. Маъмурий-худудий жиҳатдан амирлик қуйидаги 27 бекликка бўлинган: Кармана, Хатирчи, Зиёвуддин, Нурота, Қарши, Китоб, Шаҳрисабз, Чироқчи, Яккабоғ, Ғузор, Бойсун, Шеробод, Денов, Карки, Чоржўй, Ҳисор, Кўлоб, Қоратегин, Дарвоз, Балжувон, Шуғнон-Рушон, Қўрғонтепа, Қободиён, Калиф, Бўрдалиқ, Қобоғли ва Хоразм. Ҳар бир беклик амир томонидан тайинланган ҳоким – беклар томонидан бошқарилган. Бекликлар эса амлокдорликларга бўлиниб, уларни амлокдорлар ёки шоҳлар бошқарган. Амлокдорлар беклар томонидан тайинланган, шоҳлар эса аҳоли томонидан сайланиб, сўнгра беклар томонидан тасдиқланган. Амлокдорликлар аминликларга бўлиниб, бу маъмурий бўлинманинг энг қуйи бўғинини ташкил этарди. Аминликларни ўзбекларда “мингбоши”, тожикларда “арбоб” деб аталувчи, аҳоли томонидан сайлаб қўйилган оқсоқоллар бошқарганлар[5].

Бухоро амирлигидаги бекликлардан бири – Қарши беклигининг маъмурий маркази Қарши шаҳри эди[6]. Қарши Бухоро амирлигининг энг кўп даромад келтирадиган шаҳарларидан бири ҳисобланиб, амирликнинг иккинчи сиёсий маркази сифатида тахт меросхўрининг қароргоҳи бўлган. Сўнгги ўрта асрларда Қашқадарё воҳаси ва атроф ҳудудларда кечган фаол ижтимоий-сиёсий ва этномаданий жараёнларда Қарши шаҳри ўзига хос ўрин тутиб, бу ер ўз жойлашувига кўра ўтроқ деҳқон ва чорвадор дашт аҳолиси учун муайян бир маданий макон

вазифасини бажарган. Бухоро Халқ Совет Республикаси пайтида амирлик давридаги бекликлар урнига вилоятлар ташкил этилиб, улар Бойсун, Бехбудий (Қарши), Бухоро, Фарм, Ғузор, Душанбе, Карки, Кармана, Кулоб, Қўрғонтепа, Нурота. Сариосиё, Чоржуй, Шахрисабз ва Шеробод вилоятлари ҳисобланган.

Бу даврда Бухоро амирлиги ҳудуди олдинги асрларга нисбатан бирмунча қисқариб кетган бўлиб, амирлик ҳудуди Бухоро, Самарқанд, Қашқадарё, Сурхондарё, Жанубий Тожикистон, Чоржуй вилоятлари ва яна бир неча туманларни ўз ичига олиб, маҳаллий аҳолини асосан ўзбек, тожик ва туркман, қисман эса қозоқ ва қорақалпоқлар ташкил этган. Шунингдек, амирликнинг жануби-шарқий чеккаларида – Бадахшон тоғлари дараларида ўнлаб шарқий эроний тилли аҳоли яшаган. Ўзбек ва тожиклар асосан ўтроқ аҳоли бўлиб, шаҳар ва қишлоқларда яшаган бўлсалар, туркман, қозоқ ва қорақалпоқлар, ўзбекларнинг чорвадор қисми дашт ва чўлларда яшаб, уларнинг турмуш тарзида кўчманчилик ва ярим кўчмани ҳаёт тарзи устувор бўлган.

Амирликдаги аҳолининг ярмидан кўпроғини ўзбеклар ташкил этиб, улар асосан Зарафшон водийсида, Қашқадарё ва Сурхондарё воҳасида истиқомат қилганлар. Жами аҳолининг 30% ини ташкил этган тожиклар қисман Бухоро ва Самарқанд шаҳарларида, асосан амирликнинг тоғли ҳудуди бўлган Шарқий Бухорода истиқомат қилганлар. Амударёнинг ўнг қирғоғида, Чоржуй ва Каркида яшовчи туркманлар эса мамлакат аҳолисининг 10% ини ташкил этган. Бундан ташқари, Кармана ва Нуротада ўзбек қабилалари билан бир қаторда қозоқлар, Бухоро ва Самарқанд шаҳрида кўплаб ўзбек ва тожиклар аҳолининг кўпчилигини ташкил этган.

Бухоро амирлигидаги жой номларининг кўпчилигини ўзбек уруғлари (манғит, найман, сарой, қипчоқ, баҳрин, батош, қарлуқ, қатағон, қўнғирот, хитой, бурқут, барлос, дурман ва б.) билан боғлиқ бўлиб, бугунги кунгача сақланиб қолган қишлоқ, овул ва маҳалла номларининг кўпчилиги ушбу этнонимларга бориб тақалади. Ушбу аҳоли манзилларининг бундай номланишида ўзбек уруғларининг Бухоро амирлиги даврида ёппасига ўтроқлашувга ўта бошлаши билан очиқланади.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.

2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.

3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.

4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>

17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. To'uchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.

29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 346-351.
34. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – T. 1. – №. 6. – C. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – C. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – C. 16-24.
39. Хосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – C. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – C. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – C. 12-15.

42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.

57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
63. E'tiborxon Mallayeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
64. E'tiborxon Mallayeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.

69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.
80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.
81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 634-635.
83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5–8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.

96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – C. 8-11.

97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 1. – C. 211-214.

98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – C. 469-474.



IMPACT OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION ON THE DIGITAL ECONOMY

Baxrom Xaydarov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

Digital economy; intellectual property protection; ICT

ABSTRACT

The digital economy plays an important role in society and economy. However, we have not yet fully explored what factors influence the development of the digital economy, this article examines the impact of intellectual property protection on the digital economy. We have studied the protection of intellectual property and the impact of intellectual property on the development of the digital economy.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372896

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

INTELLEKTUAL MULKNI HIMOYA QILISHNING RAQAMLI IQTISODIYOTGA TA'SIRI

KALIT SO'ZLAR:

raqamli iqtisodiyot;
intellektual mulkni himoya
qilish; AKT

ANNOTATSIYA

Raqamli iqtisodiyot jamiyat va iqtisodiyotda muhim rol o'ynaydi. Biroq, biz raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga qanday omillar ta'sir qilishini hali to'raligicha o'rganib chiqmaganmiz, ushbu maqola intellektual mulkni himoya qilishning raqamli iqtisodiyotga ta'sirini o'rganadi. Biz intellektual mulkni himoya qilish va intellektual mulkning raqamli iqtisodiyot rivojiga ko'rsatadigan ta'sirini o'rganib chiqdik.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga (AKT) asoslangan raqamli iqtisodiyot kundalik hayotdan tortib, iqtisodiyotning ishlashigacha bo'lgan hamma narsani sezilarli darajada o'zgartirdi. Bugungi kunda hayotimizni raqamli texnologiyalarsiz tasavvur qila olmaymiz. Axborot infratuzilmasi axborot texnologiyalarini keng yoyish imkonini beradi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalar raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga ta'sir qiladi. Shunday qilib, raqamli iqtisodiyotda intellektual mulkni himoya qilish muammosi jiddiydir. Eng avvallo intellektual mulk tushunchasining o'ziga alohida to'xtalib o'tsak. Intellektual mulk aqliy yoki ijodiy faoliyat mahsuli sanaladi. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, ushbu mahsulotga nisbatan huquqni anglatadi. Misol uchun, adib tomonidan yozilgan asar yoki roman, rassom tomonidan chizilgan surat, olim tomonidan yaratilgan ixtiroga bo'lgan huquq. Oddiy mulkdan farqli o'laroq, intellektual mulk biron bir moddiy ko'rinishga ega bo'lmasligi ham mumkin (masalan, xoreografiya asari yoki pantomima). Intellektual mulk keng qamrovli tushuncha bo'lib, unga quyidagilar kiradi:

- mualliflik huquqi (fan, adabiyot va san'at asarlari);
- turdosh huquqlar (ijrolar, fonogrammalar, efir yoki kabel orqali ko'rsatuv yoxud eshittirish beruvchi tashkilotlarning ko'rsatuvlari yoki eshittirishlari);
- sanoat mulki (ixtiro, foydali model va sanoat namunalari);
- EHM uchun dasturlar va ma'lumotlar bazalari;
- shaxsiylashtirish vositalari (firma nomlari, tovar belgisi, xizmat ko'rsatish belgisi, tovar kelib chiqqan joy nomi, geografik ko'rsatkichlar);
- seleksiya yutuqlari (o'simliklarning yangi navlari va hayvonlarning yangi zotlari);
- oshkor etilmagan axborot, ishlab chiqarish sirlari (nou-xau);
- integral mikrosxema topologiyalari.

Intellektual mulkni himoya qilish ixtirochilarga ixtirochilarga innovatsiyalardan minimal foyda olish uchun foydalanishi mumkin bo'lgan huquqini beradi. Intellektual mulk

huquqining buzilishi raqiblarga tegishli innovatsion xarajatlarsiz innovatsiyalardan nusxa olish imkonini beradi, bu esa ixtirochilarning innovatsiyalarga sarmoya kiritish rag'batlarini kamaytiradi va natijada bu holat jamiyat taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Amaldagi qonunchilikka muvofiq, ijodiy mehnat natijasida yaratilgan asar intellektual mulk sifatida himoya qilinadi. O'zbekistonda intellektual mulkni himoya qilish yuzasidan huquqiy tizim yaratilgan. Jumladan, intellektual mulkni bevosita tartibga solishga qaratilgan 8 ta qonun va o'ndan ortiq qonunosti hujjatlari qabul qilingan. Intellektual mulkka bo'lgan huquqlarni buzgan shaxslarga nisbatan ma'muriy va jinoiy javobgarlik belgilangan. Xususan, so'nggi yillarda ijodkorlarning huquqlari sudda himoya qilinayotgani bunga yaqqol misoldir. O'zbekiston intellektual mulk sohasidagi xalqaro hujjatlarga qo'shilgan hamda xalqaro standartlarni implementatsiya qilmoqda. Bu sohada oldimizda turgan asosiy masalalardan biri bu – O'zbekiston Respublikasi intellektual mulk tizimining Jahon savdo tashkiloti (JST) Intellektual mulk huquqi savdo aspektlari bo'yicha bitim (TRIPS) normalari va tamoyillariga muvofiqligini tahlil qilish hisoblanadi. Mazkur bitim JSTga qo'shilish yuzasidan qo'yilishi kerak bo'lgan muhim qadam bo'lib, unga a'zo barcha mamlakatlar boshqa a'zo mamlakatlar fuqarolari ham o'zlarining fuqarolari kabi huquqiy himoya qilinishini talab etadi.

Umuman olganda, intellektual mulk sohasidagi vakolatli davlat organi O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi hisoblanadi. Vazirlik intellektual mulk sohasida yagona davlat siyosatini ishlab chiqadi, intellektual mulk obektlariga bo'lgan huquqlarni himoya qiladi va muhofaza qiladi. Fuqaro yoki tadbirkor intellektual mulk himoyasi yoki muhofazasi yuzasidan aynan Adliya vazirligiga murojaat qilishi mumkin. Intellektual mulk tijoratlashtirishning bir nechta usullari mavjud. Eng ko'p tarqalgan usul bu – intellektual mulkdan foydalanish yuzasidan shartnoma tuzish. Misol uchun, tovar belgisining egasi o'zining tovar belgisidan boshqa tadbirkor foydalanishi uchun franshiza yoki litsenziya shartnomasini tuzishi va undan foyda olishi mumkin. Ko'plab mashhur brendlar aynan franshiza tufayli ko'plab foyda oladilar. Xususan, "Coca-Cola", "KFC" va "Dodo Pitssa" kabi brendlar O'zbekistonda aynan franshiza asosida faoliyat boradi.

Yana bir usullardan biri – intellektual mulkka asoslangan korxonalarini tuzish yoki biznesni yo'lga qo'yish. Bu usul ko'proq sanoat mulki (ixtiro, foydali model yoki sanoat namunasi) egalari taalluqli. Ya'ni ixtiro egasi o'z ixtirosini mahsulot ko'rinishida ishlab chiqarishni yo'lga qo'yishi va bundan foyda olishi mumkin.

E'tiborli jihati shundaki, intellektual mulk yuridik shaxsning ustav fondiga ulush sifatida kiritilishi mumkin. Misol uchun, huquq egasi intellektual mulkni MChJ yoki aksiyadorlik jamiyatining ustav fondini shakllantirish uchun taqdim etishi mumkin. Bundan tashqari, ilmiy-innovatsion faoliyatga investitsiyalarni ham jalb qilish mumkin. Bunday faoliyat bilan venchur fondlari shug'ullanadi. Ya'ni intellektual mulk egasi o'z mahsulotiga venchur fondi e'tiborini jalb qilishi va bu orqali faoliyatini moliyalashtirishi mumkin. Intellektual mulk himoyasining asosiy jihati hududiylikdir. Qoida tariqasida, intellektual mulkning muhofazasi va himoyasi muayyan davlat yoki hudud bilan

cheklangan. Xorijiy korxonalarining intellektual mulkini muhofaza qilishda ikkita asosiy yondashuvni belgilash mumkin. Birinchisi – xalqaro hujjatlar orqali muhofaza qilish. Bern va Parij konvensiyalarida davlatlar intellektual mulk muhofazasini eng samarali va bir xil usullar vositasida ta'minlashi lozimligiga e'tibor qaratilgan. Shularni inobatga olgan holda O'zbekiston MDH doirasida hamda Rossiya Federatsiyasi, Qirg'iziston Respublikasi, Ozarboyjon, Gruziya va Turkiya bilan o'zaro xalqaro kelishuvlarni imzolagan. Mazkur hujjatlarga muvofiq, tegishli mamlakatlar korxonalarining intellektual mulklari O'zbekistonda muhofaza qilinadi. Ikkinchisi – intellektual mulk huquqlarini O'zbekistonda ro'yxatdan o'tkazish. Bu, asosan, tovar belgilariga taalluqli. Mazkur holatda xorijiy korxonalar O'zbekistonda muhofaza qilinadigan intellektual mulkiga bo'lgan huquqlari buzilganda Adliya vazirligiga yoki sudga murojaat qilishlari mumkin.

Bundan tashqari yaqinda 2022–2026 yillarda O'zbekiston Respublikasida intellektual mulk sohasini rivojlantirish strategiyasi qabul qilindi. Unda ham jamiyatda intellektual mulkka bo'lgan hurmat hissini shakllantirish va aholining huquqiy madaniyatini oshirish muhim yo'nalishlardan biri deb ko'rsatildi. Raqamli iqtisodiyot iqtisodiy o'sishning yangi dvigateliga aylanar ekan, uning rivojlanishini rag'batlantirish muammosi ko'proq e'tiborni tortmoqda. Raqamli iqtisodiyot jamiyat va iqtisodiyotda muhim rol o'ynashini hisobga olsak, bizning xulosalarimiz ham olimlar, ham siyosatchilar uchun qiziqarli bo'lishi kerak. Rivojlanishni rag'batlantirish uchun hukumat intellektual mulkni himoya qilish bo'yicha tegishli strategiyalarni qabul qilish masalasini ko'rib chiqishi kerak. O'zbekiston uchun hozirgi rivojlanish bosqichida hukumat intellektual mulk himoyasini yanada kuchaytirishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – C. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.

7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности // Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане // Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ // Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM // Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES&Quot; PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>

19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining orni va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
26. Хайдаров Б. ИҚТISODIЙ ИСЛОХОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. To'yuchiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Хосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик тахлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1* (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1* (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.

60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.

61. Носиров Б. ИЖТИМОЙИ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.

62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.

63. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.

66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.

67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.

68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.

69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.

70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.

71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.

72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 634-635.

73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.

77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.

79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.

80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. N. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5-8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.

98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



COMPILATION OF FINANCIAL REPORTS BASED ON INTERNATIONAL STANDARDS

Rashid Xudoyorov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

International Financial Reporting Standards (IFRS), harmonization of economies, accounting models, foreign investment

ABSTRACT

This article considers the transition of the national accounting standard of the Republic of Uzbekistan to international standards, compliance, investments in fixed assets, including foreign investment, as priorities. Also, the requirements of the Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan PQ-4611 of February 24, 2020 "On additional measures for the transition to international financial reporting standards" and the opening of a new page in the accounting policy of the country.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372928

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

MOLIYAVIY HISOBOTLARNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TUZISH

KALIT SO‘ZLAR:

Moliyaviy hisobot xalqaro standartlari (MHXS), iqtisodiyotining uyg‘unlashuvi, buxgalteriya hisobining modellari, xorij investitsiyalar

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasining buxgalteriya hisobi milliy standartning xalqaro standartlariga o‘tishi, muvofiqligi, asosiy kapitalga o‘zlashtirilgan investitsiyalar, jumladan, xorijiy investitsiyalarni jalb etish ustuvor masalalar sifatida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o‘tish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi 2020 yil 24 fevraldagi PQ-4611 qarori talablari va yurtimizda hisob siyosatida yangi sahifa ochilishi haqida.

Mamlakatimiz global iqtisodiyot sharoitida global hisob siyosatini yuritish va standartlarini qabul qilish bugungi kun talabi hisoblanadi. Zero hisob siyosati, shaffofligi har qanday axborot foydalanuvchisiga tushunarli va ma‘lumot taqdim etiluvchiga ya‘ni potensial investorga malakali, moliyaviy qarorlar qabul qilish imkonini yaratadi.

MHXS tamoyilari orqali moliyaviy hisob va hisobotlarni tashkil etish, maxsus davlat dasturlari doirasida amalga oshirilmasligi, davlat tomonidan jiddiy qo‘llabquvvatlanmasligi kelgusi yillarda o‘tishning asosiy vazifalarini hal yetishga imkon bermaydi. Xalqaro standartlar darajasida milliy buxgalteriya standartlarining iqtisodiy tushunchalaridan maksimal darajada foydalanish tavsiya etiladi.

Muayyan harakatlarning noto‘g‘ri talqin qilinishi xalqaro standartlarning mazmunini o‘zbek tiliga to‘g‘ri, malakali, o‘qiydigan tarjima qilish vazifasi xam eng dolzarb muamolardan hisoblanadi. Shuning uchun MHXS bo‘yicha kengash tuzilishi va bu orqali olib borilayotgan o‘zgarishlar, sharhlar, standartlarni hisobga olgan holda mavjud MHXS standartlarini o‘zbek tilida tarjima qilish, ularni qayta nashr etish va yangilarini qabul qilish, shuningdek, ushbu materiallarga erkin kirishni ta‘minlash zarur.

Standartlarni ishlab chiqishda maxsus Tayyorlov Komiteti faoliyat ko‘rsatadi. Ushbu Komitet dastlabki tadqiqotlarni o‘tkazib, masalalar rejasini hamda ularning sharhini beradi. Jamoatchilik fikr-mulohazalarini o‘rganish asosida printsiplarning yakuniy formulirovkasini Boshqaruvga taqdim etadi. Komitet Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari loyihasining dastlabki variantini ishlab chiqadi va taqdim etadi. Yuqoridagi vazifalarni o‘z vaqtida amalga oshirishini ta‘minlash maqsadida Interpretatsiya bo‘yicha Doimiy Komitet tuzilgan.

Hozirgi iqtisodiy rivojlanish davrida moliyaviy hisobotning ikki global tili yanada ko‘proq tan olinmoqda: AQSh buxgalteriya hisobi umumqabul qilingan printsiplari (US GAAP) va Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari. Moliyaviy hisobot aniqligi va yakunlanganligi, uning global kompaniyalar tomonidan foydalanish ehtiyojlari tufayli

ko'proq Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga murojaat etishmoqda. MHXS asosida tayyorlangan hisobotni juda ko'p mamlakatlar qimmatbaho qog'ozlar bozorlari tomonidan e'tirof etilmoqda.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha Komitet (MHXSK) – nodavlat tashkilot bo'lib, unga butun jaxon buxgalterlik faoliyati sohasining vakillari a'zodirlar. Komitet doimiy ravishda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini ishlab chiqish va rivojlantirish uchun javobgardir. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari esa, ma'lumki, buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tuzish bo'yicha xalqaro miqyosda umumqabul qilingan qoidalardir. MHXSK – mustaqil notijorat tashkilot bo'lib, u butun jaxonda tijorat korxonalarini va boshqa tashkilotlar tomonidan moliyaviy hisobotlarni tuzish jarayonida qo'llaniladigan buxgalterlik printsiplarini muvofiqlashtirishga erishish maqsadida tuzilgandir.

Gap shundaki, BMT davlatlararo ekspert guruhi bir qancha korporatsiyalar buyicha hisobni tashkil etish amaliyoti va 46 milliy hisob tizimi buyicha hisobot berilishini o'rganib chiqib, ko'p ko'rsatkichlar bo'yicha milliy hisob tizimlarini taqqoslab bo'lmasligi haqidagi xulosaga keldi. Markaz hisobotida shunday xulosaga kelindi: ayrim rivojlangan mamlakatlarda ko'p sonli kompaniyalar hisob davrining oxirigacha e'lon kilingan foydaga tenglash maqsadida turli rezerv tizimlarini ishlatadilar. Milliy hisob tizimlarida amaldagi barcha belgilari bo'yicha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda milliy tizimlarni ajratib turgan bir qancha farqlar o'rin egallar ekan.

Mutaxassislar tomonidan 13 ta milliy hisob tizimining o'rganilishi shuni ko'rsatdiki, ulardan fakat 4 tasidagina (Germaniya, AKSh, Angliya, Yaponiya) resurslarni baholash uslubiyati davlat tomonidan qonuniy ravishda belgilab qo'yilar ekan. Natijada resurslar eng kam baholash usulida hisoblanib, davlat foydasini ko'zlaydi, chunki, kompaniya bu holda foyda summasini maksimal darajada ko'rsatishga majbur bo'ladi.

Bu milliy tizimlarning yana 23 tasini o'rganish shuni kursatadiki, ulardan 8tasida (Avstraliya, Belgiya, Kanada, Frantsiya, Italiya, Norvegiya, Shvetsiya, Shveytsariya) davlat uchun emas, balki korxonalar uchun qulayroq sharoit yaratar ekan. U tashqi bozorda milliy iqtisodiyotni rivojlantirish va qator boshqa sharoitlarni taqazo etadi. To'la ishonch bilan aytish mumkinki, milliy buxgalteriya hisobi yangi yo'nalishlarni ishlatish hisobi bilan mamlakat iqtisodi rivojlanishi ma'lum taktik va strategik vazifalarini yechishga imkon beradi. Buxgalteriya hisobi milliy tizimlari tahlili nuqtai nazaridan firmalarning mablag' va resurslarini chet el valyutasida aks ettirilishi qiziqish uyg'otadi.

Balans tuzilgan sananing joriy kursi bo'yicha baholangan chet el valyutasida balans moddalarining kengayish darajasi bo'yicha tahlil o'tkazildi va ma'lumotlar tuzildi. Bu jihatdan firmalarga ko'proq darajada qulayliklar Frantsiya, Yaponiya, Norvegiya, Niderlandiya, Angliya, Shveytsariya mamlakatlarida, Avstraliya va AQSh firmalari uchun esa kamroq qulayliklar mavjud ekanligi aniqlandi. Milliy hisob tizimlarida iqtisodni tartibga solishga davlatning ta'sir darajasi ham mutaxassislar tomonidan tahlil qilindi. Argentina, Meksika, Peru, Filippin, Venesuela milliy tizimlari iqtisodni tartibga solishda sezilarli

darajada ta'sir ko'rsatuvchi davlatlarga kiradi. Kolumbiya, Nigeriya va Zairda milliy hisob tizimining ishlatilish vositasi bilan davlat iqtisodiga qisman ta'sir etadigan davlatlardir. Qolgan mamlakatlarda turli darajada 20 dan 70% gacha davlatning oraliq ta'siri kuzatiladi. Xalqaro hisob amaliyoti tahlili ularning shakllanishining davlatlararo tashkilotlar, buxgalteriya hisobi xalqaro professional tashkilotlari, xalqaro profsoyuz tashkiloti ta'sirida shakllanishining turli yo'nalishlarini ham ajratishga imkon yaratdi.

Moliyaviy hisobotning maqsadi moliyaviy ahvol, faoliyat natijalari va moliyaviy ahvoldagi o'zgarishlar haqida ma'lumot taqtsim etishdan iboratdir. Ushbu ma'lumot keng doiradagi foydalanuvchilarga qarorlarni qabul qilish uchun zarurdir. Moliyaviy hisobot foydalanuvchilar tomonidan qabul qilinadigan iqtisodiy qarorlar, korxonani pul mablag'lari va ularni ekvivalentlarini yaratish va ko'paytirish, shuningdek bu jarayonni barqarorligi va o'z vaqtida amalga oshirilishi imkoniyatinibaholashni talab etadi. Foydalanuvchilar, korxonaning pul mablag'lari va ularni ekvivalentlarini yaratish qobiliyatini baholashi uchun, korxonaning moliyaviy ahvoli, faoliyat natijalari va moliyaviy ahvoldagi o'zgarishlarga yo'naltirilgan ma'lumotlarga ega bo'lishi kerak.

Moliyaviy ahvol to'g'risidagi ma'lumot asosan buxgalteriya muvozanatida (muvozanat hisobotida) beriladi. Korxonaning faoliyatining natijalari haqida ma'lumot asosan foyda va zararlar to'g'risidagi hisobotda keltiriladi. Moliyaviy ahvoldagi o'zgarishlar moliyaviy hisobotda alohida o'rin egallagan hisobot (xususiyl kapitaldagi o'zgarishlar) orqali ko'rsatiladi. Moliyaviy hisobotning tarkibiy qismlari bir-biri bilan uzviy bog'liqdir, chunki ular bir hil operatsiyalar va hodisalarni turli javhalarini aks ettiradi. Hisobotning har bir shakli boshqalardan farq qiladigan ma'lumotni berishiga qaramasdan, hech biri bir ashyo yakkalanib qolmaydi va foydalanuvchilar uchun muayyan ehtiyojlarini aks ettiruvchi kerakli bo'lgan barcha ma'lumotni yetkazib bera olmaydi. Masalan, foyda va zararlar to'g'risidagi hisobot, muvozanat va moliyaviy ahvolni o'zgarishi haqidagi hisobotlarning ma'lumotlarisiz foydalansa, korxonaning moliyaviy natijalari haqida to'liq axborotni bera olmaydi.

Shu o'rinda Prezident qarori bugungi kun talabi va yurtimizning iqtisodiy kelajagini belgilay asosiy hujjatga ayladi. Eng asosiysi endilikda tizim qanday ishlaydi, kimning manfatlari birlamchi bo'ladi, iqtisodiy axborot beruvchi va tashivshi hujjatlar salohiyati eng asosiy masalar sifatida ko'riladi.

Xulosa o'rnida yurtimizda MHXS o'tishlari pirovar maqsadi bu xalq faravonligini oshirish prizidentimiz takidlagandek "Asosiy maqsadimiz – xalqni rozi qilish" tamoyiliga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.

2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – С. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE -

CONFERENCES&Quot; PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>

16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>

17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>

18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>

19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>

20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>

21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyatini //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.

22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.

23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollari, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>

24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

27. To'ychiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.

40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана // Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) // Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES // Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH // Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS // EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar // Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system // current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" // ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period // Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System // The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН // ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.

54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
63. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВЙЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings

of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.

67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.

68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.

69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.

70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.

71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.

72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.

77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.

78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.

79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.

80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

86. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.

87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.

88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.

90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.

91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.

92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.

93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5-8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – T. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 1. – С. 211-214.
98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences

Journal home page:
<http://ijournal.uz/index.php/jartes>



PROSPECTS FOR IMPROVING FAMILY UPBRINGING AND SOCIAL LIVING CONDITIONS

Orzuqul Xakimov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

family is the backbone of society, social environment, moral responsibility, child, family, upbringing, society, healthy lifestyle, globalization process, household management, love, customs, traditions, universal human values

ABSTRACT

Family education represents the rise of society's spirituality. Issues such as maintaining the high morals of society in the conditions of the globalization process, and clarifying the main directions of effective provision of educational functions in the family are still relevant.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7372962

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Docent, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

ОИЛА ТАРБИЯСИ ВА ИЖТИМОЙ ТУРМУШ ШАРОИТЛАРИНИ ЯХШИЛАШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

KALIT SO‘ZLAR:

оила жамиятнинг таянчи, ижтимоий муҳит, ахлоқий масъулият, фарзанд, оила, тарбия, жамият, соғлом турмуш тарзи, глобаллашув жараёни, уй-рўзгорни бошқариш, меҳр-муҳаббат, урф-одатлар, анъаналар, умуминсоний қадриятлар

ANNOTATSIYA

Оила тарбияси жамият маънавиятининг юксалишини ифодалайди. Глобаллашув жараёни шароитда жамиятнинг юксак ахлоқини сақлаб қолиш, оилада тарбия функцияларини самарали таъминлашнинг асосий йўналишларини ёритиш каби масалалар ҳамон долзарблигича қолмоқда.

Тарбия тушунчаси моҳиятини кенгроқ тушунишимиз оиланинг тарбиявий функциясини кенгроқ англашимизга имкон беради. Тарбия кенг қамровли тушунча, чунки у онг маҳсули ҳисобланади. Инсоннинг онг даражасининг мезони ҳисобланади. Тарбия тушунчасининг қуйидаги талқинлари мавжуд. Болани вояга етказиш, парваришlash, қаров тарбиялаб ўстириш, инсоннинг олган билимларини амалиётга қўллай олишга ўргатиш. Тарбия ниҳоятда маданиятли иш Файласуф Н.Пирогов таъкидлаганидек: “Тарбия масаласида майда нарса йўқ” Умуман, тарбия инсонларни ёшларни объектив ва субъектив тасвирлар асосида ахлоқий ақлий амалий, жисмоний шаклланиш жараёни бўлиб тарбияга ўзи ҳоҳлаган сифатларни тарбияланувчилар онгига сингдириш учун уларнинг руҳиятига маълум мақсадга йўналтирилган тизимли таъсир кўрсатишига айтилади. Тарбия мазмуни таълим ва маълумот олиш жараёнларига кирадиган ишларнинг мазмуни билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, уларнинг натижаларини ўзига акс эттиради. Тарбиянинг энг хусусиятли белгиларидан бири унинг узлуксиз жараён эканлигидир. Шу маънода оила тарбиясининг йўналишларини қуйидаги турларга ажратиш мумкин ахлоқий тарбия, ақлий тарбия, экологик тарбия, жисмоний тарбия, диний тарбия, жинсий тарбия, эстетик тарбия ва бошқалар. Тарбиянинг қанчалик гуруҳларга ажратиб ўрганмайлик, фарзандларимизнинг келажаги ота-онанинг ўрнаги ва шакллантирган тарбиясига боғлиқ. Негаки, фарзанд учун ота-она томонидан бериладиган энг катта бойлик одоб-ахлоқдир. Оила тарбия олиш ва муҳитидир. Бугунги глобаллашув жараёнида таълим ва тарбия зарурати янада ошмоқда. Жамият тараққиётини ҳалокатдан сақлаб қоладиган куч тарбиядир.

Ўзбекистон Республикасининг биринчи президенти И.А.Каримов таъкидлаганидек “Мен Абдулла Авлониининг “Тарбия биз учун ё ҳаёт, ё мамот, ё нажот-ё ҳалокат, ё саодат-ё фалокат масаласидир”, деган чуқур маъноли сўзларни

эслайман” [1. 29-бет].

Демак, тарбия масаласига доимо эътиборни қаратиш асосий вазифа ҳисобланади. Оила шаклланишидан бугунги кунгача кўп жиҳатларни ўзида қамраб олди, жамиятнинг асоси сифатидаги ҳолатини тўла намоён этди. Оила жамиятнинг гавҳаридир. Оила тушунчаси кичкина Ватан, миллатларнинг маданият ўчоғи, инсонлар эҳтиёжини қондирадиган макон сифатида эътироф этилган. Умуман, оила ва унинг хусусиятлари ҳақида турли хил фикрлар мавжуд, жумладан, оила бу вояга етган икки жинснинг бир-бирини севиш, ардоқлаш, ҳурмат қилиш асосида ихтиёрий равишда тузилган қонуний иттифоқи сифатида кўп жиҳатли муносабатларни ифодалашни назарда тутиши ҳақида ёки оила-кишиларнинг табиий-биологик (жинсий муносабатлар, уй рўзғорни бошқариш) маънавий (эр-хотин ота-она ва болалар) ўртасидаги соф-муҳаббат туйғуси ва бошқа муносабатларга асосланган ижтимоий бирлик бўлиб, инсон яшаши учун қулай шароит яратиб берувчи, унинг турли эҳтиёжларини қондирувчи макондир [2. 241 бет].

Оила кишиларнинг табиий-биологик (эр-хотинлик, жинсий муносабатлар, бола кўриш), иқтисодий (мулкӣ муносабатлар, ҳовли-жой, бошпана уй-рўзғорни бошқариш) ҳуқуқий (масалан, никоҳни фуқаролик ҳолатларида давлат томонидан қайд этиш) маънавий (эр-хотин, ота-она ва болалар ўртасида масъулият, меҳр-муҳаббат туйғуси каби) муносабатларга асосланган бирлик [3.206 бет] эканлиги қайд этилган. Оила доимо муқаддас даргоҳ сифати қаралган. Инсон ҳаёти узлуксиз оила фаолиятида кечади, яъни аввало туғилган оиласида, кейин эса ўзи бунёд этган оиласида умргузаронлик қилади. Ушбу ҳолатларда оила инсоннинг шахс сифатида қарор топишига тарбиявий таъсирини ўтказди. Оилада инсоннинг дунёқараши шаклланиб, сўзлашишдан бошлаб ўз халқи одатлари, анъаналари ва умуминсоний қадриятларигача ўрганadi. Маълумки оила жамиятнинг таянчи сифатида қаралади. Чунки оилалар йиғиндиси жамиятни ташкил этади. Жамиятдаги ўзгаришлар оилага бевосита таъсирини кўрсатади, бир вақтнинг ўзида оиладаги вазиятлар ҳам жамиятга таъсир этади. Шу сабабдан оилада қай даражада ижтимоий муҳит мавжуд бўлса, жамият шу даражада ўзгаради.

Ҳар бир жамият оилалар мажмуидир, ундаги маънавий муҳит ҳам барча оилалардаги одоб-ахлоқдан келиб чиқади [4. 16 бет]. Демак оила-муайян маконда мураккаб ижтимоий гуруҳ асосида, табиий биологик, иқтисодий, ҳуқуқий, маънавий муносабатларга асосланган, унинг аъзолари никоҳ ёки қон-қариндошлик ришталари, умумий турмуш тарзи, ахлоқий масъулият ҳамда ўзаро ёрдам асосида фаолият юритади. Ҳар бир оила умумжамият талаблари асосида фаолият юритади. Жамият тараққиётининг ривожини эса унинг бағрида мавжуд бўлган оилаларнинг ижтимоий-иқтисодий ва маънавий қиёфасининг шаклланганлик даражасига бевосита боғлиқдир. Оила мафкуравий тарбиянинг энг муҳим ижтимоий омилларидан биридир. Чунки, оила-жамият негизи бўлиб, кўп асрлик мустаҳкам маънавий таянчларга эга. Миллий мафкурамизга хос бўлган илк тушунчалар аввало

оила муҳитида сингади. Бу жараён боболар ўғити, ота ибрати, она меҳри орқали амалга оширилади. Оилавий муносабатлар-бу оила аъзолари бўлган шахслар ўртасида турли йўналишларда ташкил этилувчи муносабатлардир. Ўзбекистонда оилавий муносабатларни таъминлашнинг ҳуқуқий асослари яратилган. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Оила кодекси ва фуқаролик кодекси, Президент Фармонлари, Қарорлари ва ушбу соҳага тегишли меъёрий ҳужжатлар, давлат дастурлари, халқаро ҳуқуқ меъёрлари шулар жумласидандир. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 14-боби оила муносабатларига бағишланган. Унинг 63-моддасида эса оила жамиятнинг асосий бўғинидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эгаллиги қайд этилган. Оилаларни бошқа ҳарактерловчи белгиларга нисбатан янада гуруҳлаш мумкин. Оиланинг узлуксиз амалга оширадиган вазифаларни унинг функциялари сифатида намоён бўлади. Оиланинг функцияларига иқтисодий, репродуктив, тарбиявий, рекреатив, коммуникатив, регулятив, фелиотситологик функцияларини келтириш мумкин [5. 48бет]. Шу нуқтаи назардан юқоридаги фикрлар асосида қуйидаги хулосаларни қилиш мумкин:

Мамлакатимизда оилалар фаровонлигини юксак даражага кўтариш масалалари доимо давлат эътиборида бўлмоқда. Оила тарбиянинг дастлабки манзили бўлиб, оилада тарбия жараёни тўғри ташкил этилиши нафақат ота-онага, балки, унинг бошқа аъзоларига ҳам боғлиқ ҳисобланади. Тарбия узлуксиз ва такомиллаштирилиб бориладиган жараён ҳисобланиб, таълим ва тарбия ажралмас ва ўзаро тўлдирувчи жараёндир. Фарзандларимиз тарбиясини шакллантиришда миллий қадриятларимиз, урф-одатларимиз аҳамияти муҳимлигича қолмоқда. Маҳалла, таълим муассасалари муҳити тарбиянинг шаклланишига таъсир этувчи самарали омиллардир. [6- 96 бет]

Ушбу масалалар юзасидан қуйидаги таклифларни келтириш мумкин:
-оила муқаддаслиги фарзандлар тафаккурига сингдирилиши лозим;

- оилада тарбиянинг шаклланишига таъсир этувчи ҳар бир жиҳат доимо эътиборга олиниши зарур;

-оила жамиятнинг асоси сифатида оилаларни ҳам моддий ва маънавий қўллаб-қувватлашни янада такомиллаштириб бориш лозим;

-оилада тарбиянинг самарадорлигини таъминлаш учун тарбиянинг усул ва воситаларидан аниқ ва тўғри фойдаланиш керак;

-фарзанд тарбиясида оила маҳалла, мактаб ҳамжиҳатлигини янада ошириш.

Мустақил Республикаимизнинг ишончига амалий иш билан жавоб беришга,мамлакатда амалга оширилаётган ижтимоий – иқтисодий ва сиёсий ислохотларнинг таянчи ва ҳал қилувчи кучи бўлишга тайёр эканлигини кўрсатади.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.

15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyatini //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollari, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnal. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. То'uchiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //ТА'ЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. То'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. То'uchiyeva , N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. То'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.

39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.

53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
63. E'tiborxon Mallayeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
64. E'tiborxon Mallayeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.

66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION

AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.

80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Баҳром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

86. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.

87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.

88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.

90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.

91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.

92. Хакимов О., Курбонов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.

93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.

94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5–8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-03-03-02>

95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.

96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.

97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.

98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION - IMPROVING MORAL QUALITIES IN THE PROCESS OF EDUCATION

Olim Khamidovich Ortikov¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

Science, education, ethics, means of education, oriental ethics, healthy generation, knowledge, moral qualities

ABSTRACT

The article describes the method of education, the essence of education, the importance of educating poverty, patriotism, high spiritual and moral views, and forming ideological and spiritual immunity in them.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7373004

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

YOSH AVLOGA TA'LIM – TARBIYA BERISH JARAUONIDA AHLOQIY FAZILATLARNI YUKSALTIRISH

KALIT SO'ZLAR:

Fan, ta'lim, ahloq, tarbiya vositalari, sharqona ahloq, sog'lom avlod, ilm-ma'rifat, ahloqiy fazilatlar

ANNOTATSIYA

Maqolada tarbiya metodi, tarbiya mohiyati, faqirlik, vatanparvarlik tuyg'ularini, yuksak ma'naviy-axloqiy qarashlarni tarbiyalashning, ularda mafkuraviy-ma'naviy immunitetni shakllantirishning dolzarbligi ifodalangan.

Yoshlar tarbiyasi, ularni ilmi va har tomonlama etuk qilib voyaga etkazish barcha zamonlarda muhim vazifa hisoblangan. Mutafakkirlarimiz tomonidan yozib qoldirilgan bunday nodir asarlar o'sib kelayotgan yosh avlodni salbiy illatlardan asrab, axloqan pok, haqiqiy inson bo'lib etishishlariga undagan. Bugun ma'naviyat va yoshlarning ahloqiy tarbiyasi haqida so'z borar ekan, bu xaqdagi bilimlarimizni takomillashtirish, dunyoqarashimizni kengaytirish hamda yoshlarni ana shu yo'lda birlashtirish, kamol toptirishda milliy g'oya xususida to'xtalish muhimdir. Chunki taraqqiyot va texnika asri deb atalmish XXI asr yoshlari qalbida ma'naviy boylik, komil inson darajasiga erishish, yurt-u xalqqa sadoqat hamda muxabbat tuyg'ularini shakllantrishdek ezgu maqsad yotadi. Faxrlanarli tomoni shundaki, bunday muqaddas tushunchalar yurtimizda amalga oshirilayotgan yangilanish va bunyodkorlik ishlari bilan uyg'unlashib bormoqda. Adabiyotshunos olim Abdurauf Fitrat "Xalqning harakat qilishi, davlatmand bo'lishi, baxtli bo'lib izzat-hurmat topishi, jahongir bo'lishi, zaif bo'lib xorlikka tushishi, faqirlik jomasini kiyib, baxtsizlik yukini tortib e'tibordan qolishi, o'zgalarga tobe va qul, asir bo'lishi bolalikdan o'z ota-onalaridan olgan tarbiyalariga bog'liq. Bolalar axloqiy tarbiyani muhitdan oladilar, boshqacha qilib aytganda, bolalar suvga o'xshaydi, suv idishning shaklini olganidek, bolalar ham muhitning odob-axloqini qabul qiladilar", deydi. Inson ahloqiy fazilatlarini samarasi borasidagi bildirilgan fikrlardan shuni anglash mumkinki, tashqi olamning go'zalligi inson ichki olamining go'zalligi samarasidir-tashqi olamning vayronligi inson ichki olamining xunkligidir. Bu boradagi insonning ezgi fazilatlarini ro'yobga chiqarish borasidagi yosh avlodning ta'lim - tarbiya jarayonlari uzluksizligi amalda keng yo'lga qo'yilganligini ijobiy ishlardan deb baholash mumkin. Ayni paytda yana va yana global ko'lamlarda aynan yoshlar tarbiyasida yechimini kutayotgan muammolar mavjudligini tan olishimiz, e'tirof etishimiz kerak. O'zi va o'zgalarning taqdiriga, kelajagiga befarqlik, shafqatsizlik, ishyoqmaslik, halol mehnatdan bo'yin toblash, axloqsizlik, yengil-yelpi va boshqalar hisobiga kun kechirish, giyohvandlik, o'g'irlik, jinoyatchi guruhlar, ekstremistlar va terroristlar faoliyatida ishtirok etish ham jamiyatning aynan navqiron yoshdagi a'zolarini o'z domiga tortayotgani sir emas. Ilm o'rganish, ma'lumot olish uchun sharoit yaratib berayotgan axborot texnologiyalari, jumladan, Internet ham muammolar

manbaiga aylanib borayotganini ta'kidlash zarur. Navoiy xazratlari o'z misralarida: Ilmni kim vositai joh etar, o'ziniyu xalqni gumroh etar deya ilmni noinsoniy yo'lda ishlatuvchi kimsalar nafaqat o'zini, balki xalqni – boshqalarni ham sarson qilishidan bizni ogoh etadi. Ana shu ma'noda bugungi mafkura poligonlaridagi muxoliflarimizning insoniy jihatlari, ma'rifati va ma'naviyati borasida har qancha bahslashishimiz mumkin-u, biroq ularni yoppasiga "o'qimagan, ilmsiz va omi" deb o'ylasak, qattiq yanglishamiz. Mafkura sohasida bo'shliq degan narsaning o'zi hech qachon bo'lmaydi. Chunki insonning qalbi, miyasi, ongu tafakkuri hech qachon axborot olishdan, fikrlashdan, ta'sirlanishdan to'xtamaydi. Demak, unga doimo ma'naviy oziq kerak. Agar shu oziqni o'zi yashayotgan muhitdan olmasa yoki bu muhit uni qoniqtirmasa, nima bo'lishi ayonki, bunday oziqni u asta-sekin boshqa yoqdan izlaydi. Shunga yo'l bermasligimiz lozim hisoblanadi. Mustaqil yurtimizda yuritilayotgan, ertangi kun egalari har jihatdan kamolga yetkazish siyosati zamirida ham aynan mana shu hayot haqiqati – bugungi dunyoning dolzarb talablari turibdi. Zero, mustaqil hayotga kirib kelayotgan, kuch-g'ayratga to'la va orzulari bepoyon yoshlarga ayni pallalarda amaliy yordam, to'g'ri yo'l-yo'riq ko'rsatish – o'zining ertangi kuniga, farzandlari taqdiriga befarq bo'lmagan xalqning eng muhim vazifasi, buyuk kelajak uchun bunyod etadigan mustahkam poydevori hisoblanadi. Farzandlarimizning kelajakda komil inson bo'lib yetishishlarida oila va jamiyatda yaxshi tarbiya olishning o'rni beqiyosdir. Ota-ona, ustoz-murabbiylar, rahbar va yoshi kattalar qancha madaniyatli, odobli bo'lsa, shu jamiyat va muhitda o'sayotgan shaxslar ham shunchalik odobli bo'lib yetishadi. Bunday sermas'uliyat ijtimoiy ishni amalga oshirish, ya'ni yoshlarimizning odobli, xushxulqli, vijdoni pok kishilar bo'lib yetishishlari uchun o'z xulq-atvorimiz bilan ularga yaxshi ibrat va namuna bo'lishimiz bugungi kunning dolzarb masalasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – C. 209-210.

6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ // Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности // Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане // Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ // Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN // Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM // Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES&Quot; PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation,

Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>

19. Rashidov, A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O'RNINI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>

20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI. PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>

21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining ornini va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.

22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.

23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>

24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnal. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

27. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.

28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.

29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.

30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.

31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. To'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. To'uchiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. To'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Хосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик тахлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.

58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.

59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.

60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.

61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.

62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.

63. E'tiborxon Mallayeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВИЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

64. E'tiborxon Mallayeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.

66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.

67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.

68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.

69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.

70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.
80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.
81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5–8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.

97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 1. – C. 211-214.

98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – C. 469-474.



METHODICAL FOUNDATIONS OF IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF STUDENTS' PREPARATION FOR INNOVATIVE ACTIVITIES IN PRACTICAL ART CLASSES

U.G. Dushabayeva¹

Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

KEYWORDS

applied art, education, methodology, qualifications, skills, modern methods of Education, Educational efficiency, interactive methods, innovative methods, educators, educators, educational material

ABSTRACT

The article provides views and suggestions on the importance of using modern innovative activities in the educational process in order to increase the effectiveness of education in the lessons of Applied Art in higher education.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381180

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Master, Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent, Uzbekistan

AMALIY SAN'AT DARSLARIDA TALABALARNI INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIK ASOSLARI

KALIT SO'ZLAR:

amaliy san'at, ta'lim, metodika, malaka, ko'nikma, zamonaviy ta'lim metodlari, ta'lim samaradorligi, interfaol metodlar, innovatsion metodlar, ta'lim oluvchilar, ta'lim beruvchilar, o'quv materiallari

ANNOTATSIYA

Maqolada oliy ta'limda amaliy san'at darslarida ta'lim samaradorligini oshirish maqsadida o'quv jarayoniga zamonaviy innovatsion faoliyatdan foydalanishning ahamiyati to'g'risida fikr yuritilgan va taklif-mulohazalar keltirilgan.

KIRISH

“Eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir.”²

Ta'lim oluvchilar bilimi, ko'nikmasi va malakalari zamon talablariga javob beradigan darajada bo'lishini ta'minlash maqsadida pedagog xodimlarga yuklangan vazifalar nihoyatda salmoqli va mas'uliyatlidir. Bu vazifani ado etish uchun o'qituvchilar qaysi turdagi ta'lim muassasasida mehnat qilishidan qat'iy nazar doimiy ravishda o'z ustilarida mustaqil ishlashlari, malakalarini oshirib borishlari va ilmiy ijodiy izlanishlari zarurdir.

Bugungi kun o'qituvchisidan o'ziga ishonib topshirilgan ma'suliyatli vazifani sidqidildan ado etish, kasbiy faoliyatida zamon bilan hamqadam faoliyat olib borish talab etiladi. Avvalo, har bir o'qituvchi o'z kasbiga mehr va ma'suliyat bilan yondoshib, o'tadigan har bir soat darsini muqaddas bilib yondoshib, o'tadigan har bir soat darsni muqaddas bilib, unga zarracha xiyonat qilib bo'lmasligini his etish lozim. Buning uchun kundalik darsga puxta tayyorgarlik ko'rishi, eng zamonaviy texnologiyalarni o'z faoliyatida qo'llay turib, dars sifati va samaradorligini ta'minlay bilishi lozim.

MUHOKAMA

Oliy o'quv yurtlarida bugungi dolzarb vazifalardan biri bu, darslarda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi ilg'or pedagogik innovatsion faoliyatdan unumli va o'z o'rnida foydalanishdir. Hozirgi kunda darslarni tashkil etishning zamonaviy usullaridan biri innovatsion metodlardan foydalanishiga keng ahamiyat qaratilmoqda. Innovatsion metodlar yordamida har bir darsda o'quvchilarni faol qilish jarayoniga undash, mustaqil ravishda aqliy faoliyatini rivojlantirishga imkoniyat yaratish mumkin.

Bo'lajak rassom-o'qituvchisini innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlashda umumpedagogik tayyorgarlikning yetarli emasligi, bu faoliyatga maxsus tayyorlashga qaratilgan ishlarni amalga oshirishni talab etadi. Bizning nazarimizda, bo'lajak rassom-o'qituvchisining pedagogika OTMdagi predmetli tayyorgarligini shakllantirishning

² Mirziyoyev Sh.M. O'qituvchi va murabbiylar kuniga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqidan.30.09.2020

innovatsion muhitini yaratish; talabalarining pedagogika, pedagogik texnologiyalar, axborot texnologiyalari hamda tasviriy san'at fanlari bo'yicha egallagan bilimlariga tayanuvchi maxsus integrativ kursning ta'lim amaliyotiga kiritilishi; pedagogik amaliyotni talabalarda innovatsion pedagogik faoliyatning boshlang'ich tajribalarini shakllantirishga yo'naltirish bilan ularni innovatsion pedagogik faoliyatga ham psixologik ham predmetli-metodik tayyorlash mumkin bo'ladi.

NATIJARLAR

Innovatsiya - lotincha so'z bo'lib, "yangilik kiritaman, tatbiq etaman, o'zgartiraman" degan ma'noni bildirib, u quyidagi usullardan iborat.

1. Modellashtirish (trenirovka). 2. Namoyish qilish. 3. Kichik guruhlarda bo'lish. 4. Aqliy hujum. 5. Tanqidiy tafakkur. 6. Debatlar. 7. Nuqtai nazaring bo'lsin. 8. Har kim har kimga o'rgatadi. 9. Rolli o'yinlar. 10. Muayyan holatni (vaziyatni) o'rganish. 11. Modifikatsiyalangan ma'ruza. 12. O'yinlar. 13. Bingo. 14. Axborot texnologiyalari (kompyuter) yordamida.

O'qitishning innovatsion usullaridan foydalana bilish va amalga oshirish

O'qituvchi quyidagilarni bilishi lozim:

- innovatsion texnologiya tushunchasi, uning mazmun-mohiyati;
- ta'lim maqsadini amalga oshirishda innovatsion texnologiyalarning o'rni va roli;
- fanlar bo'yicha innovatsion texnologiyalarni qo'llash prinsiplari;
- ta'limiy va ishchanlik o'yinlari;
- muammoli rivojlantiruvchi ta'lim metodlari;
- talabalarining mustaqil faoliyatlarini tashkil qilish va ta'minlash yo'llari;
- talabalarining mustaqil ishlash mahoratini oshirish usullari;
- ko'rgazmali o'qitish usullari;
- imitatsiya o'quv-mashg'ulotlari;
- ta'lim-tarbiyani faollashtiruvchi usullar.

Amaliy san'at darslarini o'tish jarayonida innovatsion yondashuv yo'llarini o'rgatish metodikasida turli hil innovatsion texnologik metodlardan foydalanishimiz mumkin. Amaliy san'at darslarida nostandart testlar orqali talabalarining kreativ fikrlash samaradorligini oshirish maqsadi mavjud.

Amaliy va badiiy bezak san'ati fanidan nostandart testlar:



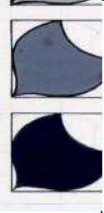




1. Spektr ranglarni ketma ketlikda aniqlang va jadvalga har bir yozuv ostiga mos raqamlarni yozing.

Qizil	Yashil	Zangori	Binafsha	Sariq	Ko`k	Zarg`aldoq

1. To`g`ri javob.

1	7	5	2	6	3	4
---	---	---	---	---	---	---

2. Ranglarni nomlarini aniqlang va jadvalga har bir yozuv ostiga raqamlarni yozing
1. Spektr , 2. asosiy , 3. Iliq , 4. Sovuq , 5. Axromatik , 6. Xromatik , 7. Yorqin

2. To`g`ri javob .

2	1	5	6	7	4	3
---	---	---	---	---	---	---

2. Naqqosh ustalarni aniqlang va jadvalga har bir rasm ostiga mos raqamlarni yozing.

1. Toir To`xtaxo`jayev , 2. Jalil Xakimov, 3. Yoqubjon Raufov , 4. Saidmahmud Norqo`ziyev

3. To`g`ri javob.

3	4	2	1
----------	----------	----------	----------

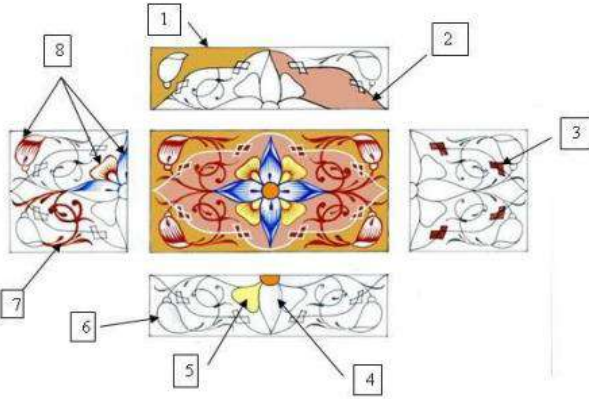
4. Naqsh qutisini ketma-ket bosqichlarda tasvirlanganligini aniqlang va jadvalga har bir rasm ostiga mos raqamlarni yozing.

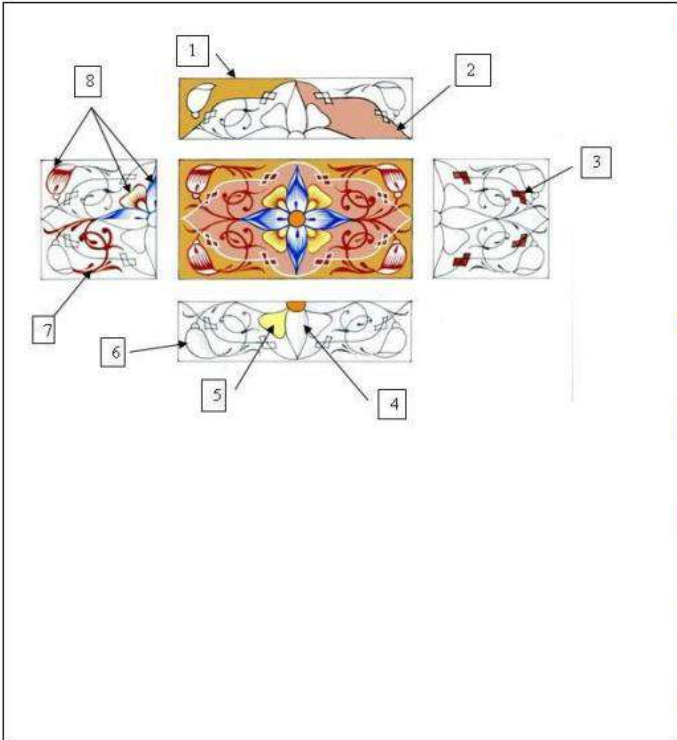
4. To'g'ri javob

3	1	4	2
----------	----------	----------	----------

5. Namunadagi naqshning ichki va tashqi zamini, xamda elementlarini nomini, rangini tartib bo'yicha yozing.

	Nomlari	Raqamlar
	Tashqi zamin	
	Bofta	
	Gul .	
	Markula	
	Ichki zamin	
	Targil	
	Gul (pushti)	
barg		

5. To'g'ri javob.

	Nomlari	Raqamlar
	Tashqi zamin	1
	Bofta	3
	Gul .	5
	Markula	7
	Ichki zamin	2
	Targil	8
	Gul (pushti)	4

XULOSA.

Ushbu innovatsion metod orqali ta’lim oluvchilar berilgan mavzu bo’yicha o’zlarining bilimlarini qisqa va aniq ifoda eta oladilar. Bundan tashqari ushbu innovatsion metod orqali ta’lim oluvchilarni muayyan mavzu bo’yicha baholash imkoniyati yaratiladi. Bunda ta’lim oluvchilar o’zlari bergan savollariga boshqa ta’lim oluvchilar bergan javoblarini baholashlari va ta’lim beruvchi ham ta’lim oluvchilarni ob’yektiv baholashi mumkin.

“nostandart test” innovatsion metodining afzalliklari:

- o’tilgan materialining yaxshi esda qolishiga yordam beradi;
- barcha ta’lim oluvchilar ishtirok etadilar;
- har bir ta’lim oluvchi o’zining baholanishi mas’uliyatini his etadi;
- o’z fikrini erkin ifoda etish uchun imkoniyat yaratiladi.

Ana shunday innovatsio metodlar yordamida tashkil etilgan dars mashg’ulotlari o’quvchilar uchun qiziqarli bo’lib, ularni yangi bilimlarni samaraliroq o’zlashtirishlariga omil bo’la oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1.Mirziyoyev Sh.M. O’qituvchi va murabbiylar kuniga bag’ishlangan tantanali marosimdagi nutqidan.30.09.2020
- 2.Innovasion ta’lim texnologiyalari / Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To’rayev A.B. – T.: “Sano standart” nashriyoti, 2015. – 81-b.
- 3.Ishmuhamedov R.J. Innovasion texnologiyalar yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo’llari /O’rta maxsus, kasb-hunar ta’limi muassasalari o’qituvchilarining malakasini oshirish va qayta tayyorlash fakulteti tinglovchilari, akademik lisey va kasb-hunar kollejlari o’qituvchilari uchun uslubiy tavsiyalar. – T.: TDPJ, 2004.

4. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi / Met.qo'll. – T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013. – 115 b.

5. Musurmonov R. Ta'lim faoliyati sharoitida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi nizolarning oldini olish – ta'lim samaralidorligi omili. Academic research in educational sciences volume 2 | issue 4 | 2021 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723

6. Исламова, Г., & Голубева, Л. (2020). Духовно-нравственное воспитание учащихся как компонент здоровья сберегающей деятельности преподавателей профессиональных колледжей и лицеев. *Научный электронный журнал "Профессиональное образование Арктических регионов"*, 1(4), 37-39. извлечено от <http://www.arctic-prof.ru/index.php/prof/article/view/131>

7. Khamdamovna, I. Z., Kamola, R., & Nigora, J. (2022). Problems and Solutions for the Organization of Pedagogical Communication in the Educational Process of Future Primary School Teachers. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 4, 413-416. Retrieved from <https://emjms.academicjournal.io/index.php/emjms/article/view/107>

8. Иноятова, З. Х. (2021). ИНТЕГРИРОВАННЫЙ УРОК «ВОСПИТАНИЕ» СОВМЕСТНО С ЛИТЕРАТУРНОМУ ЧТЕНИЮ И ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОМУ ИСКУССТВУ В 3 КЛАССЕ. In *НАУКА, ОБРАЗОВАНИЕ, ИННОВАЦИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ И СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ* (pp. 232-236).

9. Akhmedova, M., Inoyatova, Z., Ergasheva, G., Aripova, G., & Kayumova, S. (2020). Primary classes based on media technologies represent an international rating system for teacher control. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(4), 3872-3885.

10. Jabbarov, R. (2019). Formation of Fine Art Skills by Teaching Students the Basics of Composition in Miniature Lessons. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 17(1), 285-288. doi:<http://dx.doi.org/10.52155/iipsat.v17.1.1424>

11. Jabbarov, R., & Rasulov, M. (2021). FURTHER FORMATION OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES BY DRAWING LANDSCAPES IN PAINTING. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.09>

12. Rustam Ravshanovich, J. (2021). Formation of Creative Abilities of Students by Teaching the Genre "Landscape" of Fine Arts. *Spanish Journal of Society and Sustainability*, 1, 1-8. Retrieved from <http://sjss.indexedresearch.org/index.php/sjss/article/view/1>

13. Jabbarov, R. (2021). Sharq uyg'onish davri yetuk san'atkori buyuk miniatyurachi musavvir Kamoliddin Behzod ijodi ta'sirida yuzaga kelgan o'ziga xos yo'nalish. *Jamiyat Va Innovatsiyalar*, 2(5/S), 59-67. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss5/S-pp59-67>

14. Jabbarov Rustam Ravshanovich. (2022). TASVIRIY SAN'ATDA MANZARA KOMPOZITSIYASINI O'QITISH ORQALI TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISH. *International Journal of Philosophical Studies and Social Sciences*, 2(4), 145-153. Retrieved from <http://ijpsss.iscience.uz/index.php/ijpsss/article/view/335>

15. Жаббаров, Р. Р. (2022). РАНГТАСВИР АСАРЛАРИНИ ЎРГАНИШДА

ҚАЛАМТАСВИР НАЗАРИЯСИ ВА ҚОНУНИЯТЛАРИ. *ZAMONAVIY TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLARI*, 1, 163-167.

16. Maxkamova, S., & Jabbarov, R. (2022). Axborot – kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanib tasviriy san'at ta'limi samaradorligini oshirish metodikasi. *Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollari*, 1(1), 27–29. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5097>

17. Kholmuratovich, M. K., Mardanqulovich, A. S., Ravshanovich, J. R., Sharifovna, K. U., & Shodiyevna, B. O. (2020). Methodology of Improving Independent Learning Skills of Future Fine Art Teachers (On the Example of Still Life in Colorful Paintings). *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(05).

18. Khamidovich, T. N., Nozimovich, T. N., Ibrohimovna, Y. N., Ravshanovich, J. R., & Kholmuratovich, M. K. (2019). DEVELOPMENT OF STUDENTS' CREATIVE ABILITIES THROUGH TEACHING "LANDSCAPE PAINTING". *Journal of Critical Reviews*, 7(6), 2020.

19. Akhmedov, M.-U., & Kholmatova, F. (2021). FORMATION OF CREATIVE PROCESSES IN STUDENTS THROUGH TEACHING COMPOSITION IN FINE ARTS. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-09.04.2021.v2.03>

20. Ahmedov, M.-U., & Xolmatova, F. (2021). TEACHING STUDENTS TO DRAW ELEMENTS OF PATTERNS IN WOOD CARVING CIRCLES. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.17>

21. Akhmedov Mukhomod-Umar Bakhridinovich. (2022). THE IMPORTANCE OF FOLK APPLIED ART IN THE FORMATION OF YOUTH CREATIVE ACTIVITY. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS*, 3(02), 142–156. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crip-03-02-23>

22. Arifjanov, A., Rakhimov, K., Abduraimova, D., Babaev, A., & Melikuziyev, S. (2020, June). Hydrotransport of river sediments in hydroejectors. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* (Vol. 869, No. 7, p. 072003). IOP Publishing. DOI 10.1088/1757-899X/869/7/072003

23. Raximov, K., Babaev, A. R., & Abduraimova, D. (2019). THEORETICAL FOUNDATIONS FOR DETERMINING KINEMATIC PARAMETERS OF A JET UNIT. *Journal of Tashkent Institute of Railway Engineers*, 15(4), 20-23.

24. Исломова, Г. Т. (2016). СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ (МАТЕРИАЛЫ ИССЛЕДОВАНИЯ). *Вестник современной науки*, (1-2), 89-92.



RELATIONSHIP OF IDEOLOGICAL CATEGORY AND POLITICAL CULTURE

E'tiborxon Mallayeva¹

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

ideological doctrine; Political culture; ideology of shamanism

ABSTRACT

Historically, there is a specific connection between the ideological categories that were created in strict connection with a certain ideological doctrine, and the political culture was formed directly based on the socio-political and ideological foundations of a specific country. indicates that As an example of this dependence, the process of influencing the political life of the society with the categories of Shamanism, which is the ideology of the ancient nomadic Turkic peoples, can be given.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381333

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Docent, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

MAFKURAVIY KATEGORIYA VA SIYOSIY MADANIYATNING O'ZARO ALOQADORLIGI

KALIT SO'ZLAR:

mafkuraviy ta'limot; Siyosiy madaniyat; Shamanlik mafkurasi

ANNOTATSIYA

Mafkuraviy kategoriyalarni muayyan mafkuraviy ta'limot bilan qat'iy bog'langan holda vujudga kelganligi, siyosiy madaniyat esa, bevosita konkret bir davlatdagi ijtimoiy-siyosiy va mafkuraviy asoslarga tayangan holda shakllanganligi tarixan ularning o'rtasida o'ziga xos bog'liqlik mavjud bo'lganligini ko'rsatadi. Bundan bog'liqlikka misol sifatida qadimgi ko'chmanchi turk xalqlarining mafkurasi bo'lmish – Shamanlikdagi kategoriyalarni jamiyat siyosiy hayotiga ta'siri jarayonini keltirish mumkin.

Siyosiy madaniyat ham nisbatan mustaqil institut bo'lsada, lekin uning shakllanishi ham huddi mafkuraviy kategoriyalarning genezisi singari konkret bir davlat va jamiyatdagi ijtimoiy-siyosiy va mafkuraviy jarayonlarga bevosita bog'liq holda kechadi. "Mafkuraviy kategoriyalar deganda – bu metadologik va dunyoqarash mazmuniga ega bo'lgan, mafkuraviy bilish hamda mafkuraviy amaliyot natijasida vujudga kelib, g'oyaviy tus olgan va o'zaro bir-biri bilan qonuniy bog'langan asosiy tushunchalar tushuniladi. Ushbu tushunchalar kundalik ong natijasida emas, balki nazariy ong natijasida vujudga kelganligi bilan ham oddiy tushunchalardan farqlanadi"².

Ma'lumki, qadimdan boshlab Shamanlik mafkurasi (dini) orqali ko'chmanchi turk xalqlari o'zlarining ijtimoiy-siyosiy va harbiy harakatlarni ruhiy-ma'naviy asoslarini vujudga keltirishgan. Jumladan, bu mafkurada davlat otadek muqaddas hisoblanib, "Davlat – ota" ta'biri bilan ta'riflangan³. Mazkur mafkurada ham, albatta, mafkuraviy kategoriyalar mavjud bo'lgan. Bu mafkura diniy mafkura bo'lganligi uchun uning kategoriyalari ham amaliyotda diniy mazmun kasb etgan. Jumladan, qadimgi ko'chmanchi turk xalqlari mafkurasida ideal makon obrazini ifodalashda "Uchmak" kategoriyasidan, dushman makon (yomon ruhlar yer ostiga kiradigan joy) obrazini ifodalashda esa, "Tamug" kategoriyasidan foydalanilgan⁴. Xalqqa yordam beruvchi ezgu kuchlar esa, (ko'chmanchi turk xalqlari hayotida ajdodlar ruhidan najot kutish kuchli bo'lganligi uchun) xayrli ruh - "Umay" kategoriyasi orqali ifodalangan. O'rxun-Enasoy yozuvlarida xoqonlarning onalari Umayga o'xshatiladi va bolalarning homiysi hisoblanadi. Mahmud Qoshg'ariy (qadimgi turklar) ona qornidagi bolalarni Umay muhofaza qilishiga ishonganliklarini qayd etadi⁵. Mazkur mafkurada yana ezgu kuchlar obrazini ifodalashda "Bo'zqurt" ya'ni "bo'ri" kategoriyasidan

² Маматкулов Д.М. Малака ошириш жараёнида умумтаълим мактаб раҳбарларининг мафкуравий компетентлигини ривожлантириш механизмларини такомиллаштириш. Пед. фан. бўйича фал. док. ... дис. –Т.: 2018. –143 б.

³ Турон У. Туркий халқлар мафкуриси. Абдулваҳоб У. тарж. - Т.: "Чўлпон" -15-бет.

⁴ Турон У. Туркий халқлар мафкуриси. Абдулваҳоб У. тарж. - Т.: "Чўлпон" - 52-бет.

⁵ Ўша манба. - 52-бет.

ham foydalanilgan. Qadimgi ko'chmanchi turk xalqlari mafkurasining asosiy manbalari bo'lgan doston va afsonalarda "Bo'zqurt" kategoriyasi muhim o'rin egallagan⁶ (turk hoqonlari o'ziga bo'rini totem deb bilgan. "O'g'iznoma"da kulrang yolli bo'rini tilga olinishi ham buni tasdiqlaydi)⁷. Bu kategoriyalarning mazmuni shuni ko'rsatadiki, ko'chmanchi turk xalqlari mafkurasi ibtidoiy mafkuralar (totemizm, animizm kabi)lar ta'siridan butunlay halos bo'la olmagan. Lekin shunga qaramay ko'chmanchi turk xalqlari mafkurasi o'z davri va xalqi uchun yetarlicha ahamiyatli mafkura bo'lgan. Mazkur mafkura tarkibidagi kategoriyalar bir-biri bilan o'zaro nomutonosib va qonuniyatli bog'langan holda qadimgi turk mafkurachi (shaman yoki qom)lari tomonidan mafkuraviy amaliyotda ustalik bilan ishlatilgan. Masalan, mafkuradagi ideal va dushman makon obrazlarini ifodalovchi "Uchmak" hamda "Tamug'" kategoriyalari qadimgi ko'chmanchi turk xalqlarini hayotda yaxshilikka intilishga, yomonlikdan nafratlanish va undan qochishga chaqirgan. Ezgu kuchlarni ifodalovchi xayrli ruh - "Umay" va "Bo'zqurt" (bo'ri) kategoriyalari esa, kishilarni doimo ezgulik tomon intilib yashashga, maqtoviga sazovor bo'lishiga undagan.

Ta'kidlash lozimki, ko'chmanchi turk xalqlari mafkurasi va undagi kategoriyalar, albatta, qadimgi turk xalqlari hayotida katta ahamiyat kasb etgan. Jumladan, bu ijtimoiy tomondan madaniyat va tilni yaqinlashishi va ko'chmanchi turklarni yagona xalq bo'lib shakllanishida, siyosiy tomondan esa, yagona davlat (Turk xoqonligi) bo'lib birlashuvda bevosita ko'zga tashlanadi. O'z vaqtida ko'chmanchi turk xalqlarini bunday natijalarga erishishi albatta ulardagi ijtimoiy-siyosiy ongini o'sishi bilan baholanadi. Jamiyatning ijtimoiy-siyosiy ongini esa jamiyat mafkurasi va undagi kategoriyalar harakatga keltiradi. Bundan kelib chiqadigan xulosa shuki, qadimgi Shamanlik mafkurasi hamda uning kategoriyalari o'z davrida qadimgi ko'chmanchi turk xalqlari ongini siyosiy va ijtimoiy tomondan yuksalishida asosiy rolni o'ynay olgan.

Davrlar almashinuvi davlat va jamiyatni boshqarishdagi usul va uslublar mohiyatiga ham juda katta ta'sir ko'rsatgan. Ya'ni, bu jarayonda davlat va jamiyatni boshqarishdagi ko'plab usul va uslublar tubdan yangilangan. Ularning ba'zilari qonuniy ravishda butunlay boshqaruv sohasidan chetlashgan. Lekin, qadimgi ajdodlarimiz tomonidan qo'llangan shunday usullar ham borki, ular shu kungacha ham davlat va jamiyatni boshqarishda o'z ahamiyatini yo'qotmay, tobora takomillashib, murakkablashib kelmoqda. Bunday usullar sirasiga, albatta, mafkura va mafkuraviy kategoriyalarni kiritish mumkin.

Bugungi kunda insoniyat hayotiga texnika va texnologiyalarning kirib kelishi hamda undan chuqur o'rin olishi natijasida, axborot almashinuvining tezlashuvi jamiyatdagi siyosiy va mafkuraviy jarayonlarga ham o'zining katta ta'sirini o'tkazmoqda. Ya'ni, bugungi davr mustaqil davlatlar aholisini siyosiy madaniyatiga jahondagi mafkuraviy poligonlarning ta'sirini tabora kuchayib borayotganligi bilan xarakterlanadi.

Ma'lumki, siyosiy madaniyat har bir xalqning milliy mentaliteti, madaniyati, qadriyati,

⁶ Ўша манба. - 74-бет.

⁷ Мусаев Ф.А. Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти қуришнинг фалсафий-ҳуқуқий асослари. Фалсафа фан...док. дисс. Т.: 2008. - 36-бет.

dunyoqarashi bilan chambarchas bog'langan holda vujudga keladi. U yaxlit sistema bo'lib, o'zida bir talay komponent va elementlarni birlashtiradi. Siyosiy madaniyat – bilish, baholash, xulq-atvor va faoliyatda namoyon bo'lish kabi uch jihatdan iborat. Ularning har biri bir necha komponentlardan tashkil topadi. Siyosiy madaniyatning bilish jihati o'zida siyosiy bilimlar, siyosiy tafakkur, siyosiy xabardorlik, siyosiy onglilik kabi komponentlarni mujassamlashtirsa, baholash jihati siyosiy mulohazalar, siyosiy kayfiyatlar, siyosiy qadriyatlar, siyosiy normalardan tashkil topadi.

Xulq-atvor jihati ijtimoiy-siyosiy dasturlarga asosan amalga oshiriladigan faollik, vatanparvarlik, millatparvarlik, baynalminallik kabi komponentlarni qamrab oladi. Siyosiy madaniyatning negizini siyosiy e'tiqod tashkil etadi. Siyosiy e'tiqod shaxsda mavjud siyosiy voqelikni siyosiy bilish, baholash va ruhiy – emotsional qabul qilish jarayonida vujudga keladi. Ayni vaqtda u shaxsning bilishi, baholashi uchun asos bo'ladi. Siyosiy e'tiqod shaxsni doimo siyosiy madaniyatli fuqaro darajasiga olib chiqmaydi. U qachongina fuqaroda ilmiy va umuminsoniy asosdagi bilish hamda baholash mezonlari orqali shakllansagina siyosiy madaniyatga poydevor bo'la oladi⁸.

Bugun biz inson borliqni anglab olishiga hamda uni baholashiga katta ta'sir o'tkazuvchi ulkan axborotlar oqimi zamonida yashamoqdamiz. Albatta, ushbu axborotlar oqimi fuqarolarga siyosiy borliqni turli xil nuqtai-nazardan yoritib berish quvvatiga ega. Hozirgi kunda ushbu quvvat ta'sirida fuqaro o'zi yashayotgan ijtimoiy tuzum, davlat, uning ichki va tashqi siyosati hamda boshqa siyosiy jarayonlar to'g'risida bilish va baholashning ulkan imkoniyatiga ega bo'lib bormoqda. Lekin shu o'rinda qayd etish lozimki, ushbu bilish va baholashlar shaxsda ilmiy, umuminsoniy va ob'ektiv axborotlar ta'sirida vujudga kelsagina, fuqaroda sog'lom siyosiy e'tiqodni shakllantirishi mumkin. Sog'lom siyosiy e'tiqod o'z navbatida fuqaroning siyosiy madaniyatini ya'ni, uning xulq-atvoridagi siyosiy faollik, vatanparvarlik, baynalminallik kabi hislatlarni rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa sifatida aytadigan bo'lsak, bugungi kunda axborotlashgan dunyoning mustaqil davlatlar aholisiga taqdim etayotgan axborotlarni barchasini ham, obektiv, ilmiy asosga ega deb bo'lmaydi. Bu o'z navbatida siyosiy voqeilikni yoritishga qaratilgan axborotlarga ham taaluqlidir. Holislik bilan aytganda bugungi kunda tarqatilyotgan mazkur axborotlarning aksariyatida muayyan bir shaxs, ijtimoiy guruh, yoki davlatning manfaati ustuvor qo'yilmoqda. Albatta, ular mazkur axborotlarda o'z maqsadlarini ochiq bayon etmasdan, bu axborotlarni g'oyaviy niqoblagan holda, turli mafkuraviy usul va vositalarni qo'llash orqali fuqarolar siyosiy ongiga ta'sir ko'rsatishga urinmoqdalar.

Siyosiy voqelikni izohlashga mo'ljallangan ana shu turdagi axborotlar shaxsda ob'ektiv bo'lmagan bilim va baholashni shakllantiradi hamda shu asosda nosog'lom siyosiy e'tiqodni vujudga keltiradi. Nosog'lom siyosiy e'tiqod fuqarodagi siyosiy amaliyotga kirishishi uchun zarur bo'lgan: ilmiy, ob'ektiv bilimga tayanish, mulohazakorlik,

⁸ Э.Маллаева Фуқаролар сиёсий маданиятини ривожлантиришнинг мафкуравий омиллари. Дисс., Т.: 2020 йил, 110-бет

bag'rikenglik, o'zгани fikrini xurmat qilish va boshqa shu kabi fazilatlarni yo'qqa chiqaradi hamda insonni o'zligidan uzoqlashtirib siyosiy hissiyotini junbushga keltirishga asos bo'ladi. Bunday mafkuraviy poligonlar ta'siriga tushgan, nosog'lom siyosiy e'tiqod egalarini ko'payib borishi jamiyatda uzoqni ko'ra olmaydigan olomoni vujudga keltiradi, natijada shu xududning ijtimoiy barqaror rivojlanishi va milliy davlatchiligi uchun ulkan xavf paydo bo'ladi. Mazkur muammolarni oldini olish zaruriyati tufayli jamiyatda siyosiy madaniyatni shakllantirish o'z dolzarbligini hech qachon yo'qotmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – C. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.

12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 10. – C. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – C. 33-34.
14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining orni va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish

Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>

24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

27. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.

28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.

29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.

30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //ТА'ЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ ONLINE ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.

31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.

33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.

34. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>

35. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>

36. To'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'uchiyeva, Nodira. "Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.

50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.
52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.

63. E'tiborxon Mallaeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВЙЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
64. E'tiborxon Mallaeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.

77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.
79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.
80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.
81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
82. Хайдаров В., Сaitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
84. Хайдаров В. Х., Сaitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
85. Хайдаров В. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.
88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.
90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.
91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбанов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5–8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crip-03-03-02>
95. Abror Ro‘zimurod o‘g R. et al. O ‘ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO ‘LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.
98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



ACTIVITY OF CATERING INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN AT THE END OF THE 19TH-EARLY 20TH CENTURY: CHANGES AND ATTITUDES

Bunyod Nasirov¹

Khasanova Muborak²

Khusainova Moxina³

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

teahouse, restaurant, buffet,
catering, service, Soviet power,
industry, population

ABSTRACT

In the article, the author describes the changes in the catering system in the late 19th and early 20th centuries, the introduction and development of new types of service in the industry, and the attitude of the population to these changes.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381410

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Docent, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

³ Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

XIX ASR OXIRI- XX BOSHIDA ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ МУАССАСАЛАРИ ФАОЛИЯТИ: ЎЗГАРИШЛАР ВА МУНОСАБАТ

KALIT SO‘ZLAR:

choyxona, restoran, bufet, umumiy ovqatlanish, xizmat ko‘rsatish, sovet hokimiyati, soha, ahol

ANNOTATSIYA

Maqolada muallif tomonidan XIX asr oxiri- XX asr boshlarida umumiy ovqatlanish tizimidagi o‘zgarishlar, sohaga xizmat ko‘rsatishning yangi turlarining kirib kelishi, rivojlanishi hamda bu o‘zgarishlarga aholining munosabati yoritilgan.

Маълумки, ижтимоий инфраструктураларнинг бир тармоғи ҳисобланган умумий овқатланиш тизими [1] кишилар ҳаётида алоҳида ўринга эга бўлиб, унда ишнинг тўғри ташкил этилиши, шароити, сифати, аҳолининг эҳтиёж ва тақлифларини инобатга олиниши ўз ўрнида муассаса ривожига муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбекистон тарихида умумий овқатланиш муассасалари узоқ даврга бориб, уларнинг замонавий кўринишларини вужудга келишида қуйидагиларни эътироф этиш лозим. Бугунги кунда ҳам аҳоли кўп ташриф буюрадиган чойхоналар қадимда работлар, бозор, гузарлар ва маҳаллалардаги хушманзара жойларга қурилган, уларда чой-нондан ташқари турли қанд-қурс, мева қоқилар сотилган, таомлар ҳам тайёрланган. Чойхоналарлар мусофирлар, йўловчилар тунаб қоладиган жой вазифасини ҳам бажарган [2].

Россия империяси даврида аҳоли кундалик турмушидаги анъанавий овқатланиш масканларига янги кўринишдаги буфетлар, меҳмонахоналар (овқатланиш масканлари бўлган) ҳамда ресторанлар кириб кела бошлаган. Албатта, уларга маҳаллий аҳолининг мурожаати нисбатан кам бўлган. Масалан 1894 йил Туркистон генерал губернаторига Самарқанддан Константин Горгаридзе мурожаат этиб, маҳаллий аҳоли учун ўткир ичимликлар сотадиган ресторан қуриш лозимлигини, янги Бухорода “Орисамъ” ресторани мавжудлиги маълум қилади ва унга фақат мустақил кишилар ташриф буюра олиши эътироф этади [3]. Бизниг фикримизча, бу ҳолатга маҳаллий аҳолининг ташрифи одатланмаганлиги бўлса, иккинчидан унда мавжуд бўлган нархлар ҳам ўз таъсирини кўрсатган.

Шу даврдан жойларда спиртли ичимликларни ишлаб чиқаришга мўлжалланган заводларни қуришга, омборларни ташкил этишга ҳамда турли спиртли маҳсулотлари билан савдо қилувчи овқатланиш масканларини ташкил этишга эътибор қаратилган. Масалан, шу даврда Янги Марғилон ҳудудида 2 та пиво, 1 та ароқ ишлаб чиқариш заводи, 1 тадан пиво ва вино омбори, 1 та рус узум виноси билан савдо қилувчи, 3 та ичкилик учун мўлжаллаган уй ҳамда 1 та буфет ташкил

этилган бўлса, Қўқонда 4 та рус узум виноси билан савдо қилувчи, 1 та буфет, Андижонда 5 та рус узум виноси билан савдо қилувчи, 1 ичкилик сотувчи маскан бўлган. Албатта, бу кўрсаткичлар ўша даврда, Самарқанд ҳудудида, шунингдек, Жиззах ва Катта-қўрғон ҳудудларида нисбатан оз бўлса-да мавжуд бўлган [4]. Рус озиқ-овқат саноатига тегишли буфетлар ва ичкилик билан боғлиқ масканлар, шу даврда шаҳар кесимида рус аҳолисига нисбатан нечтадан тўғри келаётгани таҳлил қилинган [5]. Бироқ, маҳаллий аҳолининг турли ошхона ва чойхоналарини ривожлантириш каби масалаларга эътибор қаратилмайди.

Архив фондининг Тошкент шаҳри руслар истиқомат қиладиган қисми Полиция бошқармасига тегишли йиғма жилдда, 1904 йилга оид чойхоналар бўйича бир қатор маълумотлар келтирилади. Хусусан, Сирдарё вилоят ҳарбий губернатори номига генерал лейтенант Мациевский томонидан мурожаат юборилади. Унда Мациевский Жанарбоевага тегишли чойхонани ёпишга етарли асос топа олмаётганлигини баён этади [6]. Бу ҳолат ўз ўрнида, шу даврда фаолият кўрсатиб турган, чойхонани ёпиш бўйича нима учун топшириқ берилган каби саволлар туғилишига сабаб бўлади.

Умуман олганда, XIX аср охирига келиб Ўрта Осиёда “Ривьера”, “Париж”, “Шимол” (Самарқанд), “Регина”, “Буффа”, “Анона” (Тошкент) каби ресторанлар фаолият кўрсатиб, уларда фақат юқори табақа вакилларига хизмат кўрсатилган [7].

XX асрнинг 30- йилларда қизил чойхоналар ташкил этилиб, турли мавзуларда маърузаларни ташкил қилиш, газета ва журналларни ўқиш ишлар кенг кўламда олиб борилган. Яъни, совет ҳокимияти ўз ғояларини аҳолига сингдиришда улар учун узоқ даврдан буён анъанавий бўлган чойхоналардан усталик билан фойдаланишга ҳаракат қилган. Қизил чойхоналарни жадал суръатлар билан ўсиши натижасида, 1937 йил республикада уларни сони 3437 тани ташкил этган. Шу ўринда Бухоро вилоятида -700 та бўлган. Бухоро вилоятидаги қизил чойхоналарда бир йилда 4176 та маъруза ва нутқлар ўқилган. 1939 йил 1 январ ҳолатида, Ўзбекистондаги қизил чойхоналар сони 4073 тани ташкил этди [8].

Совет даврида умумий овқатланиш тизими таркибида фабрика-ошхона, тайёрлов, ошхоналар, уй ошхоналари, ресторанлар, чойхоналар, кафе, тамаддихоналар ва буфетлар фаолият юритишар эди. Уларнинг бир қисми иш ва ўқиш жойларида аҳолига хизмат кўрсатиб, таомларни тайёрлаш учун ҳаражатларнинг маълум қисми ўша ташкилотлар, муассасалар ва ўқув юртлари зиммасида бўлар эди [9].

Умуман олганда айтиш жоизки, аҳоли кундалик турмушида муҳим аҳамият касб этган умумий овқатланиш тизимида бу даврда трансформацион жараёнлар юз бериб, хизмат кўрсатишнинг янги кўринишлари вужудга келди [10]. Ўз ўрнида, йиллар мобайнида қатор ҳолатларда умумий овқатланиш муассасаларининг аҳоли турар жойида, кейинчалик иш ва ўқиш жойларида барпо этилишга кенг эътибор қаратилиб, хизмат кўрсатишнинг янги кўринишлари ташкил этилди. Бироқ, хизмат

кўрсатишнинг янгидан-янги турлари кириб келган бўлсада, узоқ тарихга эга бўлган чойхоналарга аҳолининг эҳтиёжи баланд бўлганлиги муҳим аҳамият касб этади.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF" MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.
6. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
7. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
8. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане //Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
9. Muxtarov B., Murotjonova M. O'zbekiston respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub 'ektlarining rivojlanishi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 581-584.
10. Muxtarov B. Ozbekiston respublikasida axoli daromadlarini osish dinamikasi //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 579-581.
11. Мухтаров Б. А., Джамалов У. И. ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КОЛИЧЕСТВО ШКОЛ НА 2022 ГОД ДЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ //Устойчивое развитие науки и образования. – 2020. – №. 8. – С. 6-11.
12. Abdusattarovich M. B. CALCULATING ECONOMIC EFFICIENCY IN THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1189-1194.
13. Ogli R. A. R. THE DIFFERENCE BETWEEN THE CONCEPTS OF DATABASE AND DATABASE MANAGEMENT SYSTEM //Archive of Conferences. – 2022. – С. 33-34.

14. Abdukarimov A., Rashidov A. Ma'lumotlar bazalarining–biznesni tashil etish va samaradorligini oshirishdagi roli //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 132-135.
15. Uchkun Rashidov, Abror Rashidov, & Saidjon Naimov. (2022). Modern Views on the Problems of Management Accounting in Logistics System. "ONLINE - CONFERENCES" PLATFORM, 276–283. Retrieved from <http://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/view/937>
16. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
17. Uchkun Rashidov, & Abror Rashidov. (2022). Assessment of Costs For the Quality of Logistics Activities. INTERNATIONAL JOURNAL OF BUSINESS DIPLOMACY AND ECONOMY, 1(3), 39–43. Retrieved from <http://inter-publishing.com/index.php/ijbde/article/view/128>
18. Dots. Abdumanap Abdukarimov, & Assist. Abror Rashidov R. (2022). 7 FREE BEST OPEN SOURCE DATABASE MANAGEMENT SYSTEMS. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 7, 40–47. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/234>
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
21. Рашидов У., Рашидов А. Iqtisodiyotni tartibga solishda notarif usullarining orni va ahamiyati //Вопросы усиления позиций Узбекистана в международной торговле и оптимизации его интеграции в мировой рынок в условиях глобальной трансформации. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 53-58.
22. Ismailova N. S. et al. JAHON SAVDO TASHKILOTIGA QO'SHILISH: QO'SHILISH JARAYONI HAMDA UNING QONUNIY ASOSLARI //Scientific progress. – 2021. – Т. 2. – №. 2. – С. 1095-1098.
23. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
24. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

25. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJYIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
26. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
27. То'uchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
28. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
29. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
30. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //ТА'ЛИМ ВА РИВОЖЛАНИШ ТАҲЛИЛИ ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
31. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
32. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
33. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.
34. То'uchiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
35. То'uchiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
36. То'uchiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 103-105.
37. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.

38. Хосилмуродов И. О 'zbekistonda bag 'rikenglik va millatlararo totuvlik g 'oyalarining ijtimoiy hayotdagi ahamiyati //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 16-24.
39. Ҳосилмуродов И., Султоналиева Г. Тафаккур услубининг фалсафий-методологик таҳлили //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 549-551.
40. Арзикулов О. А. Значение малого бизнеса и частного предпринимательства в узбекистана //Экономика и социум. – 2020. – №. 4. – С. 157-160.
41. Maksimov Y. V. et al. The integrating role of systems engineer in oil and gas projects (Russian) //Neftyanoe khozyaystvo-Oil Industry. – 2019. – Т. 2019. – №. 12. – С. 12-15.
42. Arzikulov O. A. THE ROLE OF SMALL BUSINESS IN DEVELOPED COUNTRIES //Экономика и социум. – 2019. – №. 12. – С. 30-33.
43. Arzikulov O. UY XO'JALIKLARINING DAROMAD MANBALARI VA ISTE'MOL XARAJATLARINI STATISTIK KO'RSATKICHLARINI O'RGANISH //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
44. Ali o'g'li A. O. STATISTICAL STUDY OF DIRECT MAINTENANCE OF SMALL BUSINESS ACTIVITIES IN THE REGIONS //EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEER). – 2022. – Т. 10. – №. 6. – С. 30-33.
45. Arzikulov O. Iqtisodiyotni liberallashtirish sharoitida kichik korxonalarda innovatsion jarayonlar //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
46. To'ychiyeva, Nodira. "Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 40-41.
47. Норбеков, Хурсандмурод, and Нодира Туйчиева. "Формирование конкурентных преимуществ компании." Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar 1.1 (2022): 589-592.
48. Jamshidovna B. M., Bahodirovich F. S. Innovative methods and techniques in the education system //current research journal of pedagogics. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 147-151.
49. Fayzullaev S. B. Fostering the qualities of agility of basketball pupils in Uzbekistan //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1171-1176.
50. Fayzullaeva D. N. et al. Dialectisms used in dastan "Alpamish" //ISJ Theoretical & Applied Science, 12 (80). – 2019. – С. 469-472.
51. Nasirov B. U., Boltaeva M. J. Genesis And Transformation Of The Public Catering System In Uzbekistan During The Soviet Period //Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI) Volume. – Т. 12. – С. 5834-5841.

52. Nasirov B. Catering In Uzbekistan From The History Of The System //The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 11-15.
53. Насиров Б. XX АСРНИНГ 30-80 ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИ ТАРИХИДАН //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2022. – Т. 5. – №. 1.
54. Носиров Б., Носирова Ф. Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизимининг шаклланиши ва унга аҳоли эҳтиёжининг ортиб бориши (совет ҳукумати йилларида) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2020. – Т. 3. – №. 3.
55. Носиров Б. Совет даврида Ўзбекистонда умумий овқатланиш тизими фаолияти хусусида //Взгляд в прошлое. – 2021. – Т. 4. – №. 4.
56. Насыров Б. У. История деятельности бань в восточных странах //International scientific review. – 2016. – №. 4 (14). – С. 62-66.
57. Носиров Б., Носирова Ф. СИСТЕМА БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ: ГЕНЕЗИС И ПРОБЛЕМЫ ПРАКТИКИ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН В 60-80 ГОДЫ ПРОШЛОГО ВЕКА) //Актуальные научные исследования в современном мире. – 2017. – №. 1-4. – С. 41-46.
58. Nasirov B. HISTORICAL SCIENCES //Главный редактор научно-исследовательского журнала «International scientific review», Вальцев СВ. – 2016. – №. 4. – С. 61.
59. Носиров Б. Механизмы и противоречивое развитие сферы бытового обслуживания в Узбекистане 20-40 годах XX века //Культура. Духовность. Общество. – 2014. – №. 11. – С. 158-163.
60. Uralovich N. B. TRANSFORMATIONAL PROCESSES IN THE GENERAL FOOD SYSTEM (in the example of the catering system in the late 19th and early 20th centuries) //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 1253-1258.
61. Носиров Б. ИЖТИМОЙ-МАИШИЙ ИНФРАСТРУКТУРАЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЭЪТИБОРГА ОЛИНМАГАН ОМИЛЛАР (СОВЕТ ДАВРИДА): Носиров Бунёд, Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент. Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети Жиззах филиали //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 4. – С. 8-12.
62. Musaev O. et al. The role of public control in improving the system of public administration //Solid State Technology. – 2020. – Т. 63. – №. 6. – С. 96-104.
63. E'tiborxon Mallayeva S. M. МАФКУРА ВА МАФКУРАВЙ КАТЕГОРИЯЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТНИНГ НАЗАРИЙ ЖИ //АТЛАРИ, Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.
64. E'tiborxon Mallayeva M. иллик ва миллий-маънавий? адриятларнинг тикланиши //Архив Научных Публикаций JSPI. – 2020.

65. Маллаева Э. Збекистонда диний бағрикенглик ва миллатлараро муносабатлар масалалари //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 573-576.
66. Fedotova M. A., Tarasova V. N., Mallaeva E. M. Factors and Conditions of Effective Dynamic Innovative Development of Aviation Industry Enterprises //Proceedings of the International Conference Engineering Innovations and Sustainable Development. – Springer, Cham, 2022. – С. 309-318.
67. Маллаева Э. APPROACHES AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF POLITICAL CULTURE //Herald pedagogiki. Nauka i Praktika. – 2021. – Т. 1. – №. 1.
68. Маллаева Э. М. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ //ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОЙ НАУКЕ. – 2019. – С. 31-34.
69. МАЛЛАЕВА Э. М. ИСТОРИЧЕСКИЙ И НАУЧНЫЙ АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ //Вопросы политологии. – 2019. – Т. 9. – №. 8. – С. 1722-1729.
70. Маллаева Э. Jamiyatning demokratlashuvi-fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 11/S. – С. 287-291.
71. Mallaeva E. Les enfants réfugiés de la révolution hongroise de 1956 en Yougoslavie: entre tensions géopolitiques et efforts de coopération humanitaire. – 2020.
72. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.
73. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA HORIJIIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
74. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
75. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.
76. Рахматов Х. Б. Об Этнической Структуре Населения Бухарского Эмирата //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY RESEARCH AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES. – 2021. – Т. 2. – С. 273-278.
77. Bozorboevich R. K. The Ethnic Structure of the Population of the Bukhara Emirate //International Journal on Integrated Education. – Т. 4. – №. 12. – С. 8-12.
78. Рахматов Х., Набиев Ш. XIX асрнинг сўнги чораги–XX аср бошларида бухоро воҳаси сиёсий-маъмурий бирликлари ва аҳолиси хусусида //Zamonaviy

innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 605-608.

79. Bozorboevich R. K. POLITICAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF THE EMIRATE OF BUKHARA IN THE LATE XIX AND EARLY XX CENTURIES ON THE POPULATION AND ETHNOTOPONYMS //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF HISTORY (2767-472X). – 2022. – Т. 3. – №. 04. – С. 48-54.

80. Bozorboevich R. K. ON THE POPULATION AND ETHNIC PROCESSES OF THE POLITICAL-ADMINISTRATIVE UNITS OF THE MIDDLE BASIN OF THE AMUDARYA IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY AND THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 77-85.

81. Рахматов Х. Б. БУХОРО АМИРЛИГИ АҲОЛИСИНИНГ ЭТНИК ТАРКИБИ ХУСУСИДА (XIX асрнинг иккинчи ярми–XX аср бошлари) //ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ. – 2021. – №. SI-3.

82. Xaydarov B., Saitov S. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 634-635.

83. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.

84. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.

85. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.

86. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.

87. Xudayarov R., Akhror A. BIG DATA TYPES OF EDUCATION SYSTEM AND OPPORTUNITIES FOR USING THEM IN THE FIELD //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 21-24.

88. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.

89. Khudoyarov R. IMPROVING ECONOMIC GOVERNANCE IN A MARKET ECONOMY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 2. – С. 610-612.

90. Хакимов О. М., Курбанов З. Х., Мухаммедов Ф. Реализация возможностей получения легких наполнителей на основе меньше пластиковых почв в нашей республике //Science and Education. – 2021. – Т. 2. – №. 5. – С. 176-181.

91. Khakimov O. M. Issiq-quruq iqlim sharoiti uchun asfaltbeton tarkibini tanlash //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 241-247.
92. Хакимов О., Курбонов З. ПЛАСТИКЛИГИ КАМ ТУПРОҚЛАР АСОСИДА ЕНГИЛ ТЎЛДИРУВЧИЛАР ОЛИШ ИМКОНИАТЛАРИНИ ЎРГАНИШ //Solution of social problems in management and economy. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 58-64.
93. Azimov Y. N. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
94. Azimov Yusufjon. (2022). DEVELOP CREATIVE THINKING IN STUDENTS BASED ON A COMPETENCY-BASED APPROACH. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS, 3(03), 5-8. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crijp-03-03-02>
95. Abror Ro'zimurod o'g R. et al. O 'ZBEKISTONDA PUL-KREDIT TIZIMI VA UNI MODERNIZATSIYALASH YO 'LLARI //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 13. – С. 251-258.
96. Khidirov K. I. et al. Military management and army structure of Sheybanids //The Fourth International conference on development of historical and political sciences in Eurasia. – 2015. – С. 8-11.
97. Ortikov O. K. et al. Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 211-214.
98. Boltaeva M. J., Kh O. Ortikov. Features of the scientific heritage of eastern thinkers about the attitude of parents to the child //Society and innovations. Special. – 2021. – №. 2. – С. 469-474.



THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF COMPETITION AND MONOPOLY IN THE ECONOMY

Tuychieva Nodira¹

Baxrom Xaydarov²

Quziboyev Zafar³

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

competition, main functions of competition, price, dumping price, monopoly, monopolistic competition

ABSTRACT

This article refers to the development of the country's economy through competition, the role of competition in the economy and its tasks, how a monopoly is created, its negative and positive sides, methods of combating monopoly or measures to create monopolistic competition.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381536

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

³ Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

RAQOBAT VA MONOPOLIYANING IQTISODIYOTDAGI O`RNI VA AHAMIYATI

KALIT SO‘ZLAR:

raqobat, raqobatning asosiy vazifalari, narx, demping narx, monopoliya, monopolistik raqobat

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada raqobat orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish, raqobatning iqtisodiyotdagi o`rni va uning vazifalar, monopoliya qanday vujudga kelishi, uning salbiy va ijobiy tomonlari, monopoliyaga qarshi kurashish usullari yoki monopolistik raqobatga yuzaga keltirish choralarini nazarda tutadi.

Bozor mexanizmining asosiy tarkibiy qismlaridan biri raqobat hisoblanadi. Bozor iqtisodiyoti o`zining yetuklik darajasi va rivojlanish xususiyatlaridan qat`iy nazar raqobatning mavjud bo`lishini taqozo etadi. Mamlakatimiz Prezidenti I.A.Karimov raqobatning bozor iqtisodiyotidagi ahamiyatini ko`rsatib, «Raqobat bo`lmasa, bozor iqtisodiyotini barpo etib bo`lmaydi. Raqobat – bozorning asosiy sharti, aytish mumkinki, uning qonunidir», deb ta`kidlaydi.

Raqobat – bozor sub`ektlari iqtisodiy manfaatlarining to`qnashuvidan iborat bo`lib, ular o`rtasidagi yuqori foyda va ko`proq nafillikka ega bo`lish uchun kurashni anglatadi. Hozirgi bozor iqtisodiyotida raqobatning quyidagi asosiy vazifalarini ajratib ko`rsatish mumkin:

- 1) tartibga solish vazifasi;
- 2) resurslarni joylashtirish vazifasi;
- 3) innovatsion vazifa;
- 4) moslashtirish vazifasi;
- 5) taqsimlash vazifasi;
- 6) nazorat qilish vazifasi.

Raqobatning har bir vazifasi bozor iqtisodiyotida muhim vazifalarni bajaradi. Ishlab chiqarivchi, sotuvchi va iste`molchi, xaridorlar o`rtasidagi iqtisodiyot jarayonlarni tartibga soladi. Shu bilan birga raqobat kurashining ikki usuli farqlanadi: narx vositasidagi raqobat va narxsiz raqobat. Narx — bozor iqtisodiyoti sharoitida tovar va xizmatlarning ijtimoiy qiymati va ijtimoiy nafilligining puldagi ifodasidir. Narx vositasida raqobatlashish usullaridan biri – demping narxlarni qo`llashdir. Bunda milliy ishlab chiqaruvchilar o`zlarining tovarlarini boshqa mamlakatlarga ichki bozordagi narxlardan, ayrim hollarda tannarxidan ham past bo`lgan narxlarda sotadi.

Monopoliyalar vujudga kelishining moddiy asosi ishlab chiqarishning to`planishi hisoblanadi. Ishlab chiqarishning to`planishi ishlab chiqarish vositalari, ishchi kuchi hamda mahsulot ishlab chiqarish hajmining yirik korxonalarda to`planishini namoyon etadi. Ishlab chiqarish to`planishining asosiy sababi bo`lib olinayotgan foyda hajmining ko`payishi hisoblanadi. Monopoliyaning vujudga kelishi sababi va tavsifiga ko`ra: tabiiy monopoliya,

legal monopoliya, sun'iy monopoliya.

Monopoliyaning iqtisodiy taraqqiyotga ta'sir qiluvchi ijobiy va salbiy tomoni mavjud. Uning ijobiy tomoni asosan quyidagi ikkita jihat orqali namoyon bo'ladi. Birinchidan, u ma'lum tarmoqlarda nisbatan samarali amal qiladi va xarajatlarning tejalishiga olib keladi. Ikkinchidan, monopolist bo'lmagan, mayda, raqobatlashuvchi soha korxonalariga nisbatan monopolistik korxonalarda ishlab chiqarishga ilmiy-texnika taraqqiyoti yutuqlarini joriy etish uchun ko'proq rag'bat va imkoniyat mavjud bo'ladi. Monopoliyaning salbiy tomoni sifatida quyidagi jihatlarni ko'rsatish mumkin:

- 1) resurslarning oqilona taqsimlanmasligi.
- 2) daromadlardagi tengsizlikning kuchayishi.
- 3) iqtisodiy turg'unlik va fan-texnika taraqqiyotining sekinlashuvi.
- 4) iqtisodiyotda demokratik harakatlarning to'sib qo'yilishi.

Bundan ko'rinadiki, monopolistik faoliyat iqtisodiy rivojlanishiga ancha jiddiy ta'sir ko'rsatishi, taraqqiyot yo'liga g'ov bo'lishi ham mumkin. Shunga ko'ra, bugungi kunda deyarli barcha mamlakatlar iqtisodiyotida monopoliyalarni davlat tomonidan tartibga solish chora-tadbirlari qo'llanilib, bu monopoliyaga qarshi siyosat deb ataladi. Davlatning monopoliyaga qarshi siyosati asosini monopoliyaga qarshi qonunchilik tashkil etib, u turli mamlakatlarda turli darajada rivojlangan bo'ladi. O'zbekistonda davlatning raqobatchilik muhitini shakllantirishga qaratilgan siyosatida xususiylashtirish, davlat mulki hisobidan mulkchilikning boshqa shakllarini vujudga keltirish asosiy o'rin tutadi. Xususiylashtirish natijasida, birinchidan, mulk o'z egalari qo'lga topshirilsa, ikkinchidan, ko'p ukladli iqtisodiyot va raqobatchilik muhitini vujudga keltiradi. Monopoliyani tartibga solish – miqdoran hisoblash imkoniyati kam bo'lgan juda murakkab jarayondir. O'zbekistonda davlatning monopoliyaga qarshi chora-tadbirlari nafaqat monopoliyani cheklash, balki monopoliyadan chiqarish jarayoni bilan uzviy ravishda olib borilmoqda. Juda ko'plab tarmoqlarda xukmron mavqega ega bo'lgan korxonalar (ular yagona korxonalar-tarmoq sifatida ish yuritishar edi) xususiylashtirilib, mustaqil korxonalariga aylantirildi va natijada tarmoqda raqobat muhiti shakllantirildi. Respublikada raqobatchilik muhitini vujudga keltirishda amalga oshirilayotgan barcha ishlar bozor iqtisodiyotini tarkib toptirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan monopoliyaga qarshi siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri – bu monopolist-korxonalarining tovar bozoridagi egallab turgan ustunlik mavqeini suiste'mol qilishning oldini olish va unga yo'l qo'ymaslik bo'yicha nazorat olib borishdan iboratdir. Aynan shu maqsadda monopolist-korxonalar Davlat reestri yuritilib, unga muayyan tarmoqda ustun mavqega ega bo'lgan korxonalar kiritiladi. Davlatning monopoliyaga qarshi qonunchiligi raqobatlashuvchi sub'ektlar ishchanligini susaytirmaydigan darajada yetarlicha moslashuvchan bo'lishi darkor. Monopolistik raqobatni yuzaga keltirish orqali ham monopoliyaga qarshi kurash mumkin. Bunda raqobat asosida monopoliyaning narx, ishlab chiqarish, sotish va boshqa jihatlardan ustunlik qilishiga qarshi kurashish mumkin bo'ladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki iqtisodiyotda raqobat va monopoliya o'zaro

uzviy qarama-qarshilikka duch keladi. Raqobatni rivojlantirish orqali monopoliyaga barham berish mumkin bo`lsa, monopoliyaning vujudga kelishiga esa raqobatning mavjud emasligi sababchi bo`ladi. Ishlab chiqarishda, sotishda va xizmat ko`rsatishda monopoliya mavjud bo`lishi bevosita narxning ko`tarilishiga, mahsulotning sifatini tushub ketishiga, resurslardan unumli foydalanmaslikka va boshqa omillarga tasir o`tkazadi. Shuning uchun monopoliyalar o`rtasida monopolistik raqobatni yuzaga keltirish, ko`plab xususiy korxonalarni tashkil etishga ko`maklashish, davlat tomonidan tadbirkorlarga turli imtiyozlar berish, mavjud monopoliyalarga davlat tomonidan tovar va xizmatlar narxlarining yuqori va quyi chegaralariga cheklovlarning o`rnatish, monopoliyaga qarshi qonunchilik orqali monopoliyalarni qisqartirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Itbach, F. (2008) The complex roles of universities in the period of globalization. Higher Education in the World 3,pp. 5–14. URL: https://www.researchgate.net/publication/277128834_The_complex_roles_of_universities_in_the_period_of_globalization/stat
2. Baregheh, A., Rowley, J., & Sambrook, S. (2009) "Towards a multidisciplinary definition of innovation". Management Decision. 47(8): 1323–1339. URL: https://www.researchgate.net/publication/41104662_Towards_a_Multidisciplinary_Definition_of_Innovation
3. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 40-41.
4. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
5. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 40-41.
6. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 589-592.
7. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
8. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMYI JURNALI. – 2022. – C. 205-208.
9. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 155-164.

10. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
11. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 346-351.
12. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
13. To'ychiyeva , N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
14. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – T. 1. – №. 6. – C. 103-105.
15. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – C. 1133.
16. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
17. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta 'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
18. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
19. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.



MONEY-CREDIT SYSTEM IN UZBEKISTAN

Nodira Tuychieva¹

Baxrom Xaydarov²

Gulrukh Rashidova³

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

state finance, monetary and credit policy, money circulation, Central Bank, money market, credit sector, banks, operational purpose

ABSTRACT

This article analyzes the importance of the monetary and credit sector in achieving economic development and ensuring the stability of public finances in the Republic of Uzbekistan, and explores ways to improve them. The period of economic changes significantly changes the perception of the role of financial and currency instruments in the development of the economy and gives the reader some information about the rise of their priority in the system of state regulation of the developing market economy.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381652

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

³ Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

Each of the instruments used by the Central Bank is interest to the growth of interest rates, to reduce the volume of lending and borrowing, if necessary, interest serves to increase or, on the contrary, decrease rates. Open market operations, mandatory minimum reserves, accounting policy, currency policy, monetary credit constitutes the main components of the policy [1].

When talking about monetary policy, it is necessary to list its objects and subjects should not be dropped. After all, what are the objects and subjects of monetary policy? in the sense of "body parts". Therefore, below is the monetary policy we will pay special attention to objects and subjects:

Objects of monetary policy:

monetary authorities;

banks;

demand and supply in the changing money market as a result of the actions of non-banking organizations.

Subjects of monetary policy:

Central Bank;

Economic agents with whom the Central Bank interacts;

banks and other financial institutions participating in the financial system.

The role and importance of monetary policy in ensuring state finances and stability Many economists have discussed about it. Regarding this issue representatives of different nationalities have conducted scientific research, published articles and monographs those who made However, even today, this topic is still a series of economists and is the cause of wide discussion by practitioners and is at the center of the discussion is standing. The importance of monetary policy in ensuring the stability of the state is foreign it is also reflected in the scientific works of economists. As an example, firstly, Madina Gayfulina, a special employee of the department, published in 2021 "Otsenka effektivnosti operatsionnogo mehanizma denejno-kreditnoy politiki» we can say the article. Madina Gayfulina in this article state today.

It is the most important for the financial stability of the monetary system and policy paid special attention to its aspects and gave an assessment [2].

In order to successfully implement monetary policy in practice, only high in the future it is necessary to resort to several methods in order to achieve the result is a practice. To clarify this, the current monetary policy is on a large scale It is appropriate to cite the following widespread methods:

* Changes in the official discount rate of the Central Bank (account or discount policy);

* selected methods of regulating certain types of loans;

* changing the norms of mandatory reserves of banks;

* open market operations (bills, government bonds and other valuable purchase and sale of securities);

* regulation of economic standards for banks (cash reserves and deposits, own the relationship between capital and loan capital and assets, etc.);

* direct limitation of the volume of bank loans for individual banks or loans (credit ceilings called);

* account policy;

* refinancing of credit organizations;

* setting criteria for money supply growth.

The Central Bank by expanding credit to the economy or, on the contrary, by reducing it achieves stable and moderate growth of the money supply, which corresponds to the volume of production provides a stable level of prices as it grows steadily.

Monetary policy is strict when the money supply is kept at a certain level and the government interest can be flexible while trying to keep the rate at a certain level. But the money supply and the interest rate cannot be adjusted at the same time. So, it follows that with the increase in the demand for money, the money mass is "held" to a certain extent it is necessary to increase the interest rate. The way to increase the interest rate and in order not to put it into practice, paying great attention to the issue of increasing the money supply will be appropriate to do.

Therefore, in practice, the main task of the Central Bank is monetary policy will consist of balancing and combining the above two goals. In addition, it is worth saying that the improvement of financial intermediation is private increasing its efficiency at the expense of expansion of banking activities, retail banking elimination of non-price factors, reduction of inflation expectations and General macroeconomic stabilization is the transmission of monetary policy in the future serves to develop the mechanism [3]. So, based on these theories, we can conclude that public finance monetary policy is directly involved in ensuring its stability. His this participation is necessary for the people to have a prosperous lifestyle and live a prosperous life clearly manifests itself in the creation of the necessary conditions for Money and credit policy is to ensure the stability of state finances, as it is an economic component of the state will always be a field of service on the way

REFERENCES

1. Мухтаров Б. А., Ортиков Ё. Ю. Культурное и экономическое развитие туризма в Узбекистане // Молодой ученый. – 2016. – №. 14. – С. 375-378.
2. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM // Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 185-191.
3. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari // Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-31.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.

5. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.
6. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 209-210.
7. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollor, 1(1), 634-635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
8. Бахром Х. Х. БИЗНЕСНИ РЕЖАЛАШТИРИШ ТАРТИБЛАРИ //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – Т. 12. – №. 2. – С. 139-142.
9. Xaydarov B. X., Saitov S. A. RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY ANAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA //Academic research in educational sciences. – 2022. – Т. 3. – №. 5. – С. 151-156.
10. Хайдаров Б. ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ //Экономика и образование. – 2021. – №. 4. – С. 288-292.
11. To'ychiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
12. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.
13. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 1.
14. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
15. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 155-164.
16. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 192-199.
17. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 10. – С. 346-351.

18. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53-56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>

19. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3-6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>

20. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. - 2022. - T. 1. - №. 6. - C. 103-105.

21. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. - С. 1133.

22. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. - 2022. - T. 1. - №. 4. - C. 119-125.



THE IMPORTANCE OF THE DIGITAL ECONOMY TODAY

Ali Nizametdinov¹

Dehqonova E`zoza²

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

digital economy, economy,
digital technology, digitization,
ICT, technology

ABSTRACT

In this article, the digital economy is increasingly developing in all developed countries today and some proposals have been developed to prevent paperwork and further improve people's lifestyles.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381741

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

RAQAMLI IQTISODIYOTNING HOZIRGI KUNDAGI AHAMIYATI

KALIT SO‘ZLAR:

raqamli iqtisodiyot,
iqtisodiyot, raqamli
texnologiya,
raqamlashtirish, AKT,
texnologiya

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bugungi kundagi barcha rivojlangan mamlakatlarda raqamli iqtisodiyotning tobora rivojlanib borayotganligi va qogozbozlikning oldini olish, insonlarning turmush tarzini yanada yaxshilash boyicha ayrim takliflar ishlab chiqilgan.

Soʻngi yillarda iqtisodiyotni rivojlantirishda bir qancha texnologiyalar va innovatsiyalarning ahamiyati oshib bormoqda. Eng yangi texnologiyalar ishlab chiqarish va biznes jarayonlarining samarasini oshirishi va ularni yanada rivojlantirishi mumkin. Raqamli iqtisodiyot yangi ishlab chiqarishning kombinatsiyasi sifatida global iqtisodiyotning tezlik bilan oʻsib borayotgan qismidir.

“Raqamli iqtisodiyot” atamasi birinchi boʻlib 1995-yilda Don Tepkott muallifligida chop etilgan “Raqamli iqtisodiyot: tarmoqli intellekt asrida vaʼda va xavf-xatar” (The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence) nashrida alohida tushuncha sifatida istiloh etilgan. Ushbu nashrda raqamli iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismlariga fundamental innovatsiyalar (yarimoʻtkazgichlar, protsessorlar), asosiy texnologiyalar (kompyuterlar) va bogʻlovchi infratuzilmalar (internet va telekommunikatsiya tarmoqlari) ajratib koʻrsatiladi. Raqamli iqtisodiyot ikki xil turli tushunchalarni ifodalash uchun ishlatiladi. Birinchidan, raqamli iqtisodiyot – bu rivojlanishning zamonaviy bosqichi hisoblanib, u

ijodiy mehnat va axborot neʼmatlarining ustuvor oʻrni bilan tavsiflanadi. Ikkinchidan, raqamli iqtisodiyot – bu oʻziga xos tushuncha boʻlib, uning oʻrganish obyekti axborotlashgan jamiyat hisoblanadi. Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan global iqtisodiyot sharoitida raqamli iqtisodiyot oʻz rivojlanishining boshlangʻich davrida boʻlib, zamonamizning raqamli axborot bosqichiga oʻtishi atiga bir necha oʻn yilni tashkil etdi.

Raqamli iqtisodiyot- dunyo iqtisodiyotida yangi yoʻnalish hisoblandi. Iqtisodiyoti rivijlangan mamlaktlar bu yoʻnalishda ilgari lab bormoqda.

Endilikda rivojlanayotgan mamlakatlar ham bosqichma- bosqich raqamli iqtisodiyotga oʻtishmoqda.

Raqamli iqtisodiyotning paydo boʻlishi zamonaviy axborot -kommunikatsiya texnologiyalarisiz AKT va Internet tarmogʻisiz tasavvur qilib boʻlmaydi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun qoʻshimcha shart-sharoitlarni yaratish shuningdek 2017-2021 yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning 5 ta ustivor yoʻnalishi boʻyicha Harakatlar strategiyasining maqsadlariga muvofiq quydagilar qabul qilindi.

Oʻzbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivijlantirish chora tadbirlari toʻgʻrisida 2018 yil 3 iyuldagi PQ -3832-sinli Farmoni.

O'zbekiston respublikasi prezidentining Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish maqsadida raqamli infratuzilmani yanada modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida 2018 yil 21 noyabrda PQ -4022-son qarori.

Texnologiyalardan foydalangan holda amaliy ko'nikmalarga ega bo'lib malakali kadrlar tayyorlash va O'zbekistonni ham to'laqonli rivojlangan mamlakatlar qatorida turishi uchun barcha say harakatlar amalga ishirlamoqda.

So'nggi yillarda biznes va ijtimoiy soha faoliyatida rivojlanishning yangi to'liqini raqamli texnologiyalarning yangi avlodi, ya'ni sun'iy ong, robototexnika, simsiz aloqa texnologiyalari yordamida ro'y bermoqda. Yangi texnologiyalar Barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishga katta hissa qo'shishi mumkin, ammo biz kutilgan ijobiy natijalarni ololmasligimiz mumkin. Agar biz raqamli texnologiyalarning to'liq ijtimoiy va iqtisodiy potensialiga erishmoqchi bo'lsak, kutilmagan oqibatlarga yo'l qo'ymagan holda davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni zudlik bilan rivojlantirish zarur.

Fikrimizcha raqamli iqtisodiyot – iqtisodiy resurslar taqchilligi sharoitida raqamli texnologiyalar yordamida amalga oshiriladigan va boshqariladigan iqtisodiy faoliyat. Har qanday iqtisodiy tizim oldida turgan asosiy muammo bu resurslar taqchilligi bilan bog'liq raqamli iqtisodiyotda ham asosiy e'tibor ushbu muammoni hal qilishga qaratilmog'i lozim.

Raqamli platformalar Internetda bir nechta tomonlarni birgalikda harakatlanish uchun birlashtirish mexanizmlarini ta'minlaydi. Tranzaksion platformalar va innovatsion platformalar mavjud bo'lib, tranzaksion platformalar - bu ikki yoki ko'p tomonlama bozor, u turli tomonlar o'rtasidagi almashinuvlarni qo'llab-quvvatlaydigan onlayn infratuzilma. Ular yirik raqamli korporatsiyalar (Amazon, Alibaba, Facebook va eBay singari), shuningdek, raqamli qo'llab-quvvatlanadigan tarmoqlarni (Uber, Didi Chuxing yoki Airbnb) ma'qul ko'radiganlar uchun asosiy biznes modeliga aylandi.

Raqamli iqtisodiyot o'lchamlari dunyo yalpi ichki mahsulotining 4,5 foizidan 15,5 foizigacha o'zgardir. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) sohasida qo'shilgan qiymatga kelsak, AQSh va Xitoy birgalikda dunyo YaIMning qariyb 40 foizini tashkil qiladi. Yalpi ichki mahsulotda ushbu tarmoq ulushi Xitoyning Tayvan provinsiyasi, Irlandiya va Malayziyada eng yuqori hisoblanadi.

XULOSA: Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan xulosa qiladigan bo'lsak har bir mamlakat o'zgarishi va yanada rivojlanishi uchun yangi ilmiy texnologiyalar ,yangicha g'oyalar bo'lishi kerak.Mamlakatimiz iqtisodiyotning rivojlanishi ham bevosita raqamli iqtisodiyot bilan chambarchas bog'liq.

- Raqamli iqtisodiyotda ilgarilab borayotgan davlatlarda qo'llab-quvvatlashning yanada keng qamrovli usullarini o'rganish;
- mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotning me'yoriy-huquqiy asoslarini yaratish;
- raqamli iqtisodiyot uchun zarur infratuzilmani yaratish, avvalo Internetga kirish imkoniyati cheklangan yoki umuman mavjud bo'lmagan hududlarni tizimga ulash;

Berilyotgan imkoniyatlardan yetarlicha foydalanib raqamli iqtisodiyotga to'laqonli o'tish ishlarini jadallik bilan amalga oshirish kerak .

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
2. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
3. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
4. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
5. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
6. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
7. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
8. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 205-208.
9. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 119-125.
10. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
11. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O'RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
12. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnali, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>



TRANSITION TO THE MARKET ECONOMY AND ITS CHARACTERISTICS IN UZBEKISTAN

Saitov Sirojiddin¹

Achilov Azizbek²

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

transition period to market economy, evolutionary path, revolutionary path, Uzbek model

ABSTRACT

This article shows that the general content of the transition period to the market economy is not to reform individual elements of economic relations or to introduce amendments to economic policy, but to change the entire system of economic relations. The article provides information on the global experience and skills of transition to a market economy, and also provides information on the process of transition to a market economy in Uzbekistan.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381806

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

BOZOR IQTISODIYOTIGA O'TISH VA UNING O'ZBEKISTONDAGI XUSUSIYATLARI

KALIT SO'ZLAR:

bozor iqtisodiyotiga o'tish davri, evalyutsion yo'l, revolyutsion yo'l, "o'zbek modeli"

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bozor iqtisodiyotiga o'tish davrining umumiy mazmuni iqtisodiy munosabatlarning alohida unsurlarini isloh qilish yoki iqtisodiy siyosatga tuzatishlar kiritish emas, balki butun iqtisodiy munosabatlar tizimini o'zgartirishdan iboratligi ko'rsatilgan. Maqolada bozor iqtisodiyotiga o'tishning butun jahon tajriba va ko'nikmalari to'g'risida ma'lumotlar yoritilgan, hamda undan tashqari O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga jarayoni to'g'risida ma'lumot keltirilgan.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish davri – ma'muriy-buyruqbozlik tizimini bartaraf etish yoki tubdan o'zgartirish hamda bozor tizimining asoslarini shakllantirish jarayonlari amalga oshiriluvchi tarixiy davrdir.

Hozirgi davrda bozor iqtisodiyoti dunyoning ko'pchilik mamlakatlari uchun xos bo'lib u turli mamlakatlarda har xil darajada va o'ziga xos xususiyatlar bilan amal qilmoqda va rivojlanmoqda. Bu iqtisodiyotning amal qilish mexanizmi ko'plab asrlar davomida tarkib topib, shakllanib, hozirgi davrda madaniylashgan shaklni kasb etadi va ko'pgina mamlakatlarda hukumron iqtisodiy tizimga aylandi.

Jahon tajribasida bozor iqtisodiyotiga o'tishning barcha yo'llari umumlashtirilib, quyidagi to'rtta asosiy turga bo'linadi:

- 1) rivojlangan mamlakatlar yo'li;
- 2) rivojlanayotgan mamlakatlar yo'li;
- 3) sobiq sotsialistik mamlakatlar yo'li;
- 4) sotsializm g'oyalarini samarali bozor iqtisodiyotini vujudga keltirish mexanizmi bilan qo'shib olib borish yo'li.

Bozor iqtisodiyotiga o'tish ikkita yo'l bilan amalga oshiriladi, ular revolyutsion yo'l, ya'ni jadal usulda o'tish yoki evalyutsion yo'l, ya'ni bosqichma-bosqich o'tish mumkin. Birinchi usulda, tub islohotlarni o'tkazish, avvalgi tizimni va tarkib topgan iqtisodiy munosabatlarni birdagina va batamom sindirish talab etilib, «karaxt qilib davolash» usuli («shokovaya terapiya») deb ataladi. Eski iqtisodiy munosabatlarni bosqichma-bosqich yangi bozor munosabatlariga aylantira borib, samarali bozor iqtisodiyotini shikastsiz vujudga keltirish mumkin. Islohotlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, evolyutsion yo'l kamroq ijtimoiy larzalarga olib keladi, ancha izchil va muqarrar.

Mamlakatimizda esa o'ziga xos madaniy, tarixiy, iqtisodiy va tabiiy xususiyatlarini hamda bu yo'ldagi jahon tajribasini hisobga olgan holda revolyutsion to'ntarishlarsiz, ijtimoiy to'qnashuvlarsiz, ijtimoiy himoyani kuchaytirgan holda asta-sekinlik, lekin qat'iyatlilik bilan bosqichma-bosqich rivojlangan bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'li tanlandi.

O'zbekistonda bozor munosabatlariga o'tish va keyingi taraqqiyot yo'li ijtimoiy-yo'naltirilgan zamonaviy bozor iqtisodiyotini shakllantirishga yo'l bo'lib, puxta o'ylab, ishlab chiqilgan, iqtisodiyotni tubdan isloh qilishga qaratilgan "o'zbek modeli" deb nom qozongan taraqqiyot yo'li edi. Bu yo'lni amalga oshirishga birinchi

Prezidentimiz tomonidan ishlab chiqilgan quyidagi beshta muhim tamoyil asos qilib olingan:

- iqtisodiyotni mafkuradan holi qilish, uning siyosatga nisbatan ustuvorligini ta'minlash;
- o'tish davrida davlatning bosh islohotchi bo'lishi;
- butun yangilanish va taraqqiyot jarayoni qonunlarga asoslanishi, qonunlar ustuvorligining ta'minlanishi;
- bozor munosabatlariga o'tish bilan bir qatorda aholini ijtimoiy himoyalash sohasida kuchli chora-tadbirlarni amalga oshirish;
- bozor munosabatlarini bosqichma-bosqich qaror toptirish.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, bozor iqtisodiyotiga o'tish har bir davlat rivoj topishi uchun zarur hisoblanadi. Bunday yo'ldagi mamlakatlar rivojlanish jarayoni aniq rejalar asosida amalga oshiriladi. Shunga yarasha ko'zlangan maqsadga yetib borish ham muqarrarroq bo'ladi. Bozor iqtisodiyoti yo'lidagi mamlakatlardan ochiq turdagi siyosatni talab etiladi. Natijada bu yo'lda ko'zlangan maqsadga tezroq yetib borish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Xaydarov, B., & Saitov, S. (2022). Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va afzalliklari. Zamonaviy Innovatsion Tadqiqotlarning Dolzarb Muammolari Va Rivojlanish Tendensiyalari: Yechimlar Va Istiqbollar, 1(1), 634–635. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/zitdmrt/article/view/5390>
2. Baxrom Xolmurodovich Xaydarov, Sirojiddin Abduvaliyevich Saitov RAQAMLI IQTISODIYOT TUSHUNCHASI, AFZALLIKLARI AMALIY AHAMIYATI VA XORIJIY TAJRIBA // Academic research in educational sciences. 2022. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/raqamli-iqtisodiyot-tushunchasi-afzalliklari-amaliy-ahamiyati-va-xorijiy-tajriba> (дата обращения: 29.11.2022).
3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Bozor_iqtisodiyotiga_o%CA%BBtish
4. <https://web.ttyesi.uz/wp-content/uploads/2022/04/Otaniyozov.O.O-1>.
5. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
6. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
7. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.

8. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.
9. Akramovich N. A. HISTORY, SUBJECT AND OBJECT OF FORMATION OF "MACROECONOMICS" //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 1. – С. 209-210.
10. To'ychiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 40-41.
11. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 589-592.
12. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
13. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 205-208.
14. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 11. – С. 155-164.
15. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
16. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
17. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 4. – С. 119-125.
18. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
19. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O'RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
20. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnali, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>



SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

Tuychieva Nodira¹

Saitov Sirojiddin²

Zoirov Azizbek³

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

definition, relations, traditional economy, free competition, market economy

ABSTRACT

This article will talk about the structure, components, and mechanisms of operation of socio-economic systems and the subsections involved in them. The article provides a brief overview of the relationship between subsections in the systems of social and economic.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7381957

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Senior teacher, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

³ Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

IJTIMOYIY-IQTISODIY TIZIMLAR

KALIT SOʻZLAR:

taraqqiyot, munosabatlar, anʼanaviy iqtisodiyot, erkin raqobat, bozor iqtisodiyoti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar tuzilishi, tarkibiy qismlari, ishlash mexanizmlari va unga qatnashuvchi subektlar toʻgʻrisida soʻz boradi. Maqolada ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarida subektlar orasidagi munosabatlar haqida qisqacha maʼlumot berilgan.

Kishilik jamiyati ishlab chiqarish munosabatlari va ishlab chiqaruvchi kuchlarning oʻzaro birligi va ziddiyati asosida taraqqiyot etib borib, uning turli bosqichlariga oʻziga xos boʻlgan iqtisodiy tizimlar muvofiq keladi. Insoniyat taraqqiyoti bosqichlari va har bir bosqichga xos boʻlgan iqtisodiy tizimlarni oʻrganish iqtisodiy jarayonlarni, ularning oʻzgaruvchan ekanligini bilishda muhim ahamiyatga egadir. Taraqqiyot bosqichlarini bilishda turli xil yondashuvlar mavjud boʻlib, ulardan asosiylari sifatida quyidagilarni ajratib koʻrsatish mumkin:

- tarixiy-formatsion yondashuv;
- madaniylashish (sivilizatsiya) darajasi jihatidan yondashuv;
- texnika va texnologik taraqqiyot darajasi jihatidan yondashuv;
- iqtisodiy tizimlar oʻzgarishi jihatidan yondashuv.

Ijtimoiy taraqqiyot bosqichlarini bilishga tarixiy-formatsion yondashuvda ishlab chiqarishning ijtimoiy usullari va uning tarkibiy qismlarini tahlil qilishga eʼtibor berilgan. Ishlab chiqarish usuli ishlab chiqaruvchi kuchlar va ishlab chiqarish (iqtisodiy) munosabatlarining birligidan iborat. Ishlab chiqarishning shaxsiy va moddiy omillari, yaʼni ishchi kuchi bilan ishlab chiqarish vositalari birgalikda jamiyatning ishlab chiqaruvchi kuchlarini tashkil qiladi. Boshqacha aytganda, ishlab chiqaruvchi kuchlar - bu ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonida kishilar bilan tabiat oʻrtasidagi bogʻlanishni amalga oshiruvchi shaxsiy va texnik-buyumlashgan elementlar tizimidan iborat. Ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanish darajasi ijtimoiy taraqqiyotning eng muhim mezon va umumiy koʻrsatkichidir. Odamlar ishlab chiqarish jarayonida faqat tabiat ashyolari va boshqa moddiy ashyolar bilan emas, shu bilan birga oʻzaro bir-biri bilan ham munosabatlarda boʻladilar, yaʼni ishlab chiqarish munosabatlariga kirishadilar. Bunda ishlab chiqarishda tarkib topadigan tashkiliy-iqtisodiy va ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar bir-biridan farq qiladi. Tashkiliy-iqtisodiy munosabatlar ishlab chiqarishni tashkil qilish jarayonida vujudga keladi. Mazkur munosabatlar kishilar oʻrtasidagi aloqalar sifatida namoyon boʻlib, shu bilan birga ishlab chiqarish holatini bevosita tavsiflaydi, ishlab chiqaruvchi kuchlar taraqqiyoti muayyan bosqichlarning xususiyatlarini va ularning ijtimoiy uygʻunlashuvini aks ettiradi. Bu masalan, mehnat taqsimoti, uni ixtisoslashtirish va kooperatsiyalash, ishlab chiqarishning toʻplanishi va uygʻunlashtirilishidir.

Ular bir vaqtda bazis ham hisoblanib, uning ustida ishlab chiqarish munosabatlarining ushbu tizimiga xos bo'lgan alohida siyosiy, huquqiy, mafkuraviy, milliy, oilaviy va boshqa ijtimoiy munosabatlar hamda tartibotlaming alohida turlari qad ko'taradi. Ana shulaming yig'indisi jamiyatning ustqurmasini tashkil etadi. Siyosat, huquq, ahloq va ustqurmaning boshqa elementlari ham faol rol o'ynaydi, o'zlarini vujudga keltirgan ishlab chiqarish munosabatlariga, ular orqali esa jamiyatning ishlab chiqaruvchi kuchlariga ham aks ta'sir ko'rsatadi.

Har bir davrda va makonda amal qilayotgan iqtisodiy munosabatlar majmuasi iqtisodiyotni tashkil qilish shakllari, xo'jalik mexanizmi va iqtisodiy muassasalar bilan birgalikda iqtisodiy tizimni tashkil qiladi. Iqtisodiyot nazariyasi fanida ko'pincha iqtisodiy tizim tushunchasini ishlab chiqaruvchi kuchlaming rivojlanish darajasi bilan bog'lab turkumlashga harakat qilinadi. Shu asosda dunyodagi rivojlangan mamlakatlar iqtisodiy tizimning uchta nusxasigakiritiladi: an'anaviy iqtisodiyot, ma'muriy buyruqbozlik iqtisodiyoti va bozor iqtisodiyoti tizimlari. An'anaviy iqtisodiyot - deyarli hamma mamlakatlar bosib o'tgan tarixiy tizimdir.

U hozirgi davrda ham ba'zi iqtisodiy jihatdan past rivojlangan mamlakatlarda mavjud bo'lib, ularda urf-odatlar, udumlarga, an'analarga asoslangan iqtisodiy jarayonlar orqali amal qiladi. An'anaviy iqtisodiyotda natural yoki mayda tovar xo'jaligi hukmron bo'ladi. Bu yerda ishlab chiqarish, ayirboshlash, daromadlami taqsimlash vaqti-vaqti bilan o'matiladigan urf-odatlariga asoslanadi. Merosxo'rlik va sulola (tabaqa) shaxslarning iqtisodiy roli yuqori bo'lib, asosan ular hukmronlik qiladi, ijtimoiy-iqtisodiy turg'unlik aniq ifodalanadi. Texnika taraqqiyoti va yangiliklami joriy qilish keskin cheklangan, chunki ular ko'pincha an'analarga zid keladi va ijtimoiy tuzum barqarorligiga xavf tug'diradi. Iqtisodiy faoliyatga nisbatan diniy va madaniy tartiblar birlamchi hisoblanadi. Bu yerda shuni ta'kidlash lozimki, iqtisodiyot muammosini hal qilishning bir xil va umum tan olingan yechimi mavjud emas. Xar xil madaniyat va tarixiy o'tmish, har xil urf-odat va an'analari, qarama-qarshi mafkuraviy qarashlarga ega bo'lgan turli jamiyatlar aniq iqtisodiy muammolami hal qilish uchun turli xil tartiblardan foydalanadi. Bozor iqtisodiyotiga qarama-qarshi tizim ma'muriy-buyruqbozlik iqtisodiyoti hisoblanadi. Bu tizim amalda barcha moddiy resurslarga ijtimoiy, aniq ro'g'i, davlat mulkchiligining hukmronligi va ma'muriy organlar tomonidan iqtisodiy qarorlaming markazlashgan tartibda qabul qilinishi bilan tavsiflanadi. Foydalanadigan resurslarning hajmi, mahsulotning tarkibi va taqsimlanishi, ishlab chiqarishni tashkil qilish kabilarga tegishli barcha muhim qarorlar markaziy boshqarish organlari tomonidan qabul qilinadi. Iqtisodiy taraqqiyotda muhim bosqich hisoblangan tizim bozor iqtisodiyoti tizimidir. Bozor iqtisodiyoti tizimi asosan ikki bosqichga egadir. Birinchisi erkin raqobatga asoslangan klassik bozor iqtisodiyoti bo'lib, ba'zi adabiyotlarda uni sof kapitalizm deb ham yuritiladi. Ikkinchisi esa hozirgi zamon rivojlangan bozor iqtisodiyoti bo'lib, uni aralash iqtisodiyot tizimi deb ham yuritiladi. Erkin raqobatga asoslangan bozor iqtisodiyoti resurslarga xususiy mulkchilik, iqtisodiy faoliyatda va tadbirkorlikda erkinlik, iqtisodiy jarayonlami tartiblashda va uyg'unlashtirishda bozor

mexanizmidan foydalanish bilan tavsiflanadi. Bunday tizimda har bir iqtisodiy subyektning xatti-harkati uning xususiy manfaatiga asoslanadi. Ular o'zlari qabul qilgan xo'jalik yechimlari va qarorlari asosida daromadlarini eng yuqori darajada yetkazishga intiladilar. Bu alohida qabul qilingan qarorlar bozor tizimi yordamida uyg'unlashtiriladi. Raqobat sharoitida tovarlarning ishlab chiqarilishi, resurslarning taklif qilinishi shuni bildiradiki, har bir mahsulot va resurslarning ko'plab mustaqil harakat qiluvchi xaridor va sotuvchilari mavjud bo'ladi. Bu yerda iqtisodiy jarayonlarga davlatning aralashuvi cheklangan tavsifga ega bo'ladi. Shu sababli davlatning roli xususiy mulkni himoya qilish va erkin bozorning amal qilishiga qulay sharoit yaratuvchi huquqiy tartiblar o'rnatishdan iboratdir.

Shavkat Mirziyoyev samarqandlik saylovchilar bilan uchrashuvda viloyatda 450 mingta ish o'rni yaratish orqali kambag'allikni 2 barobarga qisqartirish eng ustuvor vazifa ekanligini aytdi. U Narpay tumani misolida viloyatda ishsizlik va kambag'allikka barham berish bo'yicha rejalarni ma'lum qildi. Tumanning ixtisoslashuvidan kelib chiqib, 12 ta mahallada quruvchi, chilangar, qandolatchilik, tikuvchilik, IT-soha kasblari bo'yicha kasb-hunarga o'qitish maskanlari tashkil etiligi aytiladi. Shavkat Mirziyoyev Samarqandni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha besh yillik dastur doirasida Narpay tumani misolida viloyatda ishsizlik va kambag'allikka barham berish bo'yicha rejalarni ma'lum qildi. Unga ko'ra Narpay misolida, tumanni "ishsizlikdan xoli hudud"ga aylantirish bo'yicha yangi tizim amalga oshiriladi. Ma'lum qilinishicha, ayni paytda tumanda mehnatga layoqatli 14 ming ishsizlar mavjud. Shu bilan birga, 4 mingta oila kambag'al toifaga kiritilgan. Tumandagi 57 ta mahallaning 11 tasi qizil va 33 tasi sariq mahalla toifasiga kiradi. Tumandagi mahallalarga birlashtiriladigan "hokim yordamchilari" lavozimlari joriy etiladi. Ular mahallada tadbirkorlikni rivojlantirish orqali kambag'allikni qisqartirish va yangi ish joylarni tashkil etish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etadi.

Xulosa: Maqoladan xulosa qilib aytganda iqtisodiy-ijtimoiy zamonaviy iqtisodiy tizim, bir tomondan, jahon xo'jaligiga integratsiyalashgan bo'lsa, ikkinchi tomondan, iqtisodiy qiyinchiliklarni yengib o'tish uchun o'zining harakatchanligini saqlab turishi kerak. Mamlakat iqtisodiyotining barqaror davrida iqtisodiy tizim umume'tirof etilgan bozor qonunlari asosida faoliyat ko'rsatishi kerak, beqarorlik davrida iqtisodiy tizim tezda qo'lda boshqarishga o'tishi, yuzaga kelgan qiyinchiliklarga mobil javob berishga qodir bo'lishi kerak. paydo bo'lgan. Shuning uchun dunyoda ko'pincha bozor mexanizmlari va iqtisodiy tizimning buyruq turiga xos bo'lgan mexanizmlarni o'z ichiga olgan aralash turdagi iqtisodiy tizimdan foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Iqtisodiyot nazariyasi Sh.Sh.Shodmonov , B.Y.Xodiyev (82-84)
2. <https://kompy.info/sotsial-iqtisodiy-tizim.html>
3. <https://econferences.ru/index.php/arims/article/view/1471>
4. <https://vseosvita.ua/library/embed/01003qwq-82b3.doc.html>
5. <https://www.gazeta.uz/oz/2021/09/24/samarkand/>

6. To'ychiyeva N. Elektron Ta 'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 40-41.
7. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 589-592.
8. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
9. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 205-208.
10. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 155-164.
11. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
12. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 346-351.
13. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
14. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
15. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – T. 1. – №. 6. – C. 103-105.
16. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – C. 1133.
17. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
18. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta 'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.

19. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.

20. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.

21. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ //Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.

22. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности //Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.

23. G'aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 4. – С. 119-125.

24. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.

25. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>

26. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnali, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>



CHARACTERISTICS OF PRICE AND FORMATION

Saitov Sirojiddin¹

Tuychieva Nodira²

Saydullayeva Dinora³

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

market price, current price,
economic price, prime price,
contract price, retail price,
contract price, retail price,
subsidized price, dumping
price, authoritative price,
regional price, price range

ABSTRACT

The price system is used in the trade of goods and services in various sectors of the economy. Current and comparative prices are used to calculate the state of the national economy. Current prices are current prices and are used to calculate production results for the year.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7382096

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Senior teacher, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Assistant, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

³ Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

NARXNING MOHIYATI VA SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI

KALIT SO‘ZLAR:

bozor narxi, joriy narx, iqtisodiy narx, ulgurchi narx, shartnoma narx, chakana narx, shartnoma narx, chakana narx, dotatsiyalangan narx, demping narx, nufuzli narx, hududiy narx, narx diapazoni

ANNOTATSIYA

Iqtisodiyotning turli tarmoqlarida tovarlar va xizmatlar oldi-sotdisida Narx tizimini qo'llaniladi. Milliy iqtisodiyot holatini hisoblashda joriy va qiyosiy Narxlar qo'llaniladi. Joriy narxlar amaldagi narxlar bo'lib, ular yordamida yil davomidagi ishlab chiqarish natijalari hisoblanadi.

Narx-bozor mexanizimining muhim tarkibiy unsurlaridan biri. U o'zining vazifalari orqali barqaror iqtisodiyotning shakllanishi hamda samarali amal qilishiga, bozor muvozanatining ta'minlanishiga, milliy daromadning iqtisodiyot turli tarmoq va sohalari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlari bo'yicha taqsimlanishiga, aholining ijtimoiy jihatidan himoya qilinishiga sharoit yaratadi. Shuningdek, u ishlab chiqaruvchilarni rag'batlantirib, sog'lom raqobat muhitining yaratilishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu bobda narxning iqtisodiy mazmuni vazifalari, shakllanish tamoyillari, narx darajasiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar, narx turlari batafsil bayon etiladi. Shuningdek, turli darajadagi raqobat sharoitida narxning shakllanish xususiyatlari, davlatning narx siyosati va uning O'zbekistondagi o'ziga xos jihatlari ham ko'rib chiqiladi.

Tovarlar qiymati va ularning nafliligi o'zlarining namoyon bo'lishini narxda topadi. Amaliy hayotda qiymat tovar ishlab chiqaruvchilarni, naflilik esa iste'molchilarni rag'batlantiruvchi, ularni harakatga keltiruvchi kuch sifatida amal qiladi. Narx mazmunini aniqlashda tovardagi manashu ikki xil xususiyatning, ya'ni ijtimoiy qiymat va ijtimoiy naflilik birligini, bunda iste'mol qiymat (naflilik) qiymatini o'zida olib yuruvchi moddiy asos ekanligini to'g'ri hisobga olmaslik natijasida narx mazmuni turli olimlar va oqimlar tomonidan turlicha aniqlanmoqda va unga turlicha ta'rif berilmoqda.

Buning ustiga narxning darajasiga (yuqori yoki past bo'lishiga), uning o'zgarishiga turli xil omillar ta'sir qildiki, bu ham masalani to'g'ri tushunishni bir oz chigallashtiradi. Alohida tovarlarga qilingan mehnat sarflari turlicha bo'lib, ulardan ayrimlari ijtimoiy mehnat sarfi sifatida to'liq tan olinsa, boshqasi qisman tan olinadi, uchinchi esa umuman tan olinmasligi mumkin. Bundan ko'rinib turibdiki, bozordagi mavjud narxlarga mehnat sarflari yoki qiymatning aynan o'zi deb qarash noto'g'ridir. Chunki unga mehnat sarfidan boshqa omillar ham ta'sir qilib, natijada narx qiymatdan past yoki yuqori bo'lishi mumkin. Tovarning xarid qilinishi uning alohida olingan bir kishi uchun emas, balki jamiyat uchun nafliligini va bu bilan birga ijtimoiy qiymatini ham tan olishni bildiradi. Shu sababli, "ijtimoiy naflilik" tushunchasining o'zi biror tovar (xizmat)ning jamiyat uchun nafliligi, qadr-qiymatga egaligini ko'rsatadi. Shu mulohazalardan kelib chiqib aytish mumkinki, narx o'zida faqatgina qiymat yoki naflilikning birini emas, balki har ikkalasining

bir vaqtda mavjudligini va ularning ma'lum miqdorini pul ko'inishida ifoda etadi. Tovaridagi ikki xususiyat birdaniga tan olinmasa, u pulda ifodalanmasa oldi-sotdi sodir bo'lmaydi. Chunki tovarning qiymati tomonida sotuvchining manfaati, nafliligi (is'temol qiymati) tomonidan esa xaridorning imnafaati yotadi. Tovar egasi tovar ishlab chiqarish sarflarini qoplab, ma'lum darajada, iloji boricha ko'proq foyda olishni ta'minlashi mumkin bo'lgan qiymatni pul shaklida o'zlashtirishga intilsa, xaridor iloji boricha sarflayotgan pulining har bir birligiga ko'proq naflilik (iste'mol qiymati) olishga harakt qiladi. Ularning manfaatlari to'g'ri kelgan nuqtada, darjada narx o'rnatiladi, tovar-pul almashinuvi, oldi-sotdi sodir bo'ladi. Narxning iqtisodiy mazmuni uning vazifalari ko'rib chiqilganda yana yaqqol namoyon bo'ladi. Narx quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

1. Muvozanatlikni taminlash vazifasi. Bunda narx bozorda talab va taklifning hajmi va tarkibiga ta'sir etish orqali ularni muvozanat holatiga keltiradi. Bozor narxi-bu muvozanatlashgan narx bo'lib, u birinchidan, tovarlarni sotilishini taminlaydi, ikkinchidan, bozorda tovarlar taqchilligini yuzaga keltirmaydi.

2. Qiymat va naflilikni o'lchash vazifasi. Narx qiymat va naflilikning puldagi ifodasi deb aytamiz, chunki nqilingan sarf-xarajatlar va olingan natijalar (foйда yoki zarar) narxlar asosida hisob-kitob qilinad. Ishlab chiqarish va uning natijalarini natural ko'rsatkichlarni ham mavjud (tonna, kg, m², m³, kvt-soat va hokoza). Bu ko'rsatkichlarni shu holicha taqqoslash, umumiy ko'rsatkichga keltirib bo'lmaydi. Brcha natural ko'rsatkichlarning umumiy o'lchovi uning pulda ifodalangan narxidir. Hisob-kitob uchun joriy va qiyosiy narxlar qo'llaniladi. Joriy narxlar amaldagi narxlar bo'lib, ular yordamida yil davomidagi ishlab chiqarish natijalari hisoblanadi. Qiyosiy narxlarda ma'lum yil (bazis yil) asos qilib olinib, ishlab chiqarishning natijalari shu narxda hisoblanadi va boshqa yillar bilan hisoblanadi. Yalpi milliy mahsulot, milliy daromad, real ish haqi vas hu kabi ko'rsatkichlar dinamikasi qiyosiy narxlarda hisoblanadi. Chunki joriy narxlar inflyasiyasi tufayli o'zgarish va real iqtisodiy natijani ko'rsatmasligi mumkin.

3. Tartibga solish vazifasi. Bozor holati (konyukturasi) talab va taklif hamda ularning nisbatiga bog'liq. Talabning ortishi muayyan tovarni ishlab chiqarishni kengaytirishni, aksincha holatda esa tovar ortiqchaligini, uni ishlab chiqarishni qisqartirish zarurligini bildiradi. Narx Tovar ishlab chiqaruvchilar faoliyatiga ularning daromadlari orqali ta'sir ko'rsatadi. Muayyan ishlab chiqarish xarajatlari saqlangan holda narx yuqori bo'lsa, foyda miqdori ortadi, narx tushsa, foyda kamayadi va hatto ishlab chiqarish zarar ko'rishi ham mumkin. Bu ishlab chiqaruvchilar faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Narx oshsa, ishlab chiqarish kengayadi. Boshqa kapitallar ham foyda yuqori bo'lgan soh ava tarmoqlarga oqib kela boshlaydi. Xullas, narx ishlab chiqarishni tartibga solib, uni o'zgartirib turadi va rivojini ta'minlaydi.

4. Raqobat vositasi vazifasi. Narx raqobat kurashining eng muhim vositasi hisoblanadi. Ishlab chiqaruvchilar o'z raqiblarini yengish uchun narxni pasaytirish usulidan foydalanishlari mumkin. Demak, narxni o'zgartirib turish usuli raqobatda keng qo'llaniladi.

5. Ijtimoiy himoya vazifasi. Narx aholining kam daromad oluvchi ayrim qatlamlarini

himoya qilish vazifasini ham bajaradi. Narxning bu vazifasi Tovar(xizmat)lar ijtimoiy dotatsiyalangan narxlar bo'yicha sotilganda bajariladi. Bunda ular davlat budjeti va turli xayriya mablag'lari hisobiga moliyaviy ta'minlanadi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish bosqichida ijtimoiy himoya vazifasini o'tovchi narxlar, aholining keng qatlamlarini hayotiy zarur is'temolchilik tovarlari bilan minimal darajada ta'minlash maqsadida ham qo'llaniladi. Masalan, bizning respublikamizda 1991-yildan 1995-yilgacha un va un mahsulotlari, qand shakar, go'sht o'simlik moyi, choy, sovun kabi mahsulot dotatsiyalangan narxlarda, cheklangan miqdorda sotildi. Ularning dotatsiyalangan va haqiqiy narxlari o'rtasidagi farq budjet mablag'lari hisobiga qoplab boriladi. Shunday qilib, narx bozor munosabatlarining vositasi sifatida bir-biri bilan uzviy bog'langan muhim vazifalarni bajaradi. Iqtisodiyotning turli sohalari va tarmoqlaridagi ishlab chiqarish va sotish sharoitlarining xilma-xilligi hamda bozor munosabatlarining rivojlanish darajasi farqlar narx turlarini farqlash zaruratini tug'diradi. Iqtisodiyotda amal qilib turgan barcha narx turlari narx tizimini tashkil qiladi. Narx tizimida ularning ayrim turlarining iqtisodiy mazmunini qisqacha qarab chiqamiz. Ulgurchu narx-ishlab chiqaruvchilar tomonidan katta miqdordagi tovarlar bir yo'la ko'tarasiga sotilganda qo'llanilgan narx. Ulgurchi narx ishlab chiqaruvchilar va ta'minlash sotish tashkilotlari xarajatlarini qoplash hamda ularning ma'lum miqdorda foyda ko'rinishini ta'minlashi zarur. Ulgurchi narx Tovar birjalari va savdo uylarida ham qo'llaniladi. Shartnoma narx-sotuvchi va xaridorning roziligi bilan belgilanadigan, ular tomonidan tuzilgan shartnoma qayt qilingan narx. Shartnoma narx odatda shartnoma bitimi amal qilib turgan davrda o'zgarmaydi. Mazkur narx milliy, ham xalqaro bozorlarda qo'llaniladi. U xalqaro bozorda qo'llanilganda Tovar(xizmat)larning jahon narxiga yaqin turadi. Chakana narx-tovarlar bevosita is'temolchilarga sotiladigan narx. Chakana narxga tovarning ulgurchi narxi, chakana savdo tashkilotlarining xarajatlari va ularning oladigan foydasi kiradi. Chakana narx tovarlarga bo'lgan talab va taklifni bog'lovchi ro'lini o'ynaydi hamda ularning nisbatiga qarab yuqori yoki past bo'lishi mumkin.

Davlatning narxlarni tartibga solish faoliyati chegaralangan (limitlangan) va dotatsiyalangan narxlarni vujudga keltiradi. Chegaralangan narx-davlat tomonidan yuqori yoki quyi chegaralari belgilanib, shu doirada o'zgarishi mumkin bo'lgan narx. Bunday narx yordamida davlat inflatsiyani jilovlaydi, narx darajasini nazorat qiladi. Dotatsiyalangan narx-davlat budjeti hisobidan maxsus arzonlashtirilgan narx. Bunday narxdan kam taminlangan oilalar, beva-bechoralar, ishsiz va nogironlarni hayotiy zarur ne'matlar bilan eng kam darajada ta'minlab turishda foydalaniladi. Damping narx-bozorda o'z mavqeyini mustahkamlash va raqiblarni bozordan siqib chiqarish uchun firmalar tomonidan foydalaniladigan maxsus narx. U "bozorga kirib olish narxi" deb ham ataladi.

Damping narxda rasmiy narxning bir qismidan kechib yuboriladi. Nufuzli narx-sotish hajmini o'zgartirmasdan, yuqori foyda olishga erishish uchun firmalar tomonidan foydalaniladigan narx. Bu narxni qo'llash uchun bozorda raqobat cheklangan bo'lib monopol vaziyat mavjud bo'lishi zarur. Mazkur vaziyatda talab narxga bog'liq bo'lmaydi, shu sababli narxning ko'tarilishi tovar sotilishini keskin kamaytirmaydi. Bundan tashqari aholimning

yuqori daromad oluvchi qatlami xarid qiladigan nufuzli tovarlar ham mavjutki, ular nufuzli narxlarda sotiladi. Rivojlangan mamlakatlarda yuqori daromad oluvchi aholi qatlami uchun dala hovliga ega bo'lish, mashhur kurortlarda dam olish, so'ngi nusxadagi kiyimlar kiyish, yangi modeldagi yoki obro'talab is'temol hisoblanadi. Mrtabali is'temol nufuzli narxlarni yuzaga keltiradi. Nufuzli narxlarni qo'llashda tovarlarni ishlab chiqarish xarajatlari va rentabellik darajasi, bozordagi talab, uning o'zgarishi va bozordagi raqobatlashuv sharoiti hisobga olinadi. Shunga qarab ma'lum davrgacha o'zgarmaydigan qat'iy (standart) narx va o'zgaruvchan narx qo'llaniladi. Shunday tovarlar borki is'temolchilar ularning narxi o'zgarishini afzal ko'radi. Masalan, kommunal xizmat, transport xizmati ta'riflari shunday narxlar jumlasiga kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shodmonov Sh.Sh, Yusupov R.A. Zamonaviy bozor iqtisodiyoti va nazariyasi va amaliyoti. -T:TDIU
2. Shodmonov Sh. Alimov R. Jo'rayev T. Iqtisodiyot nazariyasi. -T: Moliya, 2002. -416-bet
3. Ziyayev T.M. Tarmoq va korxonalar iqtisodiyoti. -T:TDIU, 2007
4. To'ychiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 40-41.
5. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 589-592.
6. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
7. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 205-208.
8. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 155-164.
9. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
10. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 346-351.
11. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>

12. To'ychiyeva , N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3-6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
13. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – С. 1133.
14. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI //Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – T. 1. – №. 4. – С. 119-125.
15. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage //Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
16. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
17. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnali, 5(1), 20-22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>
18. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – С. 185-191.
19. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta 'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari. – 2022. – T. 1. – №. 1. – С. 29-31.
20. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58-60. – 2022.
21. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96-98. – 2022.



DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN STUDENTS IN PHYSICS CLASS

Azimov Yusufjon¹

Umurzokova Shahzoda²

Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan

KEYWORDS

quality of education, competence, competence approach, creative, education, educational process, students

ABSTRACT

The article examines the requirements for improving the quality of learning in physics classes and various aspects of the creative teaching process.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.7382144

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Senior teacher, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

² Student, Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan, Jizzakh, Uzbekistan

ФИЗИКА ДАРСИДА ЎҚУВЧИЛАРДА КРЕАТИВ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

KALIT SO‘ZLAR:

таълим сифати,
компетентлик,
компетенциявий ёндошув,
креатив, таълим, таълим
жараёни, ўқувчилар

ANNOTATSIYA

Тезисда физика дарсларида таълим олиш сифатини оширишга қўйилган талаблар ва креатив ўқитиш жараёнидаги турли жиҳатлари кўриб чиқилган.

Умумтаълим муассасаларида ўқувчиларнинг креатив тафаккурини шакллантириш замонавий таълим парадигмаларининг ўзгаришини ҳам талаб этади. Бу парадигмалар ўқувчиларга тайёр мавжуд билимларни ўзлаштиришни эмас, балки энг асосий, зарур билимга қандай қилиб эга бўлиш қобилиятини шакллантиришга қаратилгандир. Ўқув фаолиятини самарали ташкил қилиш, дарс жараёнида маъруза ва амалий машғулотлардан тўғри фойдаланиш орқали амалга оширилади. машғулотлар жараёнида улардан ўз ўрнида тўғри фойдаланиш ва ўзаро узвий боғлиқ ҳолда қўллаш олиш таълим ва тажриба самарадорлигининг муҳим омилларидан биридир.

Замон талабларидан келиб чиққан ҳолда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев “Физика соҳасидаги таълим сифатини ошириш ва илмий тадқиқотларни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” Қарор қабул қилиши, айни муаммони ечишда дастурул амал бўлиб хизмат қилади. Қарорда ечимини топмаган қатор масалалар физика соҳасидаги таълим сифати ва илмий тадқиқот самарадорлигини оширишга қаратилган чора-тадбирларни амалга ошириш зарурати кўрсатиб берилган [1].

Умумтаълим муассасаларида таълим сифатини оширишда, ўқувчиларнинг жамоа бўлиб ва индивидуал фаолиятларини машғулот жараёнида ва синфдан ташқари ишларда, биргаликда ташкил этиш – физикани ўқитишни индивидуаллаштиришни тақоза этади. Ўқитувчи ўқувчиларнинг билим олиш фаолиятини ташкил этиш, бошқаришни шакллантириш билан шуғулланади [2].

Ўқитувчи ДТС, намунавий ва ишчи ўқув дастурлари талабларига асосланиб таълим бериш жараёнини бошқаради. Ўқувчиларнинг мустақиллигини ва ўзлаштириш (билим олиш) фаолиятларини ошириш мақсадида, турли хил ўқитиш методлари ва воситаларини танлаб, машғулот жараёнига қўллаш ва креатив фикрлашни ривожлантириш компетенцияларини шакллантириш учун, ўқитувчи ўқувчиларнинг билиш фаолиятини таълим ва тарбиянинг мақсад ва вазифаларига мос ҳолда ташкил этади.

Бизнинг фикримизга кўра, физика фанини ўқитиш жараёнида ҳар бир

машғулотнинг дидактик ва тарбиявий мақсадларини, вазифаларини билишни ҳам ҳисобга олиш зарур. Қуйидагиларни машғулотнинг дидактик мақсадларига киритиш мумкин: а) ўқувчилар янги материалнинг мазмунини ўрганиши (тушунчаларни шакллантиришлари, қонунлар ва алгоритмларни тасаввур қилишлари); б) мавзудан олган билимларини мустаҳкамлашлари (такрорлаш, масалалар ечишлари). Шунингдек, машғулот жараёнида тарбиявий масалаларга ҳам эътибор қаратилади: а) ўқувчиларнинг физика фанига қизиқишларини ошириш ва ривожлантириш; б) ўқувчиларнинг физика фанини ўрганишга маъсулиятларини ошириш, физика фанига меҳр уйғотиш; в) физика фанини ўрганишга ҳавас уйғотиш ва маълум кўникмаларни шакллантиришдан иборатдир. Физика фанини ўқитишда асосий ўқув воситалари сифатида дарсликлар, ўқув ва ўқув услубий қўлланмалар, намоиш этилувчи ўқув материаллари, техник воситалар, кўргазмали ўқув материаллари, замонавий АКТ материаллари ва билим бериш учун мўлжалланган барча зарурий воситалар [3].

Таълим бериш ва олишнинг савол-жавоб усули суҳбат диалоги (юнончада: диалогос – икки ёки бир нечта инсонлар орасидаги суҳбат) деб аталади. Ўқувчини қизиқтириб, мохирона қўйилган саволлардан фойдаланиб мақсадга йўналтириш билан, мавзу бўйича ўқувчининг билимларини эслатиш ва баён қилишга ҳаракат қилинади, ўқитувчи бошчилигида синфдошлари билан мавзу муҳокама қилинади. Бундай мулоқот билан улар мустақил фикр юритиш, хулосалар чиқариш ва умумлаштириш орқали янги билимларни ўзлаштирадilar. Суҳбатнинг афзаллик томони шундаки, у ўқувчилар фикрлаш қобилиятини фаоллаштиради ва креатив фикрлашнинг ривожланишига ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев “Физика соҳасидаги таълим сифатини ошириш ва илмий тадқиқотларни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори. ПҚ-5032. 19.03. 2021й.
2. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования. /Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. – Высшее образование в России. – 2005. - №4.- с.23-30.
3. Қ.Т.Суяров Ўқувчиларнинг физикадан олган экспериментал билими, ўқуви ва кўникмасини текширишнинг даражалари ва уларни амалда қўллаш./ Таълим, фан ва инновация. Маънавий-маърифий, илмий-услубий журнал. №3. 2016. – 82 б.
4. To'uchiyeva N. Elektron Ta'lim Tizimining Afzalliklari Va Kamchiliklari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 40-41.
5. Норбеков Х., Туйчиева Н. Формирование конкурентных преимуществ компании //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollor. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 589-592.

6. Nodira T., Maxfirat T. FORMATION AND DEVELOPMENT OF PRONUNCIATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN SCHOOL STUDENTS //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – T. 1. – №. 1.
7. Nodira T., Maxfirat T. MODERN METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION TO PRIMARY SCHOOL PUPILS IS BASED ON THE JAPANESE EXPERIENCE //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – C. 205-208.
8. Nodira T., Rashid X. PROBLEMS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – T. 3. – №. 11. – C. 155-164.
9. Nodira T. PRIORITIES FOR ORGANIZING ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE AGRICULTURAL SECTOR //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 192-199.
10. Nodira T. INNOVATIVE MANAGEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 346-351.
11. To'ychiyeva, N. (2022). AGRAR SOHADA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 53–56. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/625>
12. To'ychiyeva , N. (2022). AGRAR TARMOQDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(4), 3–6. Retrieved from <http://researchedu.org/index.php/cf/article/view/624>
13. To'ychiyeva N. THE MAIN CHARACTERISTICS OF INNOVATION MANAGEMENT IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM //INTERNATIONAL CONFERENCES. – 2022. – T. 1. – №. 6. – C. 103-105.
14. Nodira T., Maxfirat T. FOREIGN LANGUAGE PRONUNCIATION IN GRADES 1-4» //РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ. – C. 1133.
15. Akramovich N. A. THE PRIORITY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE AGRICULTURAL EDUCATION SYSTEM //Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 10. – C. 185-191.
16. Nizametdinov A., Ahmedova H. Elektron ta 'lim metodologiyasi rivojlantirishning usullari //Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollar. – 2022. – T. 1. – №. 1. – C. 29-31.
17. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMINING AGRAR SOHASIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR QO'LLASH USTUVORLIGI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 58–60. – 2022.
18. Nizametdinov A. A. OLIY TA'LIM TIZIMIDA AGRAR SOHANING USTUVORLIGI UNDA INNOVATSIYALARNING QULLANISHI. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1 (6), 96–98. – 2022.

19. Мухтаров Б. А. Оптимальное распределение объемов строительно-монтажных работ // Молодой ученый. – 2018. – №. 22. – С. 427-431.
20. Мухтаров Б. А. Имитационная система прогнозирования факторов в легкой промышленности // Молодой ученый. – 2017. – №. 40. – С. 122-124.
21. G'Aybullayev Sarvar O. et al. O 'ZBEKISTONDA ISTE'MOL SAVATCHASI HOZIRGI HOLATINI VA UNI SHAKILLANTIRISH YO 'NALISHLARI // Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 119-125.
22. Azimov Y. H. et al. Olympism and olympic education at the present stage // Фундаментальные и прикладные исследования в современном мире. – 2016. – №. 13-4. – С. 119-121.
23. Rashidov , A. (2022). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA NOTARIF USULLARINING O`RNI VA AHAMIYATI. Архив научных исследований, 2(1). извлечено от <http://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1016>
24. Rashidov Abror Ro'zimurod o'g'li. (2022). JIZZAX VILOYATI IQTISODIY O'SISH KO'RSATKICHLARI YOKI JARAYONLARI . PEDAGOGS Jurnal, 5(1), 20–22. Retrieved from <http://www.pedagoglar.uz/index.php/ped/article/view/290>